

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

راهنمای معلم

مطالعات اجتماعی

(دانش آموزان با نیازهای ویژه ذهنی)

چهارم دبستان

وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

نام کتاب: راهنمای معلم مطالعات اجتماعی - چهارم دبستان - ۵۴۷۶۱
پدیدآورنده: سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: معاونت برنامه‌ریزی آموزشی و توان بخشی
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: اسماعیل برقی، منیره عزیزی، پروین قربانیان، راضیه آخوندی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
ناهد فلاحیان (بخش اول)، رویا روشنی (بخش دوم) (اعضای گروه تألیف)
مدیریت آماده‌سازی هنری: اداره چاپ و انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور
شناسه افزوده آماده‌سازی: حسین وهابی (طراح گرافیک و صفحه‌آرا)
نشانی سازمان: تهران: خیابان انقلاب، خیابان برادران مظفر، شماره ۶۶، تلفن: ۶۶۹۷۰۴۵۵
کدپستی: ۱۴۱۶۹۳۵۶۸۴
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۴۰۱

برای دریافت فایل pdf کتاب‌های درسی به نشانی www.chap.sch.ir مراجعه نمایید.

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

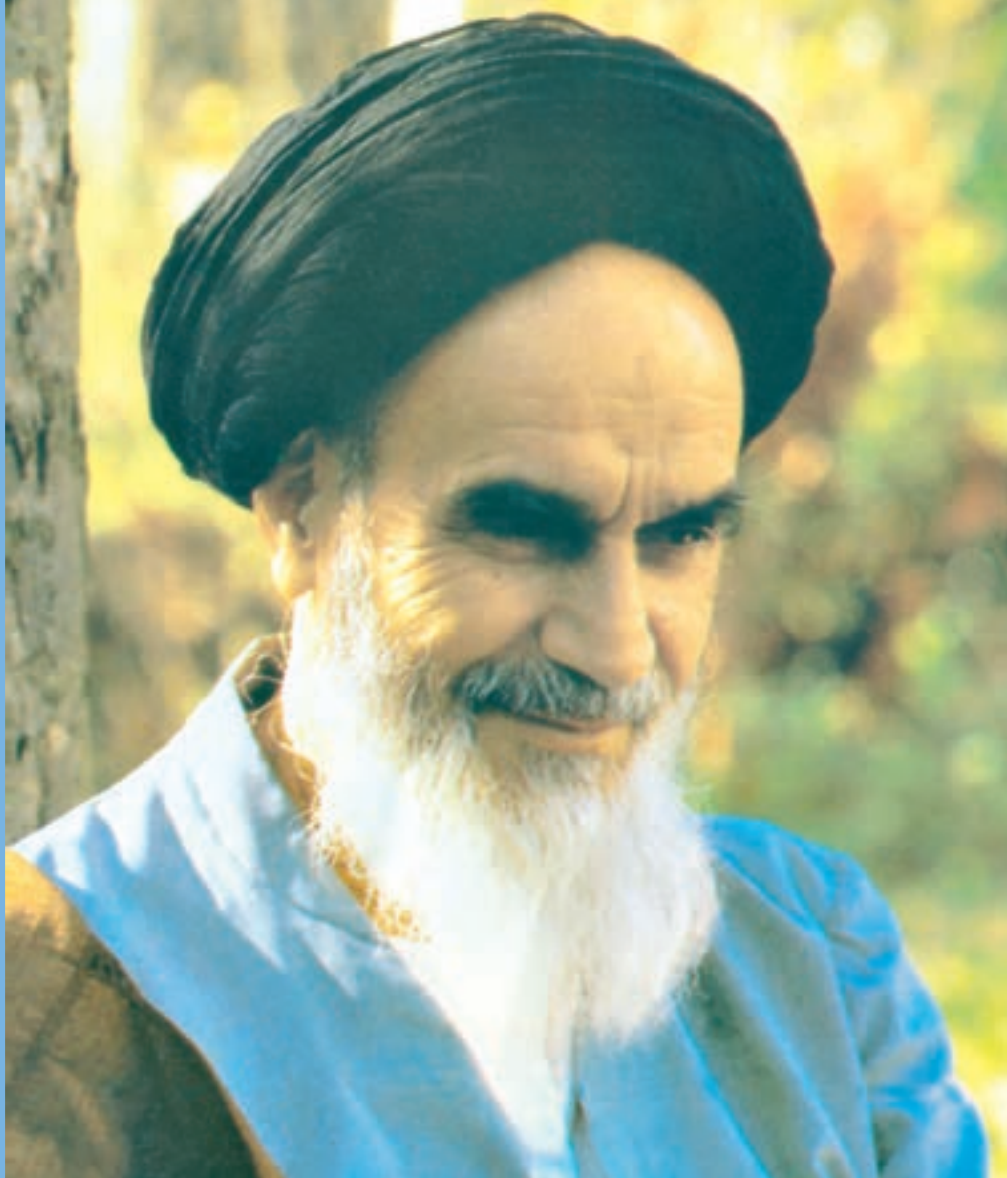
ISBN 978-964-05-3524-0

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۳۵۲۴-۰

میتلم تعلم عبادت

قدیس سزہ

امام خمینی

فهرست

مقدمه

بخش اول: کلیات

ویژگی‌ها و ساختار برنامه درسی مطالعات اجتماعی

- ۱- تعریف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی ۹
- ۲- ضرورت‌ها و جایگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی در نظام آموزش و پرورش رسمی ۹
- ۳- جایگاه مهارت‌های زندگی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی ۱۰
- ۳-۱- فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی ۱۰
- ۴- ضرورت‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای افراد کم‌توان ذهنی ۱۱
- ۴-۱- نیاز دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به مهارت‌های اجتماعی ۱۱
- ۴-۲- ویژگی‌های برنامه درسی مناسب افراد کم‌توان ذهنی ۱۳
- ۴-۳- وجوه مشترک برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان عادی و کودکان کم‌توان ذهنی ۱۳
- ۵- حوزه‌های موضوعی و جدول وسعت و توالی مفاهیم درس مطالعات اجتماعی (ویژه کم‌توان ذهنی) ۱۳
- ۵-۱- مهارت‌ها ۱۹
- ۵-۲- ارزش‌ها و نگرش‌ها ۱۹
- ۶- اهداف کلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی (ویژه کم‌توان ذهنی) ۱۹
- ۷- ساختار و محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ۲۱
- ۸- بسته آموزشی مطالعات اجتماعی ۲۲
- الف- وسایل آموزشی نمایشی ۲۲
- ب- وسایل و تجهیزات دیداری-شنیداری ۲۳
- ۸-۱- نقش معلمان در فراهم کردن و تولید اجزای بسته آموزشی ۲۴

ملاحظات مربوط به آموزش و تدریس مطالعات اجتماعی

- ۱- چه نکاتی را در تدریس مطالعات اجتماعی به کودکان کم‌توان ذهنی در نظر بگیریم؟ ۲۶
- ۲- مثلث ارتقای یادگیری (یادگیری مطلوب) چیست؟ ۲۸
- ۳- استفاده از روش‌های متنوع تدریس ۲۹
- ۳-۱- روش ایفای نقش ۳۰
- ۳-۲- روش یادگیری مشارکتی ۳۰
- ۳-۳- روش قصه‌گویی ۳۱
- ۳-۴- روش بازی ۳۲

۳۳ ۳-۵- روش بازدید علمی
۳۴ ۳-۶- سایر روش‌های تدریس
۳۶ ۳-۷- تدریس در فضای مجازی
۳۷ ۴- طراحی واحد آموزشی (طرح درس)
۴۱ ۵- مشارکت خانواده‌ها در فرایند آموزش
۴۲ ۶- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان

ملاحظات و نکات مهم مربوط به ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

۴۵ ۱- ارزشیابی و سنجش
۴۵ ۲- ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب
۴۶ ۳- ارزشیابی توصیفی
۴۷ ۴- ارزشیابی مستمر / ارزشیابی پایانی
۴۸ ۵- روش‌های جمع‌آوری و ثبت اطلاعات در ارزشیابی
۴۸ ۵-۱- ثبت مشاهدات
۵۱ ۵-۲- پوشه کار
۵۱ ۵-۳- ارزشیابی از طریق والدین
۵۲ ۵-۴- انواع آزمون‌ها
۵۲ الف - آزمون‌های عملکردی
۵۳ ب - آزمون‌های کتبی
۵۴ پ - نمونه پرسش‌های مناسب و نامناسب

بخش دوم: راهنمای تدریس دروس کتاب مطالعات اجتماعی پایه چهارم ابتدایی

۵۹ فصل ۱- خود را بهتر بشناسیم
۷۲ فصل ۲- محله ما
۸۲ فصل ۳- زندگی در شهر و روستا
۹۳ فصل ۴- کشور ما

مقدمه

در میان برنامه‌های درسی، مطالعات اجتماعی یک حوزه اصلی و کلید یادگیری است که تقریباً در تمام کشورهای دنیا تدریس می‌شود. این برنامه درسی در سند برنامه درسی ملی کشور در حوزه یادگیری مطالعات اجتماعی و علوم انسانی گنجانده شده و ضرورت آموزش آن در دوره آموزش ابتدایی تا پایان متوسطه به صورت دروس تلفیقی و نیمه تلفیقی و در دوره متوسطه دوم به صورت دروس مجزا بیان گردیده است. برنامه درسی مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت آن که آماده نمودن دانش‌آموزان برای زندگی در جامعه، تربیت اجتماعی و شهروندی و مهارت‌های زندگی است، در آموزش‌های مربوط به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی نیز جایگاه ویژه‌ای دارد و قابل حذف نبوده است و بر آموزش کیفی آن تأکید می‌شود. در همین راستا کتاب راهنمای مطالعات اجتماعی در دو بخش تنظیم شده است. در بخش اول این کتاب، یعنی کلیات، ماهیت برنامه درسی مطالعات اجتماعی و اهداف، ابعاد و مؤلفه‌های آن تبیین و سپس ملاحظات و نکات مهم آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این درس تشریح می‌شود و در بخش دوم این کتاب، راهنمای آموزش دروس مطالعات اجتماعی ارائه شده است.

بدیهی است تحقق اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌های درسی و اجرای مطلوب آن در گرو همیاری و عنایت شما همکاران گرامی است و امید است با ارائه نظرات و پیشنهادات سازنده خویش، برنامه‌ریزان و مؤلفان را در جهت ارتقای کیفیت این محتوا یاری رسانید.

بخش اول

کلیات

ویژگی‌ها و
ساختار برنامه
درسی مطالعات
اجتماعی

۱- تعریف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی

به طور کلی در تعریف مطالعات اجتماعی می‌توان گفت که مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری است که از تعامل انسان با محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی و تحولات زندگی انسان در گذشته، حال و آینده و جنبه‌های گوناگون آن بحث می‌کند. مطالعات اجتماعی مفاهیم اصلی خود را از رشته‌های علمی نظیر تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، مطالعات شهروندی، مطالعات محیط‌زیست و... می‌گیرد. مقصد غایی و هدف نهایی بهره‌گیری از این رشته‌های علمی، تربیت شهروند مطلوب با ویژگی‌های کشور مورد نظر است.

با توجه به دیدگاه‌های متفاوت برنامه درسی، برنامه درسی مطالعات اجتماعی برنامه‌ای است که در آن:

- به ایجاد فهم وسیع موضوعات علوم اجتماعی و وحدت در یادگیری تأکید می‌شود.
- محتوای روش‌ها که برگرفته از موضوعات علوم انسانی و اجتماعی است، با توجه به ویژگی‌های مخاطبان به شکلی ساده ارائه می‌شود.
- به نیازهای فرد و جامعه توجه می‌شود.
- پرورش مهارت‌های فرایند تفکر نظیر گردآوری اطلاعات، مشاهده کردن، حل مسئله، تعمیم دادن، استنتاج کردن و تفسیر کردن و... از اهداف اساسی آن است.
- مهارت‌های تفکر و تصمیم‌گیری در مواجهه با مسائل اجتماعی آموزش داده می‌شود.

به طور کلی مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری بین رشته‌ای است. اما از آنجایی که زمان، مکان و جامعه سه رکن اصلی این برنامه هستند، لذا علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا ارکان اصلی این برنامه درسی است.

۲- ضرورت‌ها و جایگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی در نظام آموزش و پرورش رسمی

به طور کلی، بر مبنای سند برنامه درسی ملی، شکوفایی فطرت انسان‌ها و تربیت افرادی مؤمن و شایسته برای زندگی در جامعه، هدف و ضرورت اصلی برنامه‌های درسی و به‌ویژه این برنامه است. این برنامه درسی می‌کوشد تا با آموزش دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های مطلوب و صلاحیت‌های مورد نیاز، افراد را به گونه‌ای تربیت کند که هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی نقش کارآمد و شایسته‌ای را ایفا کنند. توجه به اسناد بالا دستی از یک سو و پژوهش‌ها و نیازسنجی‌های انجام شده در کشور از سوی دیگر، نشان می‌دهد که ضرورت‌های آموزش درس مطالعات اجتماعی در نظام رسمی آموزش و پرورش کشور ما حول محورهای زیر می‌باشد:

- تربیت اجتماعی، تربیت شهروند مطلوب
- پرورش مهارت‌های زندگی فردی و اجتماعی
- هویت بخشی: ایجاد تعلق و علاقه به وطن و فرهنگ خود (که در هویت بخشی فرهنگ، نقش پایه‌ای دارد) و حفظ کشور، شناخت منابع و استعدادها و انتقال میراث فرهنگی و مشارکت اجتماعی
- درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

- تفکر انتقادی و نقادی اجتماعی و فرهنگی بر مبنای ملاک‌های اعتقادی دینی
- تقویت عزت و هویت اسلامی- ایرانی
- ترویج و درونی‌سازی اخلاق و ارزش‌های اسلامی
- شناخت حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی
- شناخت میراث فرهنگی کشور، استعدادها و قابلیت‌های آن
- گسترش بهداشت روانی و مقابله با آسیب‌های اجتماعی
- تقویت روحیه خودباوری، نشاط و امید به آینده

به طور کلی می‌توان گفت که سه مؤلفه تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در زندگی اجتماعی و مهارت‌های زندگی از موارد مهمی است که برنامه مطالعات اجتماعی آن‌ها را در اهداف و محتوای آموزش رسمی این درس دنبال می‌کند.

۳- جایگاه مهارت‌های زندگی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی

مهارت‌های زندگی، مجموعه‌ای از توانایی‌ها هستند که زمینه سازگاری و رفتار مفید را برای فرد فراهم می‌کنند. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا مسئولیت‌ها و نقش‌های اجتماعی‌اش را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران، با خواسته‌ها، انتظارات و مشکلات روبه‌رو شود.

ده مهارت زندگی که سازمان بهداشت جهانی مشخص نموده، عبارت‌اند از:

- ۱- مهارت خودآگاهی
- ۲- مهارت همدلی
- ۳- مهارت روابط بین فردی
- ۴- مهارت ارتباط مؤثر
- ۵- مهارت مقابله با استرس
- ۶- مهارت مدیریت هیجان
- ۷- مهارت حل مسئله
- ۸- مهارت تصمیم‌گیری
- ۹- مهارت تفکر خلاق
- ۱۰- مهارت تفکر نقادانه

۱- ۳ فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی

مهم‌ترین فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی عبارت‌اند از:

- ۱- نحوه کنار آمدن با انتظارات متفاوت خود، خانواده، همسر، فرزندان، دوستان، همکاران و جامعه
- ۲- برقراری رابطه لذت بخش با امکانات، فناوری‌ها و محیط زندگی
- ۳- دفع فشارهای روانی از طرف محیط
- ۴- سازگاری با مسائل اقتصادی و نیازهای معیشتی

- ۵- تقویت مدیریت خانواده
- ۶- تقویت اعتماد به نفس
- ۷- تقویت مهارت‌های ارتباطی
- ۸- تأمین سلامت جسمی و بهداشت روانی
- ۹- تأمین آرامش و لذت زندگی
- ۱۰- خود شکوفایی، بالندگی، خوشبختی و شادابی

امروزه آموزش مهارت‌های زندگی (Life Skills) جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های درسی همه کشورهای جهان دارد. هدف برنامه‌های درسی به‌ویژه در دوره آموزش عمومی یعنی ابتدایی و متوسطه اول آن است که دانش‌آموزان بتوانند هر چه بیشتر صلاحیت‌ها و مهارت‌های زندگی را کسب کنند، این مهارت‌ها از منظر فردی، خود راهبری و از منظر اجتماعی، رابطه مطلوب و مؤثر با محیط زندگی و با دیگران را شامل می‌شود.

در بین برنامه‌های درسی، برنامه درسی مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت خود ظرفیت بالقوه زیادی برای آموزش مهارت‌های زندگی دارد. برنامه درسی مطالعات اجتماعی بستر مناسبی برای پرورش مهارت‌های زندگی اجتماعی فراهم می‌آورد. در این درس، دانش‌آموزان با حقوق و مسئولیت‌های شهروندی در جامعه خود آشنا می‌شوند و با درک و فهم مسائل و موضوعات جامعه و محیط پیرامون و کشور خود، چگونگی زندگی در اجتماع را یاد می‌گیرند و به مهارت‌های لازم برای زندگی اجتماعی مجهز می‌شوند. درس مطالعات اجتماعی این قابلیت را دارد که تصمیم‌گیری فردی و مشارکت اجتماعی و با هم زیستن را در جامعه تقویت کند.

بر همین مبنا، تلاش در جهت برقراری پیوند نزدیک محتوا با مسائل و نیازهای واقعی زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی و ایجاد مهارت‌های مورد نیاز، اهمیت و اولویت زیادی در تدوین این برنامه دارد.

در جهت‌گیری برنامه درسی نوین مطالعات اجتماعی در نظام رسمی کشور نیز سعی بر آن بوده است که محتوای آموزش این درس هر چه بیشتر با زندگی روزانه دانش‌آموزان پیوند بخورد و به جای تأکید بر دانستنی‌ها و محفوظات زیاد، بر ارائه مطالب کاربردی تأکید شود.

۴- ضرورت‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای افراد کم‌توان ذهنی

۴-۱ نیاز دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به مهارت‌های اجتماعی:

کم‌توانی ذهنی با محدودیت‌های قابل توجهی در عملکرد هوشی و رفتار انطباقی مشخص می‌شود. کودکان و نوجوانان با معلولیت ذهنی فاقد مهارت‌های اجتماعی هستند. بنابراین، آموزش مهارت‌های اجتماعی معمولاً بخشی جدایی‌ناپذیر از برنامه‌های آموزشی برای افراد با معلولیت ذهنی است. برای دانش‌آموزان مهم است که بتوانند روابط اجتماعی مثبت با خانواده، همسالان، معلمان و سایر افراد جامعه را حفظ کنند. علاوه بر مشکلات شناختی و اجتماعی، کودکان دارای معلولیت ذهنی دارای مشکلات رفتاری و عاطفی نیز هستند.

مهم‌ترین محدودیت‌های افراد کم‌توان ذهنی:

- ضعف رفتار سازشی

- ضعف عملکرد مستقل فردی
- ضعف مسئولیت‌پذیری
- ضعف در برقراری ارتباط مؤثر با محیط و با همسالان و بزرگسالان
- ضعف تسلط بر اعمال حسی و حرکتی
- ضعف در فعالیت‌های تحصیلی

اختلالات رفتاری، مشکلات شخصی و اجتماعی زیادی به‌وجود می‌آورد و کودکان مبتلا به این اختلالات مشکلات زیادی را برای خانواده و مدرسه ایجاد می‌کنند. همچنین این اختلالات باعث آسیب‌پذیری آن‌ها در نوجوانی و حتی بزرگسالی می‌شود. آموزش مهارت‌های اجتماعی، به ویژه در دوره نوجوانی، می‌تواند تأثیرات مثبتی بر رفتار دانش‌آموزان با معلولیت ذهنی و مشکلات آن‌ها در این زمینه داشته باشد.

بی‌شک یکی از دغدغه‌های بزرگ والدین کودک کم‌توان ذهنی این است که فرزندشان روزی بتواند مستقل زندگی کرده و از خود مراقبت نماید. متأسفانه علاوه بر مشکلات کودکان معلول ذهنی به لحاظ شناختی و ذهنی، برخی عوامل دیگر نیز مانع از یادگیری مهارت‌های ابتدایی زندگی توسط این گروه از کودکان می‌شود. مواردی چون عدم آگاهی اولیه، نگرانی خانواده‌ها و ندادن مسئولیت به فرزند کم‌توان خود، وقت‌گیر بودن آموزش و انجام فعالیت‌ها توسط کودکان، ترحم خانواده به فرزند دارای معلولیت، عدم شناخت اطرافیان از نحوه ارتباط با کودک کم‌توان ذهنی و... منجر به وابستگی شدید، احساس عدم کفایت، بروز رفتارهای ناپه‌نجان، کاهش حضور فرد دارای معلولیت در جامعه و در نهایت خستگی و کاهش انرژی خانواده از انجام شخصی‌ترین نیازهای فرزند خویش می‌شود. گاهی اوقات خانواده با حمایت بیش از حد از فرزند دچار معلولیت و انجام تمامی کارهای روزمره او فرصت‌های توسعه و روابط با دیگران را برای فرزند خویش محدود می‌سازد. بنابراین فعال بودن در زندگی خانوادگی و اجتماعی اهمیت زیادی در توسعه فردی دارد و همچنین ایجاد فرصت برای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی تأثیر زیادی بر هویت فردی، اعتماد به نفس، کیفیت زندگی و در نهایت وضعیت اجتماعی فرد خواهد گذاشت.

افراد دچار معلولیت ذهنی یا جسمی نیازمند طیف وسیعی از مهارت‌ها هستند که آن‌ها را قادر به مشارکت معنادار در خانواده و جامعه می‌کند.

در اسناد فرادستی آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی مانند بند ۳-۷ اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی، به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی فرهنگی و اجتماعی و تفاوت‌های جنسیتی و فردی تأکید شده است. این تأکید می‌تواند افراد دچار معلولیت و با نیازهای ویژه را در بر بگیرد.

استقلال در زندگی و داشتن زندگی مستقل چشم‌انداز مهم آموزش به افراد کم‌توان است. در فرایند رشد کودکان و زندگی آن‌ها، رفتار منطبق با هنجارها و ارزش‌ها و نمادها و به طور کلی فرهنگ یک جامعه به طور طبیعی به آن‌ها انتقال می‌یابد.

کودکان کم‌توان ذهنی در تعاملات بین فردی و اجتماعی و سازگاری با هنجارها، دچار مشکل هستند. کسب مهارت‌های اجتماعی برای سازگاری این کودکان ضرورت زیاد دارد، زیرا در صورت فقدان این مهارت‌ها با طرد شدن در محیط دوستان و فامیل و محیط‌های شغلی و... روبه‌رو می‌شوند.

به گفته گودوین (۱۹۹۱) منظور از زندگی مستقل در اختیار قرار گرفتن و به کنترل در آوردن زندگی خود و امکان

زندگی در اجتماع است.

برای کسب زندگی مستقل توسط افراد کم‌توان ذهنی سه نوع مرجع آموزش ضرورت دارد:

- آموزش‌های مدرسه‌ای و محتوای مناسب برای افراد کم‌توان ذهنی
- آموزش‌های خارج از مدرسه
- حمایت‌های اجتماعی مانند حمایت‌های دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد

۴-۲ ویژگی‌های برنامه درسی مناسب افراد کم‌توان ذهنی:

- کاربردی بودن برنامه درسی
 - منعطف بودن برنامه
 - انطباق برنامه با شرایط خارج از مدرسه
 - رفع نیازهای اساسی
 - افزایش توانایی‌های بالقوه
 - کاهش وابستگی افراد و مستقل نمودن آن‌ها
- برخی از صاحب‌نظران ویژگی‌های محتوای آموزشی مناسب برای افراد کم‌توان ذهنی را به شرح زیر آورده‌اند:
- کمک به آرامش بخشی (سازگاری، آرامش عاطفی و...)
 - حفظ بهداشت مناسب و سلامت (عادات خوب، مراقبت و...)
 - توانایی درک دنیای پیرامون (استفاده خوب از حواس و...)
 - کمک به برقراری ارتباط مؤثر با دیگران

۴-۳ وجوه مشترک برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان عادی و کودکان کم‌توان ذهنی:

با توجه به آنچه درباره ماهیت درس مطالعات اجتماعی و محورهای آن در نظام آموزش رسمی و با توجه به نیازهای اساسی و اجتماعی کودکان کم‌توان ذهنی که در بخش قبل آورده شد، می‌توان پی برد که وجوه مشترکی در برنامه‌های درسی نوین برای هر دو طیف وجود دارد. مهم‌ترین وجه مشترک برای هر دو طیف، مهارت‌های زندگی و تربیت اجتماعی، آماده‌سازی هر چه بیشتر و بهتر افراد برای ورود به زندگی بزرگسالی و فرصت شرکت فعال در جامعه است. بر همین مبنا رویکرد و جهت‌گیری اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی که جزو دروس کودکان کم‌توان ذهنی است نیز همین وجوه مشترک است که در بالا به آن اشاره شد.

۵- حوزه‌های موضوعی و جدول وسعت و توالی مفاهیم درس مطالعات اجتماعی (ویژه کم‌توان ذهنی)

با توجه به رویکرد تربیت اجتماعی و آمادگی برای زندگی مستقل، مهم‌ترین حوزه‌های موضوعی یا محورهایی که در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی از پایه سوم تا ششم این گروه از دانش‌آموزان دنبال می‌شود، عبارت‌اند از:

- خودشناسی و خود راهبری (حقوق و مسئولیت‌ها)

- ارتباط با دیگران (رفتار مناسب و ارتباط مؤثر)
- رعایت نکات ایمنی و امنیت (حفاظت از خود و مکان)
- نهادها، مؤسسات و سازمان های اجتماعی
- کار و شغل، سواد مالی - اقتصادی
- حفاظت از منابع
- رابطه انسان و مکان و محیط جغرافیایی
- میراث تاریخی
- فرهنگ و هویت بومی و ملی (ایرانی - اسلامی)

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*شناخت حقوق خود در خانه و مدرسه و جامعه	*شناسایی هیجانها، خود مانند ترس، اندوه، شادی و خشم	*مشخصات فردی و شناسنامه ای	*مفهوم تولد و متولد شدن	خودشناسی و خود راهبری (حقوق و مسئولیت ها)
*مفهوم انتخاب شغل	*راه های غلبه بر ترس	*شناسنامه، کاربرد و نگهداری از آن	*مفهوم بزرگ تر شدن و تغییر	
*مفهوم مقررات مربوط به شغل خود	*راه های غلبه بر عصبانیت و خشم	*معرفی کردن خود و پر کردن فرم مشخصات	*خصوصیات ظاهری مانند قد، وزن، رنگ چشم و...	
*مفهوم شناخت پوشاک مناسب برای مشاغل، فصل ها و مناسبت های گوناگون	*مفهوم احساسات خوشایند و ناخوشایند	*کارت ملی و نگهداری از آن	*معرفی کردن خود	
*مفهوم نحوه انتخاب پوشاک مناسب خود	*راه های غلبه بر غم و اندوه	*مفهوم تفاوت های فردی	*مفهوم نیازهای من	
*مفهوم سایز یا اندازه	*مراقبت از بدن خود و مراجعه به موقع به پزشک در هنگام بروز بیماری	*مفهوم تفاوت های فردی و علائق و استعداد های من	*مفهوم علائق، خواسته ها و ناراحتی های من	
*مفهوم نگهداری پوشاک	*استفاده صحیح از اوقات فراغت	*مفهوم برنامه ریزی	*مفهوم احساسات من	
*مفهوم حجاب		*برنامه ریزی استفاده صحیح از اوقات فراغت	*مفهوم تغییر نیازهای من	
*مفهوم پوشاک مناسب برای حجاب		*رعایت نظافت و پاکیزگی در مدرسه و حفظ نظم و اموال شخصی در مدرسه	*نیازهای من	
		*مانند کیف کتاب و لوازم التحریر	*رعایت بهداشت فردی	
			*رعایت نظم فردی و حفظ اموال شخصی مانند کیف پول، کلاه، چتر، لباس و...	

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*شناخت کارکنان مدرسه و وظایف آنها *نحوه ارتباط با کارکنان مدرسه *مقررات مدرسه *مراجعه به مشاور مدرسه و افراد ذی صلاح برای کمک گرفتن در مسائل خود *دوستی و آداب دوستی، انتخاب دوست و حفظ دوستی *همکاری با دوستان در درس و اوقات فراغت *رعایت قوانین مربوط به شغل و محیط کار *رفتار مناسب با همکاران در محیط کار *رفتار مناسب با مشتریان در فروشگاه	*مفهوم گفت و گو به عنوان مهم ترین راه ارتباط با انسان ها *مفهوم گوینده و شنونده *رعایت آداب مهمانی رفتن و پذیرایی از مهمان *مقررات مدرسه *رفتار مناسب در وسایل نقلیه عمومی *رفتار مناسب در فروشگاه *کمک گرفتن از افراد ذی صلاح *هنگام نیاز به کمک *درک احساسات و عواطف دیگران و واکنش مناسب نشان دادن، همدلی *مهارت های گفت و گو خوب گوش کردن و خوب حرف زدن و تقاضای مؤدبانه و تشکر کردن و عذرخواهی *آشنایی با مفهوم سفر و تهیه بلیط *مشورت با اولیا *استفاده از اینترنت *با کمک خانواده و معلم	*رعایت آداب مهمانی رفتن و پذیرایی از مهمان *مقررات زندگی روزانه و همکاری در خانواده *شجره خانوادگی و شناسایی نسبت های خانوادگی و فامیلی *مقررات مدرسه *مقررات محله *رفتار با همسایگان *مهارت عملی تلفن زدن و برقراری ارتباط برای رفع نیازها *مفهوم نشانی یا آدرس *به خاطر سپردن نشانی منزل *مفهوم مهربانی، احترام، همدلی و همکاری با دوستان *استفاده از وسایل نقلیه عمومی	*مفهوم خانواده و کارکردهای آن (محبت، رفع نیازها، آموزش و...) *مفهوم خانه به عنوان محل زندگی *محبت و همدلی و همکاری در خانواده *برقراری ارتباط مناسب با خواهر و برادر *احترام به پدر و مادر و سالمندان و پدر بزرگ و مادر بزرگ *رعایت مقررات زندگی روزانه در خانه و خانواده *شناخت مدرسه به عنوان مکان درس خواندن و یادگیری *مقررات مدرسه و همکاری و همدلی در مدرسه *شناخت محله و مکان های آن *شناخت فروشگاه و بوستان (پارک) *رفتار مناسب در فروشگاه *رفتار مناسب در بوستان (پارک)	ارتباط با دیگران (رفتار مناسب و ارتباط مؤثر)

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*رعایت نکات ایمنی در مدرسه *رعایت نکات ایمنی در محیط کار *استفاده از لباس مناسب، دستکش، پیش بند و ماسک هنگام کار *مهارت های نه گفتن به تقاضاهای نامناسب *اطلاع دادن به صاحب کار و خانواده هنگام بروز مشکل *رعایت نکات ایمنی در هنگام سفر *رعایت نکات ایمنی در جنگل و کنار دریا	*رعایت نکات ایمنی در خانه (وسایل برقی و برق) *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *برخورد با غریبه ها و پاسخ نه گفتن به تقاضای آن ها، نخوردن و نگرفتن چیزهای مشکوک از دیگران *مراقبت از حریم شخصی (بدن) *مراقبت در استفاده از وسایل نقلیه *مراقبت و ایمنی در مدرسه *ایمنی در مشاغل (دستکش، ماسک، کلاه ایمنی و...) *حفاظت از اموال عمومی محله *مراقبت هنگام استفاده از اینترنت	*رعایت نکات ایمنی در خانه، (مواد شوینده و سمی) *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *برخورد با غریبه ها و پاسخ نه گفتن به تقاضای آن ها، سوار وسیله نقلیه غریبه نشدن	*رعایت نکات ایمنی در خانه، باز نکردن در به روی غریبه ها، بازنگذاشتن در و ... روشن نکردن آتش و ترفه و.. *رعایت نکات ایمنی در مدرسه *رعایت نکات ایمنی در پارک *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *حفاظت از اثاثیه و وسایل خانه	رعایت نکات ایمنی و امنیت (حفاظت از خود و مکان)
*آشنایی با مراکز درمانی *آشنایی با بیمه و استفاده از خدمات مربوط به آن *سازمان بهزیستی *کارت بهزیستی و استفاده و نگهداری از آن	*اورژانس *کمک گرفتن از اورژانس *آتش نشانی *کمک گرفتن از آتش نشانی *بانک *شهرداری	*ایستگاه اتوبوس و تاکسی و مترو *مدرسه *پلیس و کارکرد آن *کمک گرفتن از پلیس، مهارت عملی تلفن زدن به پلیس	*مسجد *مدرسه	نهادهای، مؤسسات و سازمان های اجتماعی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*مفهوم تجارت *مفهوم صادرات و واردات *آشنایی با کالاهای وارداتی و صادراتی *مفهوم دستمزد *آشنایی با کارگاه تولید کفش و کارخانه کنسرو ماهی و فروشگاه مواد غذایی (سوپر مارکت) *آشنایی با مراحل تولید کفش و تهیه کنسرو ماهی *آشنایی با مشاغل ماهیگیری و کشاورزی به عنوان منابع تأمین غذا *آشنایی با باغداری و زراعت *آشنایی با ابزارآلات کشاورزی *آشنایی با مراحل کشاورزی *آشنایی با محصولات باغی و صیفی جات و حبوبات *آشنایی با بازار میوه و تره بار	*مفهوم خرید *مفهوم نیاز در خرید *مفهوم درآمد و هزینه *مفهوم تعادل درآمد و هزینه برای خرید *مفهوم پس انداز *معرفی مشاغل (نقاش و آشپز) *شناسایی پول و کارکرد آن حفظ و نگهداری پول *مفهوم کارت بانکی و نگهداری از آن	*نیاز به کار کردن و پول برای امرار معاش *مفهوم دستمزد *معرفی مشاغل مختلف در محله *کارگاه خیاطی	*مفهوم فروشگاه و فروشنده *مفهوم کالا *مفهوم پول *مفهوم خرید	کار و شغل، سواد مالی - اقتصادی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
<ul style="list-style-type: none"> * حفاظت از جنگل، دریا * حفاظت از زمین‌های کشاورزی و باغات 	<ul style="list-style-type: none"> * مصرف بهینه آب و برق * اهمیت آب * پاکیزه نگه داشتن طبیعت هنگام گردش و تفریح 	<ul style="list-style-type: none"> * رابطه منابع و نیازها * مصرف بهینه وسایل زندگی و لوازم التحریر و ... * بازیافت 	<ul style="list-style-type: none"> * مفهوم آب آشامیدنی و غیر آشامیدنی * پرهیز از کثیف کردن محیط * ریختن زباله در سطل زباله 	حفاظت از منابع
<ul style="list-style-type: none"> * آشنایی با منطقه گردشگری شمال * آشنایی با کوه البرز و دریای خزر * آشنایی با خلیج فارس و دریای عمان * جزیره * آشنایی با بندر * آشنایی با استان‌های گردشگری منطقه شمال * مفهوم شالیزار * آشنایی با مرکز استان گیلان * آشنایی با بندرعباس به عنوان یک بندر مهم جنوب کشور * معرفی انواع ماهی، میگو و مروارید 	<ul style="list-style-type: none"> * پدیده‌های جغرافیایی کوه، قله، رود، دشت، کوهپایه و کوهستان * جهت‌های جغرافیایی * آشنایی با نقشه و راهنمای آن * نقشه خوانی * آب و هوا * مفهوم دما و دماسنج * آب و هوای ایران * فعالیت‌های انسانی مرتبط با کوه، رود، دریا و آب و هوا * مفهوم سد، تصفیه آب و مصرف درست 	<ul style="list-style-type: none"> * محله (ویژگی‌های طبیعی و انسانی) از طریق تور محله‌گردی * زندگی در روستا * زندگی در شهر * کشور ایران تقسیمات استان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> * شناسایی مکان‌های خانه * نقشه خانه * شناسایی مکان‌های مدرسه و کارکرد آن‌ها * نقشه مدرسه * بوستان یا پارک 	رابطه انسان و مکان و محیط جغرافیایی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*معرفی استان گیلان و شهر رشت، محصولات کشاورزی، غذا، جایهای دیدنی و سوغات و صنایع دستی *معرفی قشم و کیش و مکان‌های دیدنی آن‌ها	*درک مفهوم مکان‌های دیدنی و تاریخی *معرفی شهر تبریز و مکان‌های دیدنی، آشنایی با شاعران و نویسندگان، غذاها و سوغات *معرفی شهر شیراز و مکان‌های دیدنی و...	*درک مفهوم بناهای قدیمی و تاریخی *معرفی اصفهان و بناهای تاریخی آن، صنایع دستی	*درک مفهوم خط زمان گذشته، حال و آینده، وسایل، پوشاک و عکس‌های زمان کودکی *تغییر از گذشته به حال	میراث تاریخی

۵-۱ مهارت‌ها:

انواع مهارت‌هایی که می‌توانند در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پرورش یابند، به شرح زیر است:

مهارت‌های ذهنی

مانند تجسم کردن، انتخاب کردن، تجزیه و تحلیل کردن، فهمیدن، طبقه‌بندی کردن، مقایسه کردن، محاسبه کردن، حل مسئله و...

مهارت‌های عملی

مانند مشاهده کردن، اندازه‌گیری کردن، جمع‌آوری اطلاعات، درست کردن ماکت، ترسیم نقشه و نمودار و...

مهارت‌های ارتباطی

مانند برقراری ارتباط، صحبت کردن، اظهار نظر کردن، کار و مشارکت گروهی و...

مهارت‌های زندگی روزانه و اجتماعی

مانند خود راهبری، رعایت نکات ایمنی، برقراری ارتباط با مؤسسات اجتماعی، رعایت بهداشت، خرید، آمد و شد و ...

۵-۲ ارزش‌ها و نگرش‌ها:

ارزش‌ها و نگرش‌هایی که در درس مطالعات اجتماعی برای پرورش آن‌ها باید اقدام نمود:

- ترغیب به سازگاری با دیگران
- ترغیب به سازگاری با محیط
- احساس مسئولیت
- نگرش مثبت، امید و علاقه به زندگی
- حساس شدن به رفتارهای درست و پرهیز از رفتارهای نادرست

۶- اهداف کلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی (ویژه کم‌توان ذهنی)

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری درس مطالعات اجتماعی در پایان دوره ابتدایی

در قلمرو دانش و شناخت:

- ۱- با حقوق و مسئولیت‌های خود در خانه و مدرسه و محل زندگی آشنا شوند و ویژگی‌های فردی خود را بشناسند و برخی راهکارهای خود مراقبتی و کنترل خود را بدانند.
- ۲- چگونگی ارتباط مناسب با دیگران را در محیط‌های مختلف درک کنند و مسئولیت‌های خود را نسبت به دیگران بشناسند.
- ۳- نکات مربوط به ایمنی، امنیت و مراقبت از خود و محیطی که در آن زندگی می‌کنند را بدانند.
- ۴- کارکرد برخی نهادها و مؤسساتی که با آن‌ها سروکار دارند مانند بانک، آتش نشانی، بهزیستی و... را بدانند.
- ۵- درباره رابطه انسان و محیط جغرافیایی، ضرورت حفاظت از منابع، مصرف بهینه آب و خاک و انرژی و... اطلاعاتی کسب کنند.
- ۶- برخی مشاغل و ویژگی‌های آن‌ها و اخلاق و رفتار مناسب در محیط کار را بشناسند و درک کنند.
- ۷- برخی میراث فرهنگی کشور را بشناسند و با برخی ویژگی‌های فرهنگی و آداب و رسوم و جشن‌های محلی و ملی آشنا شوند.

در قلمرو مهارت‌ها:

- ۱- بتوانند از خود در ابعاد مختلف مراقبت نموده و هیجانات خود را کنترل و در امور زندگی روزانه مستقل عمل کنند.
- ۲- مهارت‌های ارتباط مناسب با دیگران را در موقعیت‌های مختلف از خود بروز دهند.
- ۳- نکات ایمنی را در سطوح مختلف خانه، کوچه، خیابان، محله، مدرسه و... رعایت کنند و به کار ببندند.
- ۴- مهارت‌های مصرف صحیح و بهینه منابع و حفاظت از محیط جغرافیایی را از خود بروز دهند.
- ۵- در امور اجتماعی، سفر و بازدید از اماکن زیارتی و تاریخی، جشن‌ها و مراسم مذهبی و ملی توانایی مشارکت مؤثر و صحیح داشته باشند و آداب مربوطه را رعایت کنند.
- ۶- برای رفع نیازها با نهادها و مؤسسات محل زندگی خود ارتباط مناسب برقرار کنند.
- ۷- مهارت‌های مالی و اقتصادی را در زندگی روزانه به کار ببندند.

در قلمرو ارزش‌ها و نگرش‌ها :

- ۱- نسبت به مراقبت از خود حساس و راغب شوند.
- ۲- نسبت به دیگران و محیطی که در آن زندگی می‌کنند، احساس مسئولیت داشته باشند.
- ۳- به رعایت نکات ایمنی حساس شوند.
- ۴- به مصرف صحیح انواع منابع و انرژی ترغیب شوند.
- ۵- به مشارکت در امور اجتماعی و فرهنگی علاقه مند شوند.
- ۶- خودباوری، امید و نشاط در آن‌ها پدید بیاید.

اهداف فرعی:

شایان ذکر است محتوای برنامه مطالعات اجتماعی پاره‌ای اهداف فرعی را نیز دنبال می‌کند.

برای مثال در این برنامه درسی، تقویت مهارت‌های مربوط به خواندن، نوشتن و صحبت کردن نیز از طریق طراحی فعالیت‌های مناسب دنبال می‌شود. در این فعالیت‌ها می‌توان دانش‌آموزان را در جهت تشخیص جنبه‌های مختلف یک متن، درک پیام متن، بازشناسی دستورالعمل‌ها و گفت‌وگو و بیان و افزایش خزانه واژگان ... هدایت نمود. همچنین مهارت‌های حسابی و عددی و مهارت‌های هنری نیز ممکن است از طریق برخی متون یا فعالیت‌های این درس تقویت شوند.

۷- ساختار و محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی شامل تعدادی فصل هستند که بر اساس حوزه‌های موضوعی و مفاهیم کلیدی و جداول و وسعت و توالی محتوا تجمیع شده‌اند. هر فصل شامل چند درس است. فصول دارای یک عنوان کلی و شامل چند تصویر مرتبط با موضوع فصل است که نشان می‌دهد در این فصل به چه موضوعی پرداخته می‌شود. تصویرها می‌توانند مورد پرسش قرار گیرند تا ذهن دانش‌آموزان را برای حدس زدن و ورود به موضوع آماده کنند.

هر درس شامل یک **ورودی** و یک **پیکره** است.

ورودی درس عبارت است از یک فعالیت یا متن دارای پرسش که موجب ایجاد انگیزه و آمادگی برای فراگیری درس می‌شود.

پیکره شامل محتوای اصلی درس و متن و تصویر و تعدادی فعالیت می‌باشد. بیشتر فعالیت‌ها باید در حین فرایند یاددهی- یادگیری در کلاس انجام شوند تا دانش‌آموزان مفاهیم موردنظر را بیاموزند. برخی از فعالیت‌ها نیز مخصوص خارج از کلاس می‌باشند. فعالیت‌ها در قالب سطوح مختلف شناختی بازشناسی، یادآوری، تجزیه و تحلیل و خلاقیت و همچنین مهارت‌های زندگی اجتماعی قرار دارند و هدف آن‌ها ایجاد و تقویت مهارت‌های ذهنی و عملی و اجتماعی به منظور درک عمیق و پرورش مهارت‌ها و درونی کردن ارزش‌ها و تغییر نگرش در دانش‌آموزان است.

باید توجه نمود که تصاویر جزو محتوا بوده و قابل حذف از فرایند آموزش نیستند. تصویرها به فهم موضوع کمک می‌کنند و باید در تدریس به آن‌ها توجه نمود. البته همان‌طور که در بخش بعدی خواهیم گفت از آنجایی که گنجایش کتاب برای درج تصاویر متنوع با اندازه بزرگ و شفاف محدود است، معلمان گرامی باید با فراهم آوردن اجزای دیگر بسته آموزشی از جمله عکس‌های با کیفیت و مرتبط با موضوع اقدام نمایند و از نمایش آن‌ها در فرایند آموزش استفاده کنند.

در پایان فصل‌های کتاب‌های پنجم و ششم، فعالیت **(به کار ببندیم)** طراحی شده است. هر کدام از این فعالیت‌ها ممکن است به یک یا چند درس آن فصل مربوط باشند.

انجام فعالیت‌های **(به کار ببندیم)** بسیار مهم بوده و بر اجرای آن‌ها تأکید می‌شود.

اهمیت و ضرورت‌های انجام این فعالیت‌ها عبارت‌اند از:

- این فعالیت‌ها کاربردی بوده و برای دستیابی به مهارت‌های زندگی و مهارت‌های اجتماعی طراحی شده‌اند.
- عمدتاً در کلاس و مدرسه انجام می‌شوند.
- زمان تکرار و تمرین برخی از آن‌ها تا پایان سال تحصیلی است.

- بیشترین دقت و تمرکز معلم باید بر فراگیری و ارزشیابی از آن‌ها باشد.
- در این تمرین‌ها تعمیم یادگیری به محیط واقعی زندگی و کاربردی نمودن آنچه فراگرفته شده از اهمیت زیادی برخوردار است.
- قابل حذف از آموزش نیستند و اهمیت آن‌ها حتی فراتر از متن درس است.

۸- بسته آموزشی مطالعات اجتماعی

به طور کلی بسته آموزشی، مجموعه نرم‌افزارها (راهبردها، الگوها، وظایف، چارچوب‌ها، رهنمودها، تکالیف، آزمون‌ها) و سخت‌افزارها (رسانه‌ها، وسایل، تجهیزات، ابزارها، منابع و مواد) است که با استفاده از فناوری‌های جدید و قدیم به شکل‌های ساده و پیچیده با توجه به اهداف یاددهی-یادگیری برنامه درسی سازماندهی می‌شود. در تعریف و معرفی اجزای بسته آموزشی، نظریات مختلفی وجود دارد و افراد مختلف طبقه‌بندی‌های متنوعی را ارائه کرده‌اند. اما به طور کلی مهم‌ترین اجزای بسته آموزشی عبارت‌اند از:

- راهنمای معلم
- کتاب دانش آموز
- کتاب کار دانش آموز
- کتاب ارزشیابی
- منابع چاپی مانند (کتاب‌های داستانی و موضوعی، مجله‌ها و نشریات، کتاب‌های شعر و سرود، کتاب‌های کار و تمرین، کتاب‌های مرجع و...)
- مجموعه طرح درس‌های پیشنهادی شامل طرح‌های مبتکرانه و متفاوت برای شرایط مختلف
- وسایل آموزشی مورد استفاده در کلاس درس

الف- وسایل آموزشی نمایشی

- بخش وسیعی از بسته آموزشی شامل این بند می‌شود: پوسترها، نقشه‌ها، عکس‌ها، چارت‌ها، مدل‌ها و ماکت‌ها، نمونه‌های واقعی، انواع تخته‌ها، سی‌دی‌ها و ابزارآلات در این گروه جای می‌گیرند.
- پوسترها معمولاً به گونه‌ای طراحی می‌شوند که پیام‌های ارزشمندی را درباره یک موضوع از طریق یک طرح برانگیزاننده و مؤثر در مخاطب القا کنند. در درس مطالعات اجتماعی در زمینه موضوعاتی چون علائم عبور و مرور، مصرف آب، رعایت نکات ایمنی در خانه، انواع مشاغل و... می‌توان از پوسترها بهره گرفت.
 - نقشه‌های جغرافیایی بخش مهمی از وسایل آموزشی نمایشی برای تدریس جغرافیا هستند. برخی از نقشه‌ها در اندازه دیواری تولید می‌شوند. در تهیه و کاربرد نقشه‌های جغرافیایی در کلاس‌های دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی باید از به کارگیری نقشه‌های شلوغ که حاوی اطلاعات زیاد هستند پرهیز کرد و از نقشه‌های مصور و جذاب و ساده با اطلاعات محدود استفاده کرد. در نقشه‌های مصور علاوه بر اطلاعات جغرافیایی از عکس یا نقاشی نیز استفاده شده است. برای مثال در نقشه گردشگری یک شهر تصاویر نقاشی از بناهای تاریخی، ورزش‌های زمستانی یا تابستانی، مراکز تفریحی، سوغاتی‌ها و صنایع دستی و... وجود دارد که نقشه را جذاب‌تر و قابل فهم می‌کند.
 - نمونه‌های واقعی که توسط معلم یا دانش‌آموز به کلاس آورده می‌شوند نیز بخشی از وسایل آموزش مطالعات

اجتماعی هستند؛ برای مثال لباس محلی، وسایلی که در یک جشن مورد استفاده قرار می‌گیرد، وسایل قدیمی، ابزاری که در یک شغل به کار می‌رود و نظایر آن ...

- همچنین مدل‌ها و ماکت‌ها هم نقش مهمی در آموزش مطالعات اجتماعی دارند. زیرا مشاهده و بررسی برخی پدیده‌ها به طور مستقیم و به سادگی امکان پذیر نیست. ماکت زندگی روستایی یا زندگی عشایری یا نمایش کوه و دشت و جلگه بر روی یک ماکت مصنوعی از جمله نمونه‌های این مورد می‌باشد.
- آلبوم عکس‌های تاریخی و جغرافیایی و وسایل آموزشی مرجع مانند اطلس‌های تاریخی و جغرافیایی و دایرةالمعارف‌ها و فرهنگنامه‌ها و همچنین بازی‌های آموزشی گروهی و پازل‌ها و کارت‌های آموزشی از جمله وسایل مورد استفاده در کلاس‌های درس مطالعات اجتماعی هستند.

ب- وسایل و تجهیزات دیداری - شنیداری

به طور کلی همه دانش‌آموزان از دیدن فیلم استقبال می‌کنند و از آن لذت می‌برند. فیلم‌های موضوعی و داستانی، مستند و انیمیشن از نظر برانگیختن عواطف و احساسات کودکان و انتقال اهداف، اهمیت بسیار زیاد دارند. یافتن فیلم‌ها و عکس‌های مناسب کودکان کم‌توان ذهنی و گنجاندن آن‌ها در بسته آموزشی به تبحر و تلاش معلم بستگی دارد.

از رایانه‌ها و نرم افزارهای رایانه‌ای در موارد مختلف می‌توان استفاده کرد. هر چند بهره‌گیری از رایانه در آموزش و پرورش مدارس به صورت کامل و فراگیر تحقق نیافته و خلأهایی در این زمینه وجود دارد، اما بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعاتی به سرعت در حال گسترش است.

امروزه، نرم افزارهای رایانه‌ای به صورت بازی‌ها و سرگرمی‌های آموزشی یا کاربرگ تمرین و فعالیت تولید می‌شوند که می‌توان موارد مناسب برای کودکان کم‌توان ذهنی را در بین آن‌ها انتخاب و خریداری یا به تولیدکنندگان سفارش تولید داد.

۸-۱ نقش معلمان در فراهم کردن و تولید اجزای بسته آموزشی

اگرچه امروزه بسته‌های آموزشی توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف تهیه و توزیع می‌شوند و تجهیزات دیداری و شنیداری و آلبوم‌ها و فیلم‌ها و مدل‌ها و نقشه و کره جغرافیایی و... توسط مدارس خریداری و در آزمایشگاه و کتابخانه مدرسه یا در کلاس نگهداری می‌شوند، اما معلمان مبتکر و گروه‌های آموزشی معلمان نیز می‌توانند نقش مفید و مؤثری در تولید اجزای بسته بر عهده بگیرند. اصولاً هر چه معلمان در فراهم کردن رسانه‌ها و اجزای این بسته خلاقیت بیشتری از خود نشان دهند، نتایج بهتری در آموزش به دست می‌آورند.

خوشبختانه با پیشرفت فناوری‌های ارتباطی، امروزه هر کسی می‌تواند به آسانی با گوشی تلفن همراه از پدیده‌های مختلف طبیعی و اجتماعی عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه تهیه کند.

معلمان مطالعات اجتماعی نیز متناسب با موضوعات درسی وقتی با پدیده‌های طبیعی مانند کوه و آبشار و جلگه و محیط پارک و یا حفظ محیط زیست و یا پدیده‌های اجتماعی مانند جشن‌ها، اعیاد، مشاغل و... روبه‌رو می‌شوند، می‌توانند فیلم‌ها و عکس‌هایی از پدیده‌های زندگی واقعی تهیه کنند و آن‌ها را در کلاس به نمایش بگذارند. همچنین تهیه و جمع‌آوری نمونه‌های واقعی اشیاء و وسایل مانند یک لباس محلی، یک سوغاتی صنایع دستی و... نگهداری آن‌ها در کمد داخل کلاس توسط معلم موجب غنی شدن فضای آموزشی از رسانه‌های مؤثر در امر یادگیری خواهد شد.

باید توجه نمود از آنجایی که ملموس نمودن آموزش برای کودکان کم‌توان ذهنی ضرورت بسیار زیاد دارد، نمایش عکس و فیلم و تهیه پرده اسلاید و پروژکتور برای کلاس‌های این کودکان الزامی است.

ملاحظات مربوط
به آموزش و
تدریس مطالعات
اجتماعی

در این بخش به اختصار به ملاحظات که در فرایند یاددهی - یادگیری درس مطالعات اجتماعی باید مدنظر معلمان قرار بگیرد می‌پردازیم. بدیهی است معلمان همواره باید مدنظر داشته باشند که با کودکان روبه‌رو هستند که مشکلات و کم‌توانی‌های ذهنی دارند. متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود که معلمان به‌ویژه معلمان کم‌تجربه همان الگوها و فرایندهای آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی را که در مدارس عادی حکم‌فرماست و حتی مورد نقد نیز هست، عیناً در مدارس استثنایی به کار می‌برند.

روش سخنرانی و باز توضیح مطالب کتاب و یا برگه‌های امتحانی که بر روی آن‌ها چند پرسش حافظه‌ای دیده می‌شود از آن جمله است. درحالی که برای آموزش به کودکان کم‌توان باید ملاحظات را در نظر گرفت. در این بخش ابتدا مهم‌ترین نکات کلی که معلمان باید در فرایند تدریس به آن توجه کنند فهرست‌وار بیان می‌شود و سپس مطالبی بر محورهای مثلث ارتقای یادگیری، تنوع در روش‌های تدریس و معرفی برخی روش‌ها، اصول آماده کردن طرح درس و نقش مشارکت والدین و خانواده‌ها در آموزش ارائه می‌شود.

۱- چه نکاتی را در تدریس مطالعات اجتماعی به کودکان کم‌توان ذهنی در نظر بگیریم؟

■ از آنجایی که کسب مهارت‌های فردی و اجتماعی زندگی مستقل، رکن مهم برنامه‌های درسی به‌ویژه برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان کم‌توان ذهنی است، بنابراین معلمان در طی طراحی فرایند تدریس و آموزش، همواره باید این هدف مهم را در نظر بگیرند و برای تحقق آن اولویت قائل شوند. تقویت مهارت‌های خودکنترلی و خودراهبری و بسط‌سازگاری با شرایط محیطی و روابط انسانی در تدریس هر موضوع، همواره مدنظر قرار گیرد.

اصولاً کودکان کم‌توان ذهنی به دلیل محدودیت‌ها و مشکلاتی که دارند در ارتباطات اجتماعی، طرد و منزوی می‌شوند و این چرخه به مشکلات آن‌ها می‌افزاید.

معلم مطالعات اجتماعی مؤظف است از فرصت کلاس برای تقویت مهارت‌های اجتماعی پایه، نظیر برقراری تماس چشمی و استفاده از حالات بدن، گفت‌وگو، بازی و همکاری، تعارف کردن، نوبت گرفتن، قدردانی، رعایت آداب و مقررات، درخواست کمک از راه‌های مناسب، کنترل خشم و نظایر آن استفاده کنند.

همچنین، هم‌گروه کردن دانش‌آموزان دارای مهارت اجتماعی پایین با دانش‌آموزان دارای مهارت اجتماعی بالا، هم در کار مشارکتی گروهی و هم در بازی‌ها می‌تواند به آن‌ها کمک کند که از طریق مشاهده همسالان توانمندتر از لحاظ اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی را فرا گیرند.

■ برای تقویت و آموزش مهارت‌ها این مراحل را رعایت کنید:

۱- خرد کردن یک مهارت به چند مرحله جزئی‌تر و فرعی‌تر

۲- تکرار و تقلید و تمرین

۳- بازخورد به این معنا که او را در مورد گام‌هایی که برداشته تشویق کنید و بگویید در چه مرحله‌ای است و هنوز چه چیزی را باید یاد بگیرد.

۴- فراهم کردن فرصت برای بروز مهارت در موقعیت واقعی در مدرسه یا منزل

۵- تقویت متناوب بدین معنی که مهارت با یک و دو جلسه آموزش پایدار نمی‌شود و ممکن است به فراموشی

سپرده شود و بهتر است در هفته‌ها و ماه‌های بعد و هر از گاهی بر آن تأکید شود تا به یادگیری پایدار دست یابد.

■ تفاوت‌های فردی را در نظر بگیرید. ممکن است دانش‌آموزی در یک زمینه با بیان شفاهی مقصود خود را بهتر بیان کند اما دانش‌آموز دیگر در کارهای دستی مانند نقاشی یا ماکت قوی‌تر باشد. به همین منظور معلم باید فعالیت‌های متنوعی در یک موضوع طراحی کند تا هر دانش‌آموز به فراخور توانایی، مقصود خود را بیان کند. نقاط قوت دانش‌آموزان و روش‌های مورد علاقه و تسلط آن‌ها باید تشویق و تقویت شود، ضمن آن که تلاش شود تا نقاط ضعف برطرف گردد.

■ عدم توانایی دانش‌آموزان دچار ضایعات مغزی در سازمان بخشیدن و کنترل برخوردها و رفتارهایشان موجب می‌شود که این کودکان نسبت به نگرش‌ها و انتقادات افراد در مورد آن‌ها به‌طور مستقیم عکس‌العمل نشان دهند. بنابراین جو کلاس باید به گونه‌ای آرام و مناسب طرح‌ریزی شود تا به عنوان الگوی رفتاری دانش‌آموزان شکل بگیرد. یکی از راهکارها، جهت‌بخشی مجدد به آن‌هاست، مثلاً به دانش‌آموز بگوییم فعالیت را متوقف کند و بخواهیم حالا دوباره انجام دهد.

■ دوره‌های انجام فعالیت را طوری سازماندهی کنیم که دانش‌آموز قبل از خستگی به موفقیت برسد. از آموزش‌هایی که دانش‌آموز را با شکست مواجه می‌کند بپرهیزیم و از روش‌های گام به گام استفاده کنیم. صحبت محبت‌آمیز و تماس فیزیکی مانند دست گذاشتن روی شانه‌های دانش‌آموز کم‌توان در ایجاد جو آرام مؤثر است. معلمان همواره در نظر داشته باشند که آموزش‌های آن‌ها جنبه آموزشی-مداخله‌ای داشته و دو وجهی است.

■ یکی از نکاتی که معلمان مطالعات اجتماعی و سایر دروس باید در نظر بگیرند، پرهیز از شلوغی بیش از حد دیوارها و فضای کلاس است.

شلوغی بیش از حد موجب حواس پرتی دانش‌آموز کم‌توان ذهنی می‌شود. بنابراین مقواها و پوسترها و اشیایی که به تابلوهای مغناطیسی چسبانده شده‌اند باید مرتباً عوض شوند و همان‌هایی که ضرورت دارند در معرض دید دانش‌آموزان قرار گیرند. با این حال کارها و فعالیت‌های دانش‌آموزان را با تشویق آن‌ها در معرض دید همه قرار دهید.

وسایل و رسانه‌های مورد نیاز برای تدریس نباید در کلاس پخش و پراکنده باشند و در یک کمد و قفسه داخل یا خارج کلاس جای بگیرند.

نور باید مناسب باشد. نور فلورسنت‌هایی که سوسو می‌زنند یا صدای وز وز دارند به‌ویژه برای کودکان اوتیسم آزاردهنده بوده و مناسب نیستند. رنگ دیوارها باید ملایم و آرامش‌بخش باشد.

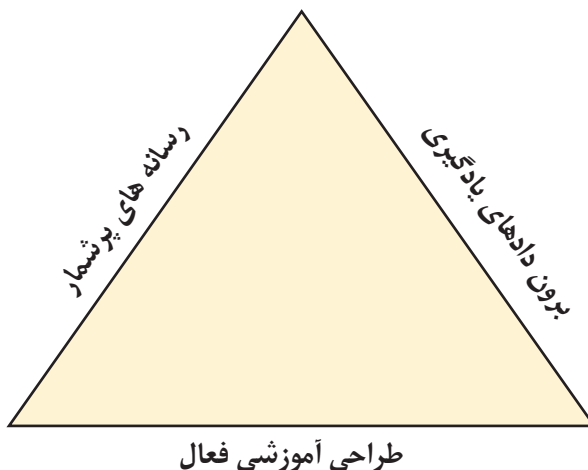
■ استفاده از فضاهای متنوع برای آموزش یکی دیگر از نکاتی است که باید به آن توجه نمود.

■ بهتر است معلمان به جای استفاده مداوم و یکنواخت از فضای یک کلاس، با توجه به شرایط و موضوعات درسی از فضاهای دیگر مدرسه استفاده کنند. برای مثال جلسه‌ای از درس را در نمازخانه و یا در حیاط مدرسه برگزار کنند. همچنین با استفاده از روش بازدید علمی جلساتی از درس در مکان‌های تاریخی، گردشگری، پارک و یا مؤسسات اجتماعی برگزار شوند.

■ چیدمان کلاس را گاهی از صورت صندلی‌های انفرادی به صورت دایره‌وار یا در اطراف یک میز تغییر دهید تا دانش‌آموزان بتوانند در کنار یکدیگر به کار گروهی یا فعالیت‌هایی که در حین تدریس از آن‌ها می‌خواهید، بپردازند. از منزوی کردن دانش‌آموزان در گوشه‌ای از کلاس به منظور تنبیه پرهیزید.

۲- مثلث ارتقای یادگیری (یادگیری مطلوب) چیست؟

از معلمان گرامی انتظار می‌رود فرایند یاددهی-یادگیری را بر مبنای توجه به اضلاع مثلث ارتقای یادگیری پیش ببرند. توجه به این سه رکن، موجب تدریس بهتر و یادگیری مطلوب می‌شود.

همان‌طور که در شکل بالا مشاهده می‌کنید، این مثلث سه ضلع دارد.

الف - طراحی آموزشی فعال:

یکی از اضلاع مثلث یادگیری مطلوب، طراحی آموزشی فعال است که در آن توجه به پیش‌دانسته‌ها، یادگیری رشد‌دهنده و تدریجی و رویکرد تعاملی معلم و دانش‌آموز به جای انتقال یک‌سویه اطلاعات و سخنرانی مدنظر قرار می‌گیرد.

در این زمینه معلم باید طرح درسی مبتنی بر روش فعال تدارک ببیند. فعالیت‌های آغازین را که موجب آمادگی و ایجاد انگیزه در دانش‌آموز می‌شود طراحی کند. فعالیت‌هایی که با آن‌ها پیش‌دانسته‌های دانش‌آموز را محک بزنند و فعالیت‌های نظام‌دار و متوالی را طراحی کرده و مشخص نماید در هر مرحله از تدریس انتظار چه فعالیتی از معلم و دانش‌آموز وجود دارد. داشتن نقشه و طرح درس خلاق و متناسب با وضعیت دانش‌آموزان که در آن، همه چیز به خوبی پیش‌بینی شده باشد رکن اساسی آموزش مؤثر و مطلوب است.

ب - رسانه‌های پرشمار:

ضلع دیگر یادگیری مطلوب و مؤثر استفاده از رسانه‌های متنوع و حرکت از یادگیری تک رسانه‌ای به سوی رسانه‌های پرشمار است.

اگر امروزه بر استفاده از فیلم و عکس و نرم افزارها و ماکت‌ها و مدل‌ها و نقشه و کره و ... برای آموزش در مدارس عادی تأکید می‌شود باید گفت ضرورت استفاده از رسانه‌های پرشمار برای کودکان کم‌توان ذهنی برای ملموس و عینی کردن موضوعات آموزشی و نزدیک نمودن آن‌ها به زندگی واقعی دو چندان است. بنابراین از معلمان انتظار می‌رود که به جای تکیه صرف بر کتاب درسی و تصاویر و متن آن برای انتقال مفاهیم از انواع رسانه‌ها استفاده نموده و خود نیز به طور خلاقانه در تولید رسانه‌هایی که موجب تسهیل درک و فهم و یادگیری دانش‌آموزان می‌شود بکوشند.

پ - برون‌دادهای یادگیری:

ضلع سوم مثلث یادگیری مطلوب، برون‌دادهای یادگیری و ایجاد فرصت برای آموخته‌هاست. در کلاس فعال به دانش‌آموزان فرصت داده می‌شود که آموخته‌ها و فعالیت‌های محول شده را ارائه کنند. برون‌دادهای یادگیری به آزمون‌های کلاسی و ارزشیابی منحصر نمی‌شود. در هر مرحله، معلم باید فرصتی فراهم کند تا فعالیت‌های داخل کلاس و فعالیت‌هایی را که برای انجام در منزل به دانش‌آموزان محول شده است در کلاس بیان کنند و به نمایش بگذارند. وقتی از دانش‌آموز می‌خواهیم تا آنچه را که درباره آن تحقیق کرده یا ساخته و یا فعالیت محول شده را انجام داده در کلاس نمایش و ارائه دهد و در واقع کار خود را بیان کند، این امر موجب تقویت مهارت‌های اجتماعی و خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموز کم‌توان ذهنی می‌شود و این روحیه در زندگی واقعی او و در تعاملات اجتماعی او در آینده نیز مؤثر خواهد بود.

۳- استفاده از روش‌های متنوع تدریس

درس مطالعات اجتماعی بنابر ماهیت خود با موضوعات متنوع و گوناگونی سر و کار دارد و لازم است که معلم از انواع روش‌ها و گاه تلفیقی از آن‌ها استفاده کند. اگر بخواهیم به شیوه سنتی کلاس‌ها را به عرصه سخنرانی معلم و روخوانی یا بازگویی عین مطالب و عبارت‌های کتاب و خاموش و ساکت بودن دانش‌آموزان تبدیل کنیم و از دانش‌آموزان نیز انتظار داشته باشیم که طوطی‌وار عبارت‌ها را بیان کنند، خطایی بزرگ مرتکب شده‌ایم. روش‌های تدریس را می‌توان به دو گروه روش‌های غیرفعال یا معلم محور و روش‌های فعال یا فراگیر محور تقسیم کرد. امروزه ثابت شده است که هر چقدر یادگیرنده در جریان یادگیری فعال باشد یادگیری او عمیق‌تر و دقیق‌تر خواهد بود. با پیشرفت علوم تربیتی روش‌های یاددهی - یادگیری دچار تحول شده است. روش‌های سنتی را بیشتر روش‌های مستقیم می‌نامند. روش‌های سنتی یا مستقیم بیشتر بر توضیح و سخنرانی و تقویت حافظه و انتقال بی‌کم و کاست مطالب استوار است. روش‌های فعال بیشتر دانش‌آموز محور بوده و بر تعامل معلم و دانش‌آموز در فرایند یادگیری تأکید می‌کنند. روش‌های ایفای نقش، بحث گروهی، استفاده از کارت‌های آموزشی، بازدید علمی، بازی و قصه‌خوانی، بارش مغزی، اکتشافی و حل مسئله و کاوشگری و ... جزء روش‌های فعال هستند.

این روش‌ها به تفصیل در کتاب‌های روش تدریس مورد بحث قرار گرفته‌اند و معلمان عزیز می‌توانند برای یادآوری و مرور این روش‌ها به این کتاب‌ها مراجعه کنند.

در مورد کاربرد روش‌های تدریس ذکر چند نکته ضروری است:

■ روش یا الگوی تدریس با توجه به موضوعات و مضامین و ویژگی‌های مخاطبان انتخاب می‌شوند و هر روش ویژگی‌های خاص خود را دارد. برای مثال روش‌های ایفای نقش و قصه خوانی در موضوعات تاریخی یا آموزش مهارت‌های اجتماعی برقراری ارتباط کاربرد دارند. روش بحث گروهی در زمینه‌ای که نظرات و ایده‌های مختلف درباره یک پدیده وجود دارد و یا روش بازدید علمی در موضوعاتی که مشاهده واقعی پدیده‌ها ضرورت دارد، به کار گرفته می‌شود.

■ استفاده از مؤثرترین روش به هنر و مهارت معلم بستگی دارد. زیرا در صورتی که روش متناسب با موضوع انتخاب نشود، خود آثار منفی به دنبال دارد.

■ روش تلفیقی چنان که از نامش پیداست به استفاده معلم از دو یا چند روش در کنار هم به منظور دستیابی به اهداف آموزشی گفته می‌شود. روش تلفیقی ممکن است تلفیق چند روش از روش‌های مستقیم یا غیرمستقیم یاددهی-یادگیری یا روش‌های سنتی و نوین باشد. تلفیق روش‌های تدریس در صورتی که به درستی طرح‌ریزی و اجرا شود از مطلوبیت و محبوبیت بیشتری برخوردار می‌شود و نتایج بهتری را به دنبال خواهد داشت.

■ ذکر این نکته ضروری است که به‌طور طبیعی کودکان کم‌توان ذهنی در برخی روش‌ها و الگوهای تدریس مانند روش اکتشافی و حل مسئله و کاوشگری که به مهارت‌های ذهنی سطوح بالا مانند استدلال و خلاقیت و تعمیم و قضاوت و ارزشیابی نیاز دارد، به دلیل نقایص یا عملکرد ضعیف مغزشان ممکن است قادر به انجام درست و دقیق این عملکردها نباشند. لذا انتظار می‌رود معلمان عزیز این روش‌ها را با مسامحه و به صورت ساده شده و حداقلی به کار بگیرند.

۱-۳ روش ایفای نقش: این روش، برای درس‌هایی به کار می‌رود که برای نمایش مناسب باشند. معلم می‌تواند در درس مهارت‌های اجتماعی و موضوعاتی که پیام اخلاقی و تربیتی دارند، از این الگو استفاده کند. در روش ایفای نقش، دانش‌آموزان با راهنمایی معلم، موضوعی را به روش‌های مختلف، با نمایش کوتاه اجرا می‌کنند. بنابراین، در این معنا، ایفای نقش به مهارت‌های خاص هنری، مانند هنر تئاتر و سینما نیازی ندارد، بلکه معلم بنا به موقعیت، هدف و موضوع موردنظر، به عنوان یک الگو یا روش آموزشی از آن استفاده می‌کند.

از ویژگی‌های روش ایفای نقش این است که مشاهده‌کنندگان (دانش‌آموزان) با عملیات نمایشی و ایفاگران نقش، ارتباط عاطفی برقرار کنند، با هیجان، عملیات نمایشی همکلاسان خود را می‌بینند و در احساسات آنان سهیم می‌شوند، چون همه حواس دانش‌آموزان به مشاهده نمایش است، یادگیری نیز بهتر صورت می‌گیرد. این روش به تکرار و تمرین و توجیه دانش‌آموز نیاز دارد و به تقویت مهارت‌های زبانی و بیانی نیز کمک می‌کند.

۲-۳ روش یادگیری مشارکتی: یادگیری مشارکتی به روشی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان در گروه‌های کوچک با هم کار می‌کنند و برای دستاوردهای جمعی‌شان مورد تشویق قرار می‌گیرند. ویژگی مهم این روش آن

است که در آن اعضای گروه با هم کار می کنند تا به هدف مشترکی برسند که هم کل گروه و هم فرد فرد اعضای گروه از آن سود می برند.

در این روش ممکن است یادگیرندگان موضوع درس را به طور گروهی مطالعه کنند و به یادگیری یکدیگر و هم افزایی کمک کنند و یا ممکن است به طور گروهی در مورد یک پروژه یا ساختن یک ماکت یا تولید یک نقشه یا پوستر و روزنامه دیواری باهم کار کنند.

- در گام اول این روش ابتدا معلم موضوع را معین می کند.
 - در گام دوم به گروه بندی می پردازد. بهتر است در هر گروه دانش آموزان قوی و متوسط و ضعیف در کنار هم قرار بگیرند.
 - در گام سوم معلم برای کاری که باید به طور گروهی انجام شود آن ها را به خوبی توجیه می کند.
 - در گام چهارم معلم بر فعالیت دانش آموزان نظارت می کند تا گروه به نتیجه نهایی دست یابد.
- در روش مشارکتی مهارت های تعامل اجتماعی و همکاری تقویت می شود.

۳-۲ روش قصه گویی: نقش قصه، به خصوص از جنبه های آموزشی و تربیتی آن، از زمان گذشته مورد توجه متفکران بوده است و همچنین در فرهنگ اسلامی مورد استفاده قرار داشته است. البته نقش تربیتی و عاطفی قصه و داستان غیرقابل انکار است و همواره مورد توجه روانشناسان و روانپزشکان بوده است، اما در این جا بیشترین تأکید بر نقش آموزشی قصه و نیز تسریع و تعمیق یادگیری می باشد. اهمیت قصه در فرهنگ های مختلف، خصوصاً نقش و کاربرد آن می تواند در جهت بهینه سازی امر تدریس و ایجاد علاقه بین دانش آموزان راه گشا باشد. اگر داستان گیرا و قابل درکی برای آن ها در نظر گرفته شود با برانگیختن حس کنجکاوی دانش آموز و علاقه مندی وی به پیگیری ماجرا، به یادگیری بیشتر کمک می نماید. اگر این مسئله در دروس مختلف به صورت علمی حالت کاربردی به خود گیرد، نقش آن در امر آموزش دانش آموزان به مراتب زیادتر خواهد بود. در دروسی مانند: تاریخ، جغرافیا، ادبیات، اجتماعی و ... می توان از این شیوه در جهت ایجاد علاقه و یادگیری سریع بهره جست.

در این روش معلم داستانی را از حفظ تعریف می کند و یا از روی کتاب می خواند. معلم باید کلمات را واضح و شمرده بیان کند به لحن گفتار خود زیر و بم بدهد و از حرکات دست و صورت و حالت های نمایشی برای جلب توجه کودک به داستان استفاده کند.

در این روش، قصه به عنوان بستر و محملی برای آموزش نکات مختلف اجتماعی و تربیتی به کار می رود. معلم باید در حین قصه گویی و در پایان قصه از دانش آموزان پرسش هایی بپرسد.

برخی از پرسش ها ممکن است ناظر به این باشد که آیا دانش آموز با دقت به داستان گوش می کند یا خیر و اگر نمی کند آن بخش از قصه دوباره تکرار شود.

● برخی از پرسش ها معطوف به یادگیری نکات مورد نظر است. برای مثال معلم در حین فرایند داستان سفر نوروزی یک خانواده در درس مطالعات اجتماعی می پرسد: بچه ها مریم چه چیزهایی روی سفره هفت سین گذاشته بود؟

خانواده مریم چه سوغاتی هایی از شیراز خریدند؟ اسم بازار معروف شیراز چه بود؟

● برخی از پرسش ها نیز به منظور بسط آموخته ها و گفت و گو و بحث در کلاس صورت می گیرد برای مثال در

همین درس معلم در حین خواندن قصه می‌تواند بپرسد: اگر شما به شیراز بروید چه سوغاتی‌هایی می‌خرید؟ چرا؟ یا شما برای رفتن به سفر چه وسایلی در ساک یا چمدان خودتان قرار می‌دهید؟ یا شما سفر با قطار را بیشتر دوست دارید یا با ماشین؟ چرا؟

بدین ترتیب با طرح پرسش در روش قصه‌گویی از روش مستقیم به روش فعال که در آن معلم و دانش‌آموز هر دو فعال‌اند دست می‌یابیم.

در حین تعریف کردن داستان می‌توان تصاویر قصه را در کتاب درسی و یا با نمایش روی پرده اسلاید به دانش‌آموزان نشان داد. شایان ذکر است که گاهی قصه‌خوانی به تقویت مفاهیمی که در درس گفته شده اما صورت داستان ندارد کمک می‌کند. برای مثال در درس مطالعات اجتماعی در بحث هیجانات موضوع ترس‌های درست و ترس‌های نادرست و نابه‌جا مطرح می‌شود. معلم می‌تواند برای تقویت و تعمیق یادگیری موضوع این درس، کتاب‌های داستانی جذاب درباره موضوع ترس تهیه کند و آن‌ها را در کلاس بخواند و یا به دانش‌آموز امانت بدهد تا والدین قصه را برای او بخوانند و برگه‌ای نیز ضمیمه کند تا والدین نتیجه خواندن قصه و اثربخشی آن را گزارش کنند.

۳-۴ روش بازی: امروزه یکی از روش‌های یادگیری فعال، استفاده از بازی است. بازی در عین اینکه وسیله سرگرمی است، جنبه آموزشی و سازندگی نیز دارد و در برخی موارد اشتغال بچه‌ها به بازی بیش از ارزش خواندن کتاب است، هرگاه بازی به عنوان وسیله‌ای جهت کسب لذت و انجام فعالیت از طرف کودک و به قصد فراهم آوردن امکاناتی جهت تعامل با محیط انجام بگیرد به آن (بازی آموزشی) می‌گویند. بچه‌ها در خلال بازی‌ها به ویژه بازی‌های آموزشی، مفاهیم ذهنی جدیدی پیدا می‌کنند و مهارت‌های بیشتر و بهتری را کسب می‌کنند. آن‌ها به کمک بازی تجارب ارزنده‌ای به دست می‌آورند، در حین بازی مطالب آموختنی، بدون فشار و با میل و رغبت فراگرفته می‌شود؛ به همین دلیل برخی از مربیان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت معتقدند که هرگونه مطلب درسی را باید فقط همراه با بازی به دانش‌آموزان آموخت و اصولاً بهتر است ساعات رسمی دروس مدارس ابتدایی را به ساعات بازی‌های خلاق و آموزنده تبدیل کرد. دانش‌آموزان در مدت بازی، مفاهیم علوم و ریاضی و مطالعات اجتماعی را به آسانی فرامی‌گیرند.

به طور کلی بازی به سه نوع تقسیم می‌شود: بازی‌های اجتماعی، بازی‌های شناختی و بازی‌های تخیلی. در این مبحث، بازی مورد نظر ما، بیشتر بازی شناختی است. بازی شناختی از جمله بازی‌هایی است که به رشد و پرورش شناخت می‌انجامد. طبق نظر ژان پیاژه، بازی دارای یک دوره تحولی است آغاز دوره بازی، با بازی کارکردی یا حسی حرکتی است و پایان آن بازی‌های قاعده‌مند است. از بازی می‌توان در آغاز تدریس بهره گرفت. بازی، مطمئن‌ترین روش و ابزار برای جلب توجه، افزایش علاقه، هماهنگ کردن فرایند یادگیری و آماده کردن شرایط برای فعالیت‌های بعدی است. بازی زمینه را برای تعامل آسان و سریع آماده می‌کند. برای خلاصه کردن یا به پایان بردن درس هم می‌توان از بازی کمک گرفت. بازی باید پایانی شوق آفرین و اشتیاقی پایا برای یادگیری درس فراهم آورد.

● در مرحله اول تلاش می‌کنیم هدف درس را به روشنی و در نهایت سادگی به دانش‌آموزان بیان کنیم.

● در مرحله دوم بازی مورد نظر را شرح می‌دهیم. لازم است در شرح بازی، دستورالعمل مورد نیاز و نحوه انتخاب افراد برای بازی مشخص گردد.

● مرحله سوم عملی‌ترین بخش اجرای روش تدریس مبتنی بر بازی است. در این مرحله همه دانش‌آموزان نقش فعالی در یادگیری دارند و معلم هم به مثابه راهنمای فعالیت‌های بازی عمل می‌کند. همچنین وسیله آموزشی فراهم شده در اختیار دانش‌آموزان قرار داده می‌شود.

● مرحله چهارم نتیجه‌گیری و ارزشیابی است؛ از آنجا که دانش‌آموزان در فعالیت بازی شرکت می‌کنند، به احتمال زیاد به مفهوم مورد نظر تسلط می‌یابند. از این رو از نتیجه‌گیری بازی به قصد ارزشیابی هم بهره می‌گیریم. معلمان برای آموزش برخی مفاهیم دروس مطالعات اجتماعی مانند مقررات عبور و مرور در کوچه و خیابان و شناخت تابلوهای مربوطه می‌توانند از ماکت‌ها و پازل‌ها که در کتابفروشی‌ها و فروشگاه‌های ذی‌ربط به فروش می‌رسند استفاده کنند و یا بازی‌های حرکتی را در حیاط مدرسه به وسیله دانش‌آموزان اجرا کنند. مثال دیگر آموزش نکات ایمنی است. در این زمینه می‌توان کارت‌های آموزشی با تصویر تهیه نمود و دانش‌آموزان با برداشتن کارت‌های مرتبط امتیاز بیشتری بگیرند. گذاشتن تصویر یا مدل کوچک بناهای تاریخی یا سوغاتی‌ها روی شهرهای مربوطه بر روی یک مقوا مثالی از کاربرد بازی برای فهم نقشه و موضوعات جغرافیایی است.

امروزه علاوه بر وجود انواع بازی در فضای واقعی، انواع بازی‌های دیجیتالی طراحی و تولید شده‌اند که در فضای الکترونیکی و با رایانه‌ها و گوشی‌های همراه هوشمند قابل استفاده هستند. نرم‌افزارهای فراوانی در زمینه بازی در بازار وجود دارد. البته برخی از آن‌ها از نظر علمی و آموزشی مورد تأیید نبوده و حتی تأثیرات روانی و روحی مضر بر روی مخاطبان دارند. معلمان در این زمینه باید از بازی‌های رایانه‌ای ساده و مرتبط با موضوع درس که استاندارد بوده و دارای تأیید مراجع ذی‌ربط هستند استفاده و آن‌ها را به والدین دانش‌آموزان معرفی کنند.

۳-۵ روش بازدید علمی: این روش برای دانش‌آموزان جذابیت زیادی دارد. بازدید علمی ممکن است در زمان کوتاه و در فضاهای نزدیک و قابل دسترس انجام بگیرد. برای مثال وقتی از دانش‌آموزان می‌خواهیم که از فضاهای مدرسه مانند کتابخانه، دفتر مدیر مدرسه، اتاق سرایداری، اتاق یا سالن ورزش و اتاق مربی بهداشت و... بازدید کنند و فعالیتی که در کتاب درج شده را انجام دهند و یا از مسجد محله یا یک مکان نزدیک به مدرسه دیدن کنند.

گاهی نیز بازدید علمی زمان بیشتر و فضاهای دورتر را به خود اختصاص می‌دهد. برای مثال ممکن است از نظر زمانی یک روز کامل باشد و دانش‌آموزان برای بازدید از یک کارخانه، یک بنای تاریخی، یک منطقه طبیعی جغرافیایی کنار رودخانه و سد یا یک مؤسسه اجتماعی مانند آتش‌نشانی به بازدید بروند.

گام اول: از آنجا که مراقبت از دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی در حین بازدید علمی دشوارتر از کودکان عادی است، بهتر است خانواده‌ها را توجیه نماییم که یک نفر از اعضای خانواده هر دانش‌آموز، وی را در طی بازدید علمی همراهی کند و یا به تعداد کافی از مربیان مدرسه برای همکاری و کمک استفاده کنیم.

گام دوم: پس از اخذ رضایت نامه از والدین و انجام هماهنگی‌های لازم، باید ابتدا دانش‌آموزان را از محل بازدید علمی و هدفی که داریم توجیه کنیم و آمادگی و انگیزه برای بازدید ایجاد کنیم. طی فرایند بازدید علمی اگر دانش‌آموزان قادر به نوشتن جمله‌های کوتاه هستند از آن‌ها بخواهیم مثلاً اسم مکان یا پدیده‌هایی که مشاهده می‌کنند را بر روی کاغذ بنویسند. همچنین در صورتی که می‌توانند با کمک والدین و به وسیله گوشی همراه یا

تبلت از پدیده‌ها عکس بگیرند. همکاری و مشارکت و رعایت نظم و مقررات از جمله مهارت‌های اجتماعی است که با نظارت صحیح مربیان می‌تواند در دانش‌آموزان تقویت شود.

گام سوم: پس از پایان بازدید علمی چند پرسش طراحی کنید و از دانش‌آموزان بپرسید تا مشخص شود که دانش‌آموزان از طریق بازدید اجرا شده چه چیزهایی آموخته‌اند. در مورد دانش‌آموزانی که در سطوح عملکردی بالاتر قرار دارند می‌توانیم نوشتن گزارش کوتاهی از بازدید را درخواست کنیم.

۳-۶ سایر روش‌های تدریس: علاوه بر روش‌هایی که در بالا توضیح داده شد و همگی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی قابل استفاده است، روش‌های دیگری نیز برای تدریس مطالعات اجتماعی وجود دارد. ذکر این نکته ضروری است که روش‌های فوق می‌توانند با یکدیگر و به‌ویژه با روش پرسش و پاسخ ترکیب شوند. در روش پرسش و پاسخ معلم سعی می‌کند با پرسش‌های شفاهی یا پرسش بر روی یک رسانه مانند ماکت، عکس و... دانش‌آموز را به مفهوم مورد نظر برساند. به عبارت دیگر معلم به جای آن که مستقیم مفهوم را برای دانش‌آموز توضیح دهد، با طرح پرسش‌های پی‌درپی و مرحله به مرحله دانش‌آموز را به فکر وادار می‌دارد و او را راهنمایی می‌کند تا به مفهوم مورد نظر دست یابد.

همان‌طور که در قبل اشاره شد، روش‌های دیگری نیز وجود دارد که در آن دانش‌آموز فعال بوده و خود با راهنمایی و نظارت معلم به مفهوم دست می‌یابد و یادگیری به وقوع می‌پیوندد. از جمله مشهورترین این روش‌ها، روش‌های حل مسئله، کاوشگری، اکتشافی و سازنده‌گرایی (E5) است.

همه این روش‌ها کمابیش شبیه به هم هستند. ابتدا پرسش یا پرسش‌ها یا مسئله‌ای طراحی می‌شود و سپس فرضیه‌ای مطرح می‌گردد و آنگاه دانش‌آموز به جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها از منابع مختلف می‌پردازد و بعد این اطلاعات جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌شود و دانش‌آموزان با راهنمایی معلم به جواب می‌رسند.

روش ساختن‌گرایی یا سازنده‌گرایی جزء روش‌های فعال است که به تولید، کنترل و تعمیم روش تأکید می‌کند. در این روش دانش‌آموزان طی تلاش برای حل مسائل علمی دائماً فرصت سازماندهی و بازآفرینی ادراکات خود را دارند و می‌توانند برای رسیدن به یادگیری، راه‌های مختلف را برنامه‌ریزی و تجربه نمایند. در این الگو یادگیری همیشه یک فرایند فعال از فهم و درک تجربه است و شامل ۵ مرحله است که به آن E5 می‌گویند، زیرا آغاز شدن هر مرحله با حرف E است.

۱- درگیر کردن (Engagement)

۲- کاوش (Exploration)

۳- توصیف (Explanation)

۴- شرح و بسط و گسترش (Elaboration)

۵- ارزشیابی (Evaluation)

مرحله اول، درگیر شدن: در این مرحله برای جلب توجه دانش‌آموزان به موضوع تدریس و ایجاد انگیزه طراحی شده است. یک سؤال جالب، یک داستان نیمه تمام، یک عکس خوب، ارائه فعالیت مناسب علمی و ... می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

مرحله دوم، کاوش: در این مرحله که مطالعه بعد از ایجاد انگیزه می‌باشد، معلم از همه گروه‌ها می‌خواهد تا به مطالعه یا جستجو مشغول شوند و ضمن انجام فعالیت‌ها در تمام لحظه‌ها، یادداشت‌برداری هم داشته باشند.

مرحله سوم، توصیف: در این مرحله، دانش‌آموزان برای کار و فعالیت انجام شده توضیح منطقی ارائه می‌دهند و به توصیف مشاهدات می‌پردازد، در این مرحله بحث و گفت‌وگو بین دانش‌آموزان آغاز می‌شود.

مرحله چهارم، شرح و بسط: معلم راه‌های جمع‌آوری اطلاعات را به دانش‌آموزان نشان می‌دهد و از دانش‌آموزان می‌خواهد تا از آموخته‌ها و یادگیری‌های قبلی برای گسترش و بسط و تعمیم به دیگر مفاهیم استفاده کنند.

مرحله پنجم، ارزشیابی: در این روش، ارزشیابی به صورت مستمر و در طول انجام فعالیت‌ها و از مرحله اول آغاز می‌شود. معلم برای ارزشیابی پایانی از هر گروه می‌خواهد که گزارش کاملی از فعالیت‌های خود درباره موضوع درس ارائه دهند. در این مرحله یک خودارزیابی هم می‌تواند صورت بگیرد و خود گروه بر اساس معیارهای تعیین شده از سوی معلم، نقاط ضعف و قوت کار خود را مشخص کنند.

■ همان‌طور که ملاحظه می‌شود به کارگیری روش‌های کاوشگری و حل مسئله و همچنین سازنده‌گرایی به میزان زیادی به کار مستقل دانش‌آموز و خودراهبری و مهارت‌های تفکر در سطح بالا نیاز دارند و این همان مشکل اصلی و نقص عمده دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی است که دچار آسیب‌های فیزیکی یا عملکردی مغز می‌باشند.

■ لذا این پرسش پیش می‌آید که آیا از این روش‌ها در تدریس به کودکان کم‌توان ذهنی می‌توان استفاده کرد یا خیر؟

در پاسخ به این پرسش باید گفت: مسلماً به کارگیری کامل این روش‌ها، همانند کودکان عادی امکان‌پذیر نیست اما از این روش‌ها می‌توان با تسامح و تساهل استفاده کرد.

برای مثال ممکن است کودکان کم‌توان ذهنی نتوانند فرایند یک پروژه کاوشگری را از آغاز تا انتها یعنی از طرح پرسش و فرضیه تا گردآوری اطلاعات و تحلیل و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری به درستی طی کنند اما در هریک از این مراحل خرد مهارت‌هایی وجود دارد که می‌توان همان‌ها را تقویت کرد.

برای مثال در زمینه طرح پرسش در کاوشگری، موضوعی را مطرح کنیم (سبزه به در، عید نوروز، آتش نشانی و...) از بچه‌ها بخواهیم پرسش‌هایی طرح کنند. مانند:

سبزه به در چه روزی است؟

در سبزه به در مردم کجا می‌روند یا چه می‌کنند؟

تعطیلات عید نوروز چند روز است؟

در کدام ماه سال آغاز می‌شود؟

بر روی سفره هفت سین چه چیزهایی قرار می‌دهند؟

کار آتش نشانی چیست؟

آتش‌نشان‌ها از چه وسایلی برای خاموش کردن آتش استفاده می‌کنند؟

در زمینه گردآوری اطلاعات می‌توانیم از دانش‌آموزان جمع‌آوری اطلاعات ساده را بخواهیم. برای مثال:

- در کوچه یا خیابان محل زندگی شما چه مغازه‌هایی وجود دارد؟ با کمک والدین مشاهده و بازدید نموده و

یادداشت کنید.

- دو مورد از مکان‌های دیدنی شهر خودتان را پرس‌وجو کنید.

- با راهنمایی والدین درباره وسایل کار یک باغبان تحقیق کنید.

- با کمک والدین درباره دریای خزر از طریق اینترنت تحقیق کنید و چند مورد از ویژگی‌های این دریا را بنویسید و به کلاس بیاورید.

بدین ترتیب می‌توان از طریق تقویت مهارت‌های فرعی و زیرمجموعه هر یک از روش‌های فوق تا اندازه‌ای به بهره‌گیری از این روش‌ها در فرایند یاددهی - یادگیری کودکان کم‌توان ذهنی نزدیک شد.

۷-۳ تدریس در فضای مجازی: آموزش در فضای مجازی با همه‌گیری بیماری کرونا جایگزین آموزش حضوری شد. هرچند این نوع آموزش در آینده گسترده‌تر خواهد شد، اما جای آموزش حضوری را نخواهد گرفت. با این حال آموزش در فضای مجازی چالش‌ها و دستاوردهای خود را به همراه داشته و موجی از اظهارنظرهای مثبت و منفی را برانگیخته است.

آنچه مسلم است این نوع از آموزش در شرایط خاص حکم‌فرما می‌شود و در شرایط عادی نیز به عنوان مکمل آموزش حضوری روزبه‌روز جای خود را در فضای آموزش و پرورش در سطح ملی و جهانی باز خواهد کرد. توصیه‌های مربوط به تدریس مطالعات اجتماعی در فضای مجازی را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

- از نمایش دادن صرف صفحات کتاب و روخوانی از روی متون بپرهیزید. این امر فضای خسته کننده ای برای دانش‌آموزان پدید می‌آورد. باید توجه کرد همان‌طور که در آموزش حضوری به روش فعال و تعامل معلم و دانش‌آموز معتقدیم در فضای مجازی نیز باید شیوه تدریس فعال یعنی آمادگی و ایجاد انگیزه، پرسش از دانش‌آموزان و برانگیختن آن‌ها برای همکاری را با شدت بیشتر دنبال کنیم.

بنابراین در فضای مجازی با استفاده از رسانه‌ها باید از خشکی و یکنواختی آموزش جلوگیری کرد.

- استفاده از فیلم‌های واقعی، استفاده از فیلم‌هایی که خود معلم از پدیده‌های جغرافیایی و تاریخی و اجتماعی تهیه نموده جایگاه بسیار مهمی در این نوع آموزش دارد. فیلم‌ها باید کوتاه و جذاب باشند.

- با استفاده از صفحات و عکس‌های کتاب می‌توان کلیپ درست کرد و روی آن موسیقی دلنشین گذاشت.

- حضور تمام چهره معلم در فیلم بهتر به انتقال مفاهیم و مطالب کمک می‌کند اما در صورتی که فقط صدای معلم پخش می‌شود، صدا باید اثرگذار و با زیر و بم بوده و یکنواخت و کسل‌کننده نباشد تا توجه فراگیر را برای گوش دادن به خود جلب کند.

- استفاده از فیلم‌های گردشگری و تورهای مجازی که توسط برخی نهادها تهیه می‌شود در تدریس درس‌های جغرافیایی بسیار مفید است.

- معرفی و استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی مثل نرم افزار نقشه‌خوانی و بازی‌های آموزشی که برای کودکان کم‌توان ذهنی مناسب و مورد تأیید آموزش و پرورش باشند توصیه می‌شود.

- استفاده از روش کلاس معکوس به این معنی که معلم بخش‌ها یا تصاویری از کتاب را معین می‌کند تا پیش از روز تدریس دانش‌آموزان آن‌ها را بخوانند و آمادگی بیشتر برای تدریس داشته باشند، توصیه می‌شود.

- از آنجا که همراهی خانواده کودکان کم‌توان ذهنی در آموزش مجازی به دلیل مستقل نبودن دانش‌آموزان، بسیار مهم و جدی است باید شرایط خانواده در نظر گرفته شود و حداکثر انعطاف در برنامه جهت مشارکت خانواده

پدید بیاید.

- از آموزش یکطرفه خودداری شود و سعی شود تا دانش‌آموزان با صوت و تصویر به معلم پاسخ دهند و در فرایند یاددهی- یادگیری تعامل و حضور داشته باشند.
- پیش از شروع سال تحصیلی از والدین بخواهید کار با تبلت یا گوشی‌های هوشمند را به بچه‌ها بیاموزند. همچنین جستجو یا سرچ کردن با کلید واژه‌ها به منظور کسب اطلاعات و تحقیق باید به دانش‌آموزان یاد داده شود و برای این منظور چند جلسه تعامل معلم و خانواده لازم است.
- توصیه‌های لازم برای آنکه چگونه خانواده‌ها از دانش‌آموزان در فضای مجازی مراقبت کنند تا مشکلات یا سوء استفاده‌هایی از دانش‌آموزان پدید نیاید را روی کاغذی فهرست نموده و در اختیار آن‌ها قرار دهید.

۴- طراحی واحد آموزشی (طرح درس)

طراحی یک واحد یادگیری به منزله طراحی یک اسکلت ساختمان یا معماری آن است که با تولید منابع لازم و طراحی تکالیف یادگیری، چگونگی پشتیبانی از دانش‌آموزان و فعالیت‌های مربوطه بنای یاددهی- یادگیری را پی‌ریزی می‌کند و تلاش‌های معلم و دانش‌آموزان را بر روی موضوع اصلی یا مجموعه‌ای از مفاهیم نظام‌مند متمرکز می‌کند. چنین تمرکزی باعث می‌شود که یادگیری به شکل اصولی و به سمت اهداف کاملاً معین پیش برود. در برخی کشورها کتاب درسی رسمی وجود ندارد و ناشران بخش خصوصی به تولید کتاب‌های درسی رسمی می‌پردازند و معلمان یا یکی از این کتاب‌ها را انتخاب می‌کنند و یا خودشان به طراحی واحد یادگیری و تولید محتوا می‌پردازند. در واقع از سوی سازمان آموزش و پرورش تنها اهداف و سر فصل موضوعات در اختیار معلمان قرار می‌گیرد و آن‌ها بنا به توانمندی خود به طراحی واحد یادگیری اقدام نموده و محتوا را تولید می‌کنند.

در نظام‌های متمرکز، کتاب درسی رسمی از سوی وزارت آموزش و پرورش تولید و منتشر می‌شود و معلم و دانش‌آموز در چارچوب محتوای کتاب به فعالیت می‌پردازند. باید گفت در این مدل نیز طراحی واحد یادگیری سودمند خواهد بود و آن‌ها را به سوی تجربه و تمرین سوق می‌دهد تا اگر روزی کتابی در اختیار نبود بتوانند با توجه به سر فصل‌ها خود اقدام به تولید محتوا کنند و همچنین صرفاً در دام تدریس موبه‌موی مطالب کتاب درسی نیفتند. در آموزش و پرورش استثنایی که معلمان با طیف وسیع و ناهمگونی از دانش‌آموزان دارای معلولیت روبه‌رو هستند تبحر در تولید واحد یادگیری ضرورت بیشتری دارد. زیرا چه بسا کتاب درسی به نیازهای دانش‌آموزان کمتر یا بیشتر از حد و توان آن‌ها با توجه به تفاوت‌های فردیشان پاسخ دهد.

تعبیر دیگری از واحد یادگیری که نمایانگر درجه خفیف‌تری از آن است همان طرح درس است. طرح درس، برنامه‌ریزی و سازمان دادن به مجموعه فعالیت‌هایی است که معلم در ارتباط با هدف‌های آموزشی، محتوای درس و توانایی‌های دانش‌آموزان برای مدت زمان مشخص تدوین می‌کند.

طرح درس به عنوان نقشه راهی برای معلم و دانش‌آموزان به شمار می‌آید که مسیر تدریس و یادگیری را برای آنان مشخص می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که طرح درس به زبان ساده تمامی اندیشه‌ها، مقدمه‌چینی‌ها و پیش‌بینی‌هایی را شامل می‌شود که در ذهن معلم و قبل از رفتن او به کلاس شکل می‌گیرند. حال اگر این اندیشه‌ها روی کاغذ نوشته شوند، طرح درس نامیده می‌شوند. استفاده از طرح درس برای پیشبرد اهداف آموزشی و

همچنین یاددهی و یادگیری دانش‌آموز از اهمیت بالایی برخوردار است، به عنوان نمونه برخی از مهم‌ترین دلایل اهمیت تنظیم طرح درس در مدارس می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

■ طرح درس به معلم کمک می‌کند تا برای تهیه وسایل آموزشی و منابع مورد نیاز آن پیش‌بینی‌های لازم را به عمل آورد. (استفاده بهینه از زمان)

■ تنظیم طرح درس موجب می‌شود که معلم به تعیین برنامه زمانی کلاس و هدفمند بودن آن بپردازد و از ایجاد بی‌نظمی در کلاس جلوگیری کند. (استفاده بهینه از زمان)

■ طرح درس موجب می‌شود که معلم فعالیت‌های ضروری آموزشی را به ترتیب و یکی پس از دیگری در مراحل مشخص، زمان‌های معین و به شیوه‌های منطقی پیش ببرد. در ادامه هم نتایج حاصل از آن را برای تدریس در مراحل بعدی آموزشی مورد استفاده قرار دهد. (تحقق بهتر اهداف درسی از نظر کمی و کیفی)

■ انگیزه لازم را در معلم ایجاد کرده و به او کمک می‌کند تا کلاس خود را بر اساس هدفی معین هدایت کند. (کاهش بی‌نظمی و هرج و مرج در کلاس)

■ روی قسمت‌های مختلف درس از جمله تجارب یادگیری دانش‌آموزان به نحو مطلوب تأکید می‌کند. (امکان یادگیری عمیق‌تر و پایدارتر دانش‌آموزان)

قبل از طراحی واحد یادگیری معلم باید به سه پرسش اساسی پاسخ دهد:

● چه چیزی را قصد داریم بیاموزیم؟ (اهداف)

● چگونه می‌خواهیم بیاموزیم؟ (روش‌ها)

● چگونه بفهمیم که اهداف تحقق یافته است؟ (ارزشیابی)

برای طراحی واحد یادگیری یا نوشتن طرح درس به این مراحل توجه می‌کنیم:

۱ - موضوع درس

۲ - شرح اجمالی: به اختصار توضیح می‌دهیم که موضوع درس و هدف کلی آن چیست.

۳ - اهداف عینی یا انتظارات یادگیری: اهداف یا انتظارات یادگیری باید شفاف و واضح نوشته شود و هر یک تصریح کند چه عملکردی از دانش‌آموزان انتظار می‌رود. اهداف به صورت یک سری جمله خبری در سه حوزه نوشته می‌شوند. دانش‌آموزان در پایان واحد یادگیری:

- چه چیزهایی را بدانند؟

- چه چیزهایی را بتوانند انجام دهند؟

- به چه چیزهایی ارزش بگذارند؟

(در صورتی که اهداف و انتظارات یادگیری هر درس در کتاب راهنمای معلم درج شده باید از همان‌ها استفاده کنیم.)

۴ - منابع و مواد آموزشی مورد نیاز: در این مرحله معلم رسانه‌های مورد نیاز، نظیر کتاب مرجع، نقشه، عکس، پوستر، فیلم و آنچه مربوط به موضوع است را پیش‌بینی و فراهم می‌کند. مواد آموزشی طیف گسترده‌ای دارند و ممکن است از ابزار و وسایل فیزیکی تا دعوت از یک شغل خاص به کلاس و بازدید از یک نهاد و مؤسسه را شامل شوند.

۵ - شیوه تدریس و سازماندهی تجارب یاددهی - یادگیری: در این مرحله معلم به انتخاب شیوه‌های یادگیری

یا ترکیبی از آن‌ها دست می‌زند. سپس مراحل آموزش را طراحی می‌کند و توضیح می‌دهد، برای مثال درس با چه فعالیتی آغاز شود؟ یک داستان خوانده شود سپس بچه‌ها گروه‌بندی می‌شوند و کاری را انجام می‌دهند. نکته مهم این که در هر مرحله معلم باید پیش‌بینی کند که او چه فعالیتی انجام می‌دهد و انتظار دارد دانش‌آموزان چه فعالیتی را انجام دهند.

برای مثال:

- معلم داستان را می‌خواند و چند پرسش می‌پرسد.

- دانش‌آموزان به داستان گوش می‌کنند و به پرسش‌های معلم پاسخ می‌دهند.

- معلم درباره فعالیت توضیح می‌دهد.

- دانش‌آموزان فعالیت را به طور گروهی انجام می‌دهند.

۶- ارزشیابی: معلم هنگام طراحی واحد یادگیری، روش‌های ارزشیابی (شفاهی، کتبی و ...) آن درس و ابزار و لوازم آن (سیاهه ارزشیابی، برگه آزمون، پوشه کار و...) را پیش‌بینی و طراحی می‌کند و همچنین محورهای مهم ارزشیابی از این درس را معین می‌کند. برای مثال:

- پاسخ به فعالیت‌های کتاب

- پرکردن یک نمونه فرم مشخصات

- میزان مشارکت و گفت‌وگو در کلاس

- و ...

۷- تخصیص زمان: معلم بر اساس حجم مطالب و فعالیت‌ها و شرایط کلاس و دانش‌آموزان، زمان تقریبی لازم برای آموزش درس و انجام فعالیت‌ها را مشخص می‌کند.

در زیر فرم مشخصات اصلی یک طرح درس درج شده است. بدیهی است که مطالبی که در این فرم نوشته می‌شود، ممکن است چندین صفحه را به خود اختصاص دهد و مطالب مندرج در آن بیش از یک صفحه خواهد بود.

عنوان واحد یادگیری:

پایه: زمان آموزش: جلسه: ساعت:

شرح اجمالی و هدف کلی درس:

در این درس دانش آموزان
....

اهداف (انتظارات یادگیری)

انتظار می رود دانش آموزان پس از فراگیری این درس (در سه حوزه بدانند، بتوانند، ارزش بگذارند):

- ۱-
- ۲-
- ۳-
- ۴-

منابع، مواد و وسایل مورد نیاز:

.....

تجارب و فعالیت های یادگیری:

(آنچه معلم انجام می دهد) (آنچه دانش آموز انجام می دهد)

.....
.....

محورهای عمده ارزشیابی:

.....
.....

شیوه ها و وسایل و ابزار ارزشیابی:

.....
.....

۵- مشارکت خانواده‌ها در فرایند آموزش

همان‌طور که گفتیم هدف اصلی آموزش کتاب مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و آموختن مهارت‌های زندگی اجتماعی است. آغاز تربیت و شکل‌گیری شخصیت کودکان در خانه رخ می‌دهد. همچنین، بیشتر اوقات کودکان در خانه می‌گذرد. خانواده به‌عنوان در دسترس‌ترین سیستم حمایتی زمینه‌ساز شکل‌گیری شخصیت فردی و اجتماعی کودکان است. بنابراین اهداف کتاب بدون همراهی و مشارکت خانواده‌ها به درستی تحقق نمی‌یابد؛ برای مثال وقتی نکات ایمنی در خانه یا نریختن زباله در محیط زندگی یا رفتار با همسایه‌ها و ... را آموزش می‌دهید، خانواده‌ها باید از این آموزش حمایت کنند و با آن همگام شوند.

از طرف دیگر تضاد میان آموزش‌های مدرسه و رفتارها در خانواده اثر نامطلوبی بر دانش‌آموزان می‌گذارد. وقتی در مطالعات اجتماعی در درس ارتباط با دیگران، استفاده از کلمات و عبارت‌های مؤدبانه را به دانش‌آموز یاد می‌دهیم، انتظار داریم که در خانه همین نوع عبارت‌ها بین دانش‌آموز و اعضای خانواده رد و بدل شود و یا زمانی که به دانش‌آموز یاد می‌دهیم که در مصرف برق صرفه‌جویی کند، رفتارها باید با دیگر اعضای خانواده هماهنگ بوده و موجب تقویت و نهادینه شدن آموزش شوند و خدای ناکرده در جهت عکس گام بر ندارند.

از سوی دیگر کودکان کم‌توان ذهنی نیاز به تکرار و تمرین بیشتری دارند و فرصت زمانی کلاس نیز محدود است. وقتی معلم در مورد عید نوروز یا شب یلدا و مراسم مربوط به آن‌ها تدریس می‌کند، اگر والدین نیز در خانه ذهن و توجه کودک را به وسایل و آداب این مراسم جلب کنند و از او بخواهند در این مراسم مشارکت و همراهی داشته باشد، آموزش اثر بخش می‌شود.

برای جلب مشارکت خانواده‌ها باید با آن‌ها جلسه بگذارید و گفت‌وگو کنید. برگزاری حداقل سه جلسه در طی سال تحصیلی پیشنهاد می‌شود.

قبل از برگزاری جلسه نکات مهمی را که انتظار دارید با توجه به دروس مطالعات اجتماعی، خانواده‌ها رعایت کنند و برای همراهی و همکاری با شما مدنظر داشته باشند روی چند برگ بنویسید و کپی کنید و به آن‌ها بدهید. برای این منظور کتاب را ورق بزنید و به موضوع درس‌ها و فعالیت‌ها توجه کنید. آنگاه خواسته‌هایتان را از والدین فهرست کنید.

برای مثال:

- انتظار می‌رود شما والدین گرامی همان‌طور که در هنگام گردش در طبیعت و پارک از ریختن زباله در محیط خودداری می‌کنید، مراقب رفتار فرزندتان در این زمینه باشید و به وی نیز آموزش بدهید. لطفاً رفتار درست او را به کلاس گزارش کنید و برای ما بنویسید تا مورد تشویق قرار گیرد.

- انتظار می‌رود شما والدین عزیز برای برگزاری مراسم عید نوروز دانش‌آموز را به همکاری در خانه تکانی، چیدن سفره هفت‌سین، یادگیری آداب و رسوم و تبریک عید گفتن و ... ترغیب نموده و نتیجه عملکرد دانش‌آموز را به کلاس گزارش کنید تا مورد تشویق قرار بگیرد.

انتظار می‌رود شما والدین گرامی به دانش‌آموز نکات ایمنی استفاده از اجاق گاز را در منزل بیان نموده و با وی تکرار و تمرین کنید.

و ...

به عبارت دیگر، خانواده‌ها باید به طور دقیق و شفاف بدانند که شما از آن‌ها چه انتظاری دارید و چگونه می‌توانند در این امر به شما کمک کنند. وقتی این موارد به صورت یادداشت نوشته و به والدین داده می‌شود اثر بهتری از بیان شفاهی و پراکنده خواهد داشت.

شایان ذکر است که با توجه به همکاری و مشارکت خانواده شما می‌توانید از ارزشیابی آن‌ها برای نمره دانش‌آموز نیز استفاده کنید. به عبارت دیگر آن‌ها با دادن گزارش به شما یا پرکردن فرم و چک لیست در مورد رفتار و چگونگی به کار بستن مهارت‌ها توسط دانش‌آموز در منزل، با شما در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی نیز مشارکت می‌نمایند.

۶- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان

معلم مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر دروس باید هم صلاحیت‌های عام حرفه‌ای یعنی چگونگی کار با دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی و دانش کافی در زمینه مسائل و هدایت آن‌ها و هم توانایی و تسلط کافی به موضوعات علمی و اجتماعی دروس داشته باشد و به روز باشد. به طور کلی انتظار می‌رود معلمان شایستگی‌ها و صلاحیت‌های زیر را دارا بوده و در خود تقویت نمایند:

- دانش کافی و مرتبط با محتوای درس مطالعات اجتماعی (جغرافیا، تاریخ، مدنی)
- دانش مرتبط با راه‌های بهبود یادگیری دانش‌آموزان دیرآموز و آگاهی به روش‌های تغییر رفتار
- توانایی تطبیق دادن آموزش با نیازهای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
- توانایی استفاده از راهبردهای چندگانه آموزشی
- توانایی یک مشاور خوب و قابل اعتماد بودن برای خانواده کودک کم‌توان و همکاری مؤثر با خانواده در امر پیشرفت دانش‌آموز
- داشتن مهارت مدیریت کلاس درس و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان
- داشتن مهارت در برنامه‌ریزی آموزشی
- دانش و مهارت ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
- عمل کردن مسئولانه در مسائل مربوط به کلاس و سازماندهی مؤثر و مطلوب فعالیت‌های گروهی به طوری که بتواند مسئولیت‌پذیری را به دانش‌آموزان منتقل کند.
- معلم درس مطالعات اجتماعی باید دانش‌آموزان را نسبت به محرک‌های محیطی و اجتماعی حساس نماید.
- با تقویت حس اعتماد به نفس و خودباوری دانش‌آموزان و ایجاد فضای مناسب آنان را به سوی مهارت‌های زندگی مستقل سوق دهد.
- معلم درس مطالعات اجتماعی باید جو اعتماد، همدلی، مشارکت، نوع دوستی و رابطه مؤثر و مفید دانش‌آموزان

را با یکدیگر (مهارت با هم زیستن و با هم کار کردن) فراهم آورد. در حین انجام فعالیت‌های درسی، وی باید مشارکت همه افراد و تعامل گروهی را برانگیزد.

- توجه به تفاوت‌های فردی و مشکلات خاص دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی برای یادگیری درس مطالعات اجتماعی بسیار ضروری است زیرا انتقال برخی پیام‌های اجتماعی و درونی سازی ارزش‌ها به این گروه از دانش‌آموزان امری دشوار است. لذا معلم باید در فرایند آموزش مهارت‌ها و ارزشیابی مجموعه و برآیندی از تحقق اهداف را با توجه به استعداد‌های مختلف دانش‌آموزان در نظر بگیرد.
- معلم مطالعات اجتماعی باید خود الگوی فردی باشد که به حد قابل قبولی از مهارت‌های زندگی اجتماعی دست یافته است.

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی کم‌توان ذهنی، معلم ضمن احاطه بر محتوا و روش‌های یاددهی-یادگیری مطابق با نیازهای این گروه از دانش‌آموزان و شیوه‌های نوین ارزشیابی این ماده درسی به تدارک فرصت‌های آموزشی معنادار می‌پردازد و با فراهم آوری محیط یادگیری غنی، زمینه ساز تحقق اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی خواهد بود.

در پایان این پرسش پیش می‌آید که برای دستیابی به توانمندی‌های فوق انجام چه اقداماتی ضرورت پیدا می‌کند؟

- شرکت مستمر و با انگیزه و فعال در دوره‌های آموزشی و بازآموزی که از طرف سازمان آموزش و پرورش استثنایی برگزار می‌شود.
- مطالعه مستمر و به روز بودن، مراجعه به سایت‌های مرتبط و مطالعه کتاب‌های جدیدی که درباره چگونگی آموزش به کودکان دچار معلولیت، چاپ و منتشر می‌شود.
- برگزاری دوره‌ها و جلسات هم‌اندیشی با همکاران و همچنین تبادل اطلاعات و تجربیات تدریس و نقد روش‌ها و ارائه خلاقیت‌ها در گروه‌های مجازی.
- مراجعه به معلمان مجرب و دارای سابقه طولانی آموزش در این حیطه و کسب تجارب و نظرات آن‌ها.
- شرکت فعال در جشنواره‌های الگوهای تدریس و گردهمایی‌های مربوطه .

ملاحظات
و نکات مهم
مربوط به
ارزشیابی
پیشرفت
تحصیلی

۱- ارزشیابی و سنجش:

ارزشیابی یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در فرایند آموزش محسوب می‌شود. ارزشیابی را فرایند جمع‌آوری اطلاعات از آموخته‌های دانش‌آموزان و قضاوت در مورد حدود آموخته‌ها تعریف کرده‌اند. ارزشیابی هر کاری است که قضاوت به همراه داشته باشد. سنجش فرایند جمع‌آوری اطلاعات از دانش‌آموز و مقایسه عملکرد او با معیار معین است. (اندازه‌گیری) آزمون وسیله‌ای است برای کسب اطلاعات از دانش‌آموز در ارتباط با اهداف آموزشی.

۲- ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب:

در مورد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی وجود دارد. اما اگر بخواهیم از منظر آموزش درس مطالعات اجتماعی به ارزشیابی بنگریم اصول و ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب و موردنظر که باید به آن‌ها توجه کنیم به شرح زیر است:

ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب

- ارزشیابی و ثبت و ضبط وضعیت یادگیری دانش‌آموزان فقط برای تعیین فعالیت‌های یاددهی-یادگیری بعدی انجام می‌شود نه کشف و نمایان ساختن نقائص یادگیری دانش‌آموزان برای خودشان و دیگران.
- ارزشیابی باید اطلاعات معتبر و موثقی از دانش‌آموز را در ارتباط با تحقق اهداف یادگیری فراهم نماید.
- دانش‌آموزان و اولیا باید از محورهای و چگونگی و ابزار ارزشیابی درس اطلاع کافی داشته باشند.
- ارزشیابی تنها آزمون‌های مداد کاغذی نیست و ارزشیابی‌های مستمر نقش مهمی در ارزشیابی دارند.
- ارزشیابی باید در تناسب کامل با اهداف و رویکردهای برنامه درسی باشد. معلم در هنگام ارزشیابی باید به اهداف و انتظارات اصلی یادگیری توجه کند و از ورود به حاشیه‌ها و موارد فرعی بپرهیزد. در برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، معلم باید به اهداف تربیت اجتماعی و آمادگی برای زندگی مستقل توجه کند و از تأکید بر دانستنی‌های غیرضروری و کم‌اهمیت در ارزشیابی‌ها پرهیز کند.
- ارزشیابی باید با محتوای آموزش و روش تدریس و فعالیت‌های یادگیری-یاددهی هماهنگی و تناسب داشته باشد. به همین دلیل ما حق نداریم چیزی را که به دانش‌آموز نیاموخته‌ایم مورد ارزیابی قرار دهیم. برای مثال اگر روش گفت‌وگو و بحث کلاسی را به دانش‌آموز نیاموخته‌ایم نمی‌توانیم در این زمینه به او نمره کم و ضعیف بدهیم.
- از آزمون‌های مشکل و دلهره‌آور و هرگونه پرسش از جزئیات یا مواردی که احساس شکست و ناتوانی در دانش‌آموز پدید بیاورد بپرهیزیم. زیرا این درس برای توانمند کردن دانش‌آموز طراحی شده و در هر مرحله باید به سرزندگی و نشاط فراگیر توجه شود.
- ارزشیابی باید مبتنی بر عدالت باشد. یعنی تفاوت‌های فردی در نظر گرفته شود و بدانیم هر یک از دانش‌آموزان ممکن است به سبک متفاوتی نتایج یادگیری را بروز دهند. بنابراین سبک‌های مختلف یادگیری و پیشینه و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی دانش‌آموزان مدنظر قرار گیرد.
- در ارزشیابی معلم تنها به اولیا بازخورد نمی‌دهد، بلکه نتایج ارزشیابی برای خود معلم نیز اهمیت دارد تا متوجه شود که چقدر روش‌های او در تحقق اهداف مؤثر بوده و اگر اغلب دانش‌آموزان نتایج ضعیفی را بروز می‌دهند، در روش‌های تدریس و برنامه‌ریزی آموزشی خود تجدید نظر نموده و به اصلاح و بهبود روش‌ها بیندیشد.
- در ارزشیابی باید همواره از ابزارها و موقعیت‌های متنوع استفاده کرد. محدود کردن ارزشیابی به یک نوع ابزار مثلاً آزمون مداد کاغذی و آن هم با یک نوع پرسش‌ها خطی و یکنواخت، کار درستی نیست.

۳- ارزشیابی توصیفی

ارزشیابی توصیفی شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی-تربیتی است که برای جمع‌آوری اطلاعات معتبر برای شناخت همه جانبه فراگیر در ابعاد مختلف یادگیری و با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب مانند کارپوشه، آزمون‌ها با تأکید بر

آزمون عملکردی و مشاهدات استفاده می‌شود تا بر اساس آن در طی فرایند یادگیری بازخوردهای توصیفی مورد نیاز برای کمک به یادگیری و یاددهی بهتر در فضای روانی عاطفی مطلوب برای دانش‌آموز، معلم و اولیا حاصل آید.

ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی:

- تنوع روش‌ها و ابزار
- روند یادگیری مهم است و ارزشیابی نقطه پایانی نیست.
- هدف از ارزشیابی اصلاح و بهبود فرایندهای یادگیری است.
- در دل این نوع ارزشیابی حتماً باید اقدامات اصلاحی، جبرانی و تکمیلی طراحی شده باشد.
- معلم و شورای مدرسه به عنوان مرجع تصمیم‌گیرنده در مورد دانش‌آموز استقلال دارند.
- کارنامه به شکل توصیفی بوده و از عبارات‌های کیفی به جای کمی و نمره در آن استفاده می‌شود.
- در این نوع ارزشیابی به حیطه‌های مختلف یادگیری توجه می‌شود و ارزشیابی منحصر و محدود به ارزیابی حیطه دانستنی‌ها و بازگویی دانش نیست.

عدم شناخت و درک صحیح از ارزشیابی توصیفی آسیب‌های زیادی به بار می‌آورد. در این نوع ارزشیابی از آزمون‌های با مقیاس کمی و نمره‌ای نیز استفاده می‌شود، اما در نهایت عملکرد دانش‌آموز به طور توصیفی بیان و در یک طبقه جای می‌گیرد. البته میانگین عملکرد وی با توجه به تمام فعالیت‌های مستمر و تکالیف انجام شده در نظر گرفته می‌شود.

به علاوه بازخورد توصیفی دادن به اولیا پایان کار نیست و معلم باید ریز توصیفات را با توجه به اهداف برنامه درسی معین نموده و با اولیا مشورت نماید که برای مثال اگر دانش‌آموز در پرکردن فرم مشخصات یا تصویرخوانی و توصیف عکس‌ها ضعیف عمل می‌کند، برای اصلاح و رفع نقائص او چه تمهیداتی باید اندیشیده شود.

۴- ارزشیابی مستمر / ارزشیابی پایانی:

ارزشیابی مستمر معادل فارسی (Formative Assessment) است که معنی آن «تکوینی»، «سازنده» و «پیشرفت دهنده» می‌باشد. ارزشیابی مستمر به ارزشیابی پایانی ارجحیت دارد.

ارزشیابی مستمر بر اساس فعالیت‌هایی است که دانش‌آموز به طور مستمر در یک دوره زمانی انجام می‌دهد و هدف این است که معلم بفهمد دانش‌آموز چه نقاط ضعف و قوتی دارد و برای بهبود یادگیری او چه اقداماتی باید انجام دهد.

به طور کلی مراحل ارزشیابی مستمر را به شرح زیر می‌توان در نظر گرفت:

الف - اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را به طور دقیق مدنظر قرار دهید. اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را از کتاب‌های راهنمای معلم استخراج و یا خودتان از متن درس بیرون بیاورید: (سه حیطه دانستنی‌های ضروری، مهارت‌های لازم و نگرش‌ها و حساسیت‌ها)

ب - انواع فعالیت‌هایی را که برای تحقق انتظارات یادگیری طراحی شده‌اند، در نظر بگیرید. (شامل فعالیت‌های کتاب و فعالیت‌هایی که معلم طراحی می‌کند) انواع فعالیت‌های کتاب شامل عکس و تصویر خوانی، پاسخ به

پرسش‌ها، گفت‌وگو، نمایش، اظهار نظر، درست کردن مدل و ماکت، همکاری در اجرای یک مراسم یا فعالیت، نقشه خوانی، روزنامه دیواری، به کار بستن آموخته‌ها در زندگی و فعالیت‌های روزانه به کار بندیم، پرس‌وجو و تحقیق، تهیه یک پوستر و... فعالیت‌هایی که معلم برای داخل یا خارج از کلاس طراحی می‌کند، باشد.

ج - شیوه‌ها و ابزار مناسب برای جمع‌آوری اطلاعات درباره ارزیابی انجام آن فعالیت‌ها را در نظر بگیرید. شیوه‌های ارزشیابی ممکن است شفاهی، مستمر، کتبی، عملکردی و ... باشد و از انواع ابزارها مانند برگه آزمون، پرسش‌های شفاهی، سیاهه یا چک لیست ثبت مشاهدات، سیاهه یا چک لیست بررسی تکالیف گروهی استفاده شود. برگه‌های خودارزیابی و ارزیابی از طریق والدین نیز جزء ابزارهای ارزشیابی است. باید توجه داشت که هیچ الگوی مشخصی برای فهرست و ثبت فعالیت‌های دانش‌آموزان به صورت سیاهه یا چک لیست وجود ندارد و معلم با توجه به هدف و انتظاراتی که از هر فعالیت دارد، برای آن برگه ثبت مشاهدات یا ارزشیابی تهیه و طراحی می‌کند.

د - اطلاعات جمع‌آوری شده را بررسی و ارزیابی کنید و برای ادامه مسیر یادگیری تصمیم بگیرید. در مرحله نهایی، متناسب با ملاک و معیارها درباره وضعیت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز جمع‌بندی و قضاوت می‌شود. این قضاوت و بازخورد به صورت توصیفی و غیر کمی است. هر چند ممکن است در فرایند ارزشیابی از آزمون‌های نمره دار و کمی نیز استفاده شده باشد. ارائه بازخورد مناسب به دانش‌آموزان و والدین و تصمیم‌گیری برای اصلاح نقائص از مهم‌ترین محورهای این مرحله است.

۵- روش‌های جمع‌آوری و ثبت اطلاعات در ارزشیابی:

به‌طور کلی سه روش مهم در جمع‌آوری اطلاعات شامل مشاهده، آزمون و پوشه کار است.

۱-۵ ثبت مشاهدات

برای ثبت مشاهدات مربوط به فعالیت‌های دانش‌آموز شامل بحث و گفت‌وگو در کلاس، تحقیق و پرس و جو، کار گروهی و ... چک لیست یا سیاهه طراحی می‌کنیم. سیاهه ممکن است به صورت تیک زدن باشد یا مقیاس درجه‌ای داشته باشد، برای مثال به عالی عدد ۵ بدهیم، به خوب عدد ۴ و به متوسط عدد ۳ و همچنین ممکن است چک لیست مقیاس کیفی داشته باشد و در بالای ستون‌ها بنویسیم: خیلی زیاد، کم، ضعیف و ... و یا مقیاس توصیفی داشته باشد و در آن ستون، جلوی نام هر دانش‌آموز عملکرد او را کامل توضیح بدهیم. به چند نمونه چک لیست ثبت مشاهدات توجه کنید:

نمونه (۱)

نام	نمونه صحیح را فراهم کرده است و می‌تواند درباره آن توضیح دهد. خوب	نمونه صحیح را فراهم کرده اما در توضیح دادن درباره آن تسلط ندارد. متوسط	نمونه صحیح را فراهم نکرده یا نمونه غلط است و در فهم آن مشکل دارد. ضعیف
۱- علی	*		
۲- آرش	*		
۳- اشکان		*	
۴- رضا			*
۵- مهدی	*		
توضیحات	نمونه شماره ۲ (آرش) عالی بود و به دیوار کلاس نصب گردید.		در مورد شماره ۴ (رضا) با دانش آموز گفت‌وگو و دوباره راهنمایی و توجیه شد.

نمونه (۲)

						خیلی زیاد ۴	زیاد ۳	متوسط ۲	کم ۱
انتظارات معلم	همکاری و مشارکت	گوش کردن و توجه	رعایت نوبت و احترام	بیان و اظهار نظر کردن	جمع امتیاز و نظر معلم	نام دانش آموز			
مریم عزیزی	۴	۴	۱	۳	۱۲				
هدیه اکبری	۱	۲	۳	۳	۹				
فاطمه محبی				
سارا بیانی				
.....				

نمونه (۳)

عالی ۵	خوب ۴	متوسط ۳	ضعیف ۲	خیلی ضعیف ۱
نام و نام خانوادگی	سلام و احوالپرسی و تعارف به کارکنان مدرسه برای نشست	پذیرایی از مهمان ها و ریختن چای، تعارف قند، گذاشتن پیشدستی	همکاری در شستن میوه ها و چیدن خوراکی ها	
احمد	۵	۴	۵	
مسعود	۴	۴	۲	
پیمان	
مهبد	

مثال: تمرین شماره ۳، به کار بندیم، مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی صفحه ۳۰: ترتیب دادن یک مهمانی و پذیرایی از مهمان ها (کارکنان مدرسه)

۱- خیلی ضعیف	۲- ضعیف	۳- متوسط	۴- خوب	۵- عالی		
گروهی	جمع آوری اطلاعات متن	جمع آوری عکس	چیدمان روزنامه	تمیزی و زیبایی	میزان همکاری و مشارکت گروه	جمع
گروه الف	۵	۵	۳	۳	۴	۲۰
گروه ب	۴	۲	۲	۵	۳	۱۶

مثال: فعالیت شماره ۱، به کار بندیم، مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی صفحه ۹۱: تهیه روزنامه دیواری در مورد شهر محل زندگی

معرفی شهر محل زندگی خود به طور شفاهی، پس از تهیه روزنامه دیواری

۱ - خوب		۲ - متوسط		۳ - ضعیف	
انفرادی	به همه نکات اشاره می‌کند.	میزان درستی اطلاعاتی که بیان می‌کند.	لحن و آهنگ و شیوه بیان	استفاده از زبان بدن	جمع
زهرا امیدی	۲	۱	۲	۳	۸
.....

۵-۲ پوشه کار

پوشه کار مجموعه‌ای از کارهای دانش آموز است که به معلم کمک می‌کند تا درباره روند یادگیری دانش آموز قضاوت کند. معمولاً انتخاب کارهایی که در پوشه کار قرار می‌گیرد باید پیشرفت و روندها را انعکاس دهد. روی نمونه کارهای انتخاب شده باید زمان و تاریخ انجام فعالیت ثبت شده باشد.

موارد مختلفی را می‌توان در پوشه کار گذاشت. برای مثال نمونه برگه‌های آزمون مداد کاغذی، فهرست مشاهدات از فعالیت‌های کلاسی، اظهارنظر معلم درباره یک فعالیت، نمونه فعالیت انفرادی یا گروهی مثل تحقیق و یا نمونه فعالیت انجام شده در خانه. شایسته است هر ماه پوشه کار توسط والدین بررسی و نتیجه ارزیابی‌ها به اطلاع خانواده برسد.

۵-۳ ارزشیابی از طریق والدین

از دیگر ابزارهای مناسب برای ارزشیابی مستمر، ارزشیابی از طریق والدین است. به‌ویژه درباره کاربرد مفاهیم و مهارت‌های زندگی اجتماعی و روزمره، از آنجا که معلم نمی‌تواند خارج از فضای مدرسه و در محیط واقعی رفتار و عملکرد دانش آموزان را مشاهده کند، برگه ارزشیابی از طریق والدین می‌تواند به ارزیابی معلم کمک کند و علاوه بر آن معلم و خانواده به تمهیداتی برای اصلاح عملکرد مورد نظر بیندیشند. مثال:

والدین گرامی

همانطور که مستحضرید، در درس دانش آموزان با موضوع کمک و همکاری در برپایی مراسم جشن یلدا و مهارت‌های پذیرایی از مهمان و آداب رفتار مناسب با مهمان‌ها آشنا می‌شوند و انتظار می‌رود تغییراتی در نگرش‌ها و رفتار آن‌ها به‌وجود بیاید و در مورد همکاری شما در تقویت رفتارهای مناسب در این زمینه پیش‌تر گفت‌وگو کرده‌ایم. اکنون خواهشمندیم این برگه را تکمیل نموده و به مدرسه باز گردانید.

پرسش	بلی	خیر	تا حدی	توضیحات
آیا فرزند شما موارد سلام و احوال‌پرسی و استفاده از عبارت‌های مؤدبانه با مهمان را رعایت می‌کند؟
آیا فرزند شما در پذیرایی از مهمان‌ها همکاری می‌کند و رفتار مناسب را از خود بروز می‌دهد؟
آیا در زمینه آداب مواجهه با مهمان تغییری در نگرش و رفتار فرزند شما پدید آمده است؟ چه میزان؟

۴-۵- انواع آزمون‌ها

آزمون‌ها ممکن است شفاهی، عملکردی یا کتبی باشند. آزمون‌های شفاهی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی جایگاه خاصی دارند. زیرا به طور کلی پاسخ دادن به آزمون‌های کتبی به‌ویژه اگر پاسخ به پرسش‌ها، طولانی یا پیچیده باشد برای این دانش‌آموزان مشکل است و بهتر است که از آزمون‌های شفاهی بیشتر استفاده شود.

الف - آزمون‌های عملکردی

امروزه نظریه‌های جدید یادگیری بیشتر معطوف به این است که فراگیران چگونه دانستنی‌ها را به کار می‌گیرند. ارائه یک سخنرانی کوتاه، اجرای یک مصاحبه ایفای نقش و نمایش دادن در مورد یک موضوع، تهیه یک پوستر یا ماکت، رسم یک نقشه یا نقاشی، نمایش دادن آنچه آموخته شده به طور عملی، همگی مواردی از آزمون‌های عملکردی هستند. تکالیف عملکردی می‌توانند تکالیفی باشند که در زمان کوتاه یا طولانی قابل انجام هستند. برای مثال اگر در یک آزمون عملکردی کتبی از دانش‌آموز بخواهیم اطلاعات داده شده را به صورت نمودار یا نقاشی نشان دهد، از آزمون عملکردی کوتاه مدت استفاده کرده‌ایم. اما اگر بخواهیم با همکاری دیگران کلاس را برای برپایی یک جشن در روز موعود تزئین و آماده کند، این کار به زمان طولانی تری نیاز دارد. آزمون‌های عملکردی ویژگی‌های زیر را دارند:

- فرصتی برای کاربرد مهارت‌ها فراهم می‌کنند.
- مستلزم اجرا توسط فراگیران هستند.

- ممکن است در موقعیت‌های شبیه‌سازی یا موقعیت‌های واقعی اجرا شوند.
- برای مثال:**

- در حیاط مدرسه با خط‌کشی شبیه به وسط خیابان و خط‌کشی عابر پیاده و نصب چراغ راهنمایی مصنوعی از دانش‌آموزان می‌خواهیم تا چگونگی عبور صحیح از خیابان را به نمایش بگذارند. (موقعیت شبیه‌سازی شده)
- دانش‌آموزان را برای تماشای تئاتر می‌بریم و از آن‌ها می‌خواهیم خریدن بلیط و پرداختن پول را خودشان انجام دهند و شماره صندلی و جای خود را در سالن نمایش پیدا کنند. (موقعیت واقعی)

ب - آزمون‌های کتبی

آزمون‌های کتبی به طور کلی به دو دسته: الف- بسته پاسخ یا عینی ب- آزمون‌های غیرعینی یا تشریحی تقسیم می‌شوند.

آزمون‌های بسته پاسخ یا عینی (صحیح و غلط، جور کردنی، چند گزینه‌ای یا تستی)

آزمون‌های تشریحی یا غیر عینی (تشریحی یا انشایی، کوتاه پاسخ)

معلمان محترم باید توجه داشته باشند که طراحی هر یک از انواع آزمون‌ها قواعد و اصول خاص خود را دارد که باید رعایت شود:

در آزمون‌های صحیح و غلط (درست و نادرست):

- از جمله‌های پیچیده و چند قسمتی استفاده نشود.
- از تکرار عین عبارت کتاب پرهیز شود تا معلوم شود آیا دانش‌آموز مفهوم را درک کرده است یا خیر.
- صحیح یا غلط بودن گزاره، حتمی باشد و مورد شک نباشد.
- صحیح یا درست بودن جمله آنقدر بدیهی و آشکار نباشد که دانش‌آموز بدون فراگیری درس هم بتواند به آن پاسخ دهد.
- از طرح گزاره‌های منفی خودداری شود.

در آزمون‌های جور کردنی

- پرسش‌ها و پاسخ‌های متجانس انتخاب شوند و مجموعه پرسش‌ها و پاسخ‌هایی که دانش‌آموز باید آن‌ها را به هم مربوط کند درباره یک موضوع باشد.

در آزمون‌های جای خالی

- جای خالی باید یک موضوع قطعی و هدف مهم را مورد سنجش قرار دهد.
- در جای خالی فقط یک پاسخ بتوان نوشت.
- از به کار بردن عین عبارت‌های کتاب و حذف کلمات بدون ارتباط به موضوع و حروف اضافه و رویکرد حافظه‌ای که دانش‌آموز عین عبارت کتاب را حفظ کند، جدا خودداری شود.
- بهتر است فقط یک جای خالی در جمله قرار داده شود.
- از قرار دادن جای خالی در ابتدای جمله خودداری شود.

در آزمون‌های چند گزینه‌ای

به طور کلی طرح آزمون‌های چند گزینه‌ای برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی چندان مناسب نمی‌باشد. اولاً این آزمون‌ها بیشتر با توجه به تقاضای ورود به مدارس خاص و همچنین شرکت در کنکور در مدارس عادی مورد تأکید قرار می‌گیرد که البته برای این دانش‌آموزان کاربردی ندارد. دوماً این نوع آزمون‌ها موجب گمراهی دانش‌آموز می‌شود و او را با چند گزینه روبه‌رو می‌کند و موجب انحراف و پیچیدگی شرایط پاسخگویی برای وی می‌شود. بنابراین توصیه می‌شود حتی الامکان از این نوع آزمون استفاده نشود ولی در صورتی که ناگزیر هستید آزمون چندگزینه‌ای طراحی کنید، بهتر است بیش از دو یا سه گزینه برای هر پرسش مطرح نکنید. همچنین گزینه پاسخ‌ها باید قابل تمیز و تفکیک از هم بوده و به مانند تست‌های مورد استفاده در مدارس تیزهوشان، شبیه به هم و پیچیده نباشد.

در آزمون‌های تشریحی

- پرسش‌ها واضح و بدون ابهام باشد.
- حدود و دامنه پرسش مشخص باشد.
- نکات نگارشی رعایت شده باشد و از علائم نگارشی مانند نقطه در پایان عبارت خبری یا علامت پرسش در پایان جمله پرسشی و ... به درستی استفاده شده باشد.
- برگه پرسش زیبا، جذاب، تایپ شده و دارای تصویر باشد.
- پرسش‌ها از انواع حیطه‌ها طرح شود و حیطه‌های مختلف را در بر بگیرد:

۱- جمع‌آوری و حافظه: بشمار، شرح بده، جور کن، نام ببر، وصل کن، به خاطر بیاور، انتخاب کن

۲- پردازش: دلیل بیاور، طبقه‌بندی کن، مقایسه کن، شباهت‌ها و تفاوت‌ها را بگو، علت را بگو، تجزیه و تحلیل کن و ...

۳- کاربرد: حدس بزن، پیشنهاد بده، اظهارنظر کن، قضاوت کن، پیش‌بینی کن و ...

به طور کلی معلمان گرامی باید سعی کنند تا در طراحی آزمون‌ها اعم از آزمون‌های بسته پاسخ و تشریحی پرسش‌های استاندارد طراحی کنند و از طرح هرگونه پرسش غیراستاندارد بپرهیزند. اصولاً طراحی پرسش مناسب و خوب و استاندارد زمان بر بوده و نیاز به دقت و فکر و خلاقیت دارد. در طراحی پرسش حتماً باید به اهداف و انتظارات اصلی یادگیری توجه نمود. برای طراحی پرسش خوب مشورت با همکاران و نقد پرسش‌های یکدیگر بسیار مفید خواهد بود.

پ - نمونه پرسش‌های مناسب و نامناسب:

بازار تبریز از بازارهای ایران است.
نادرست و غیر استاندارد: واقعیت مسلمی را در بر نمی‌گیرد. می‌توان در جای خالی کلمات متعددی نوشت، مثل مهم‌ترین، زیباترین و عین عبارت کتاب است و خواستار حفظ موبه‌موی جمله‌ها توسط دانش‌آموز است.

بلندترین قله ایران است.
درست و استاندارد: واقعیت قطعی را اندازه می‌گیرد. در جای خالی تنها یک کلمه می‌توان نوشت.

آقای مسعودی ابتدا یک استاد رنگ کار بود.
نادرست و غیر استاندارد: کلمه شاگرد حذف شده که اهمیت یادگیری ندارد و جزو اهداف اصلی نیست. واقعیت قطعی و مسلمی را اندازه نمی‌گیرد.

کارت بانکی چیست؟
نادرست و غیر استاندارد: دامنه پاسخ مشخص نیست، مبهم و کلی است.

یک استان در غرب ایران نام ببرید.
نامناسب: پرسش هیچ هدف مهمی را اندازه نمی‌گیرد و ناظر به معلومات حاشیه‌ای و محفوظات غیرضروری برای دانش‌آموز کم‌توان ذهنی است.

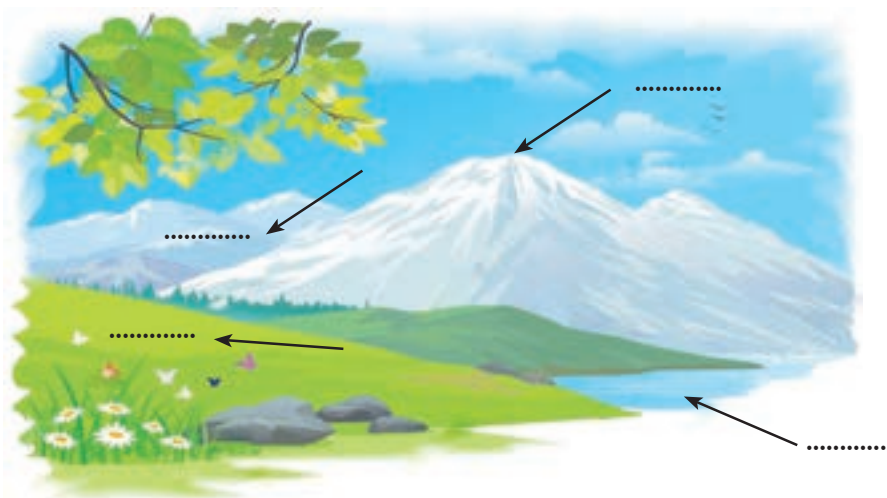
بارش باران در همه جا یکسان نیست. درست () نادرست ()
نادرست و غیر استاندارد: فعل منفی موجب گمراهی دانش‌آموز می‌شود.

وقتی خوراکی‌ام بر زمین می‌افتد آن را بر می‌دارم و می‌خورم. درست () نادرست ()
درست و استاندارد: درک و فهم دانش‌آموز و آموخته‌ها را به درستی ارزیابی می‌کند و در عین ارزیابی، آموزش و تأکید دوباره نیز است.

نام دو خوراکی که مردم در شب یلدا می‌خورند، بنویس.
درست و استاندارد: دامنه پاسخ مشخص و پرسش واضح است.

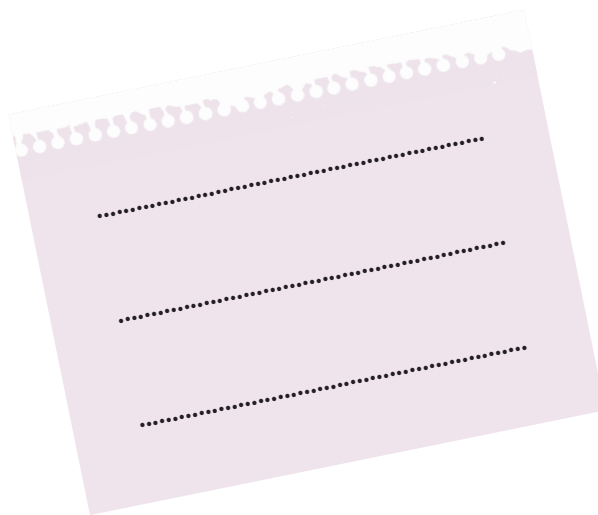
سوغاتی‌های شیراز را بنویسید؟
نادرست و غیر استاندارد: دامنه پاسخ معین نیست. علامت نگارشی پرسش در پایان جمله خبری و امری آمده است.

روی تصویر در مقابل هر فلش، کلمه مناسب را انتخاب کن و بنویس. (قله، کوه، دشت، رود)

مناسب: پرسش تصویری است و جذابیت دارد و شناخت عینی دانش آموز را از پدیده‌های جغرافیایی به درستی اندازه می‌گیرد.

این برگه فهرست خرید است. فرض کن می‌خواهی با مادرت به مغازه سر خیابان بروی. نام سه چیز را که باید بخری روی برگه بنویس.

مناسب: کاربرد آموخته‌های مربوط به مهارت‌های زندگی و تفکر دانش آموز را اندازه می‌گیرد.

• بهتر است پرسش‌ها را در موقعیت‌های کاربردی طراحی کنیم. برای مثال به جای آنکه بگوییم:

شماره تلفن آتش نشانی چیست؟ بگوییم:

• اگر جایی آتش بگیرد تو به چه شماره‌ای تلفن می‌کنی؟

یا

• اگر فرد غریبه‌ای به تو در خیابان بگوید که باهم جایی بروید، چه می‌گویی؟

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد هدف اصلی ارزشیابی اقدامات تکمیلی و جبرانی است و تنها ارائه نمره کافی نیست. بازخورد هم برای معلم لازم است تا روش‌های تدریس خود را اصلاح و بهبود ببخشد، هم برای دانش‌آموز و اولیاء تا ضعف‌ها را بشناسند و فهرست اقدامات توصیه‌ای و پیشنهادی در مدرسه و خانه برای بهبود و اصلاح نقایص و تعیین گام‌های بعدی فراهم شود. بازخوردها باید بیشتر مثبت بوده و بر پیشرفت‌های دانش‌آموزان متمرکز باشند.

بخش دوم

راهنمای تدریس پایه چهارم دبستان

فصل ۱

خود را بهتر بشناسیم

آیا ما مثل هم هستیم؟

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- با دقت در تصاویر عنوانی نوع ارتباط و گفتار افراد با هم را حدس بزنند و بیان کنند.
- ۲- با توجه به تصاویر تفاوت‌های ظاهری افراد مانند قد، وزن، چاقی و ... را بیان کنند.
- ۳- برخی ویژگی‌های خوب و مثبت شخصیتی افراد را بدانند و نسبت به کسب ویژگی‌های مثبت افراد تشویق شوند.
- ۴- چگونگی کمک به هم‌کلاسی‌ها و دوستان دارای مشکل خود را بدانند.
- ۵- توانایی‌ها و علایق خود را بشناسند و چند مورد را بیان کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

- کتاب درسی، وسایلی مانند عینک، سمک و ...
- تصاویری از نحوه یاری کردن به افراد دارای عینک و ویلچر و عصا
- تصاویری از افرادی که ویژگی‌های ظاهری متفاوت مانند قد کوتاه، موی مجعد، سیاه‌پوست و ... دارند.
- کاربرگ

(روش‌های پیشنهادی: ایفای نقش، دریافت مفهوم، تصویرخوانی، نمایشی، پرسش و پاسخ)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

نخست چند دانش‌آموز را با تفاوت قدی محسوس پای تابلو بیاورید و به آن‌ها بگویید کدام یک از این دانش‌آموزان قد بلندتری دارند؟ سپس آن‌ها را متوجه کنید که اندازه لباس و کفش بچه‌ها با هم فرق دارد. چون اندام و جثه آن‌ها متفاوت است. توجه دانش‌آموزان را به تفاوت رنگ چشم و مو و پوست جلب کنید.

توجه کنید که تصویرخوانی بویژه برای کودکان کم‌توان ذهنی تقویت مهارت‌های گفتاری و بیانی نیز محسوب می‌شود (کمک به گفتاردرمانی). تامل کنید و با واژه‌آموزی به آن‌ها کمک کنید تا آنچه را می‌بینند توصیف کنند.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

با پرسش و پاسخ صفحه ۱۰ کتاب را توضیح دهید (این‌جا حیات مدرسه است). از دانش‌آموزان درمورد جزئیات

تصویر سوال کنید مثلا (روی دیوار چه چیزی نوشته شده است). متن بالای صفحه را بخوانید و یا می‌توانید از یکی از دانش‌آموزان بخواهید که آن را بخواند. در ضمن خواندن از دانش‌آموزان بخواهید روی تصویر آرمان، امیر و علی را پیدا کنند. پاسخ سوال پایین تصویر را بدهند. سپس فکر کنند و بگویند که آن‌ها در حال انجام چه کاری هستند؟ و باهم چه حرف‌هایی می‌زنند؟ با راهنمایی‌های مناسب دانش‌آموزان را به بیان این مطلب که آن‌ها در حال بازی و صحبت و همکاری با هم هستند برسانید. از دانش‌آموزان بخواهید به تصاویر صفحه ۱۱ توجه کنند، متن کنار تصویر را بخوانند و ویژگی‌های مثبت افراد را بگویند (ورزشکار- مهربان - درس‌خوان و راستگو). با دانش‌آموزان در مورد هر کدام از ویژگی‌ها صحبت کنید. مثلا پرسید مهربانی یعنی چه؟ به هر پاسخ صحیح بازخورد بدهید. کادر پایین صفحه را توضیح دهید. اما ممکن است در ظاهر با هم متفاوت باشیم اما باید با هم دوست و مهربان باشیم و به یک‌دیگر احترام بگذاریم.

در مرحله بعد از دانش‌آموزان پرسید که هر کدام چه کاری را خوب و درست می‌توانند انجام دهند؟ و از آن‌ها بخواهید مقابل تخته آمده و در سمت راست بنویسند چه کاری را خوب و درست می‌توانند بنویسند و در سمت چپ بنویسند که چه کاری را دوست دارند که یاد بگیرند. دقت کنید که تمام دانش‌آموزان چند کار و فعالیت را نام ببرند و بنویسند. حالا توضیح دهید که کارهایی که ما می‌توانیم انجام دهیم، توانایی‌های ما و کارهایی که دوست داریم یاد بگیریم، علایق ما هستند.

به آن‌ها کمک کنید به منظور خودشناسی، فکر کنند. گاهی ممکن است دانش‌آموزان با شنیدن علاقه‌مندی‌ها یا توانایی‌های دیگر هم کلاسی‌های خود از آن‌ها ایده بگیرند. برای مثال وقتی دانش‌آموزی بنویسد؛ دوست دارم یک ساز موسیقی بزنم این عبارت در دانش‌آموز دیگر نیز انگیزه ایجاد نماید.

به پایان برید :

درس را جمع‌بندی کنید و به هدف مهم این درس که افراد ممکن است در ظاهر باهم متفاوت باشند ولی ما باید به همه احترام بگذاریم و با یک‌دیگر مهربان باشیم اشاره کنید. سپس فعالیت ۱ را انجام دهید. انجام این فعالیت بسیار مهم و گامی در جهت خودشناسی است. پس از آن نام، نام‌خانوادگی و سن خود را بگویند و سپس بنویسند. موارد دیگر را بخوانید ابتدا تک‌تک موارد را گروهی پرسید حالا بخواهید که بنویسند. توجه دانش‌آموزان را به کلمات قرمز جلب کنید و بگویند کتاب و بازی و ... انواع گوناگونی دارد. هر کس باید خودش انتخاب کند. هر دسته را جداگانه بخوانید و از دانش‌آموزان بخواهید هر کدام را که علاقه دارند انتخاب و علامت بزنند. توجه داشته باشید که هر کدام به تنهایی بنویسند و شما نظارت کنید.

یکی از مشکلات دانش‌آموزان با نیازهای ویژه کمبود اعتماد به نفس می‌باشد. بنابراین با دادن بازخوردهای مناسب هنگام آموزش و گفت‌وگو، اعتماد به نفس آن‌ها را افزایش دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- هدف اصلی این درس، شناخت خود است. کاربرد‌هایی مانند صفحه ۱۲ طراحی کنید تا در منزل دانش‌آموزان انجام دهند. می‌توانید در این جا کاربرد سوالاتی درباره علاقه‌مندی‌های آن‌ها طراحی کنید.
- ۲- تصاویر، کلیپ و یا فیلم‌هایی از افرادی که علیرغم داشتن مشکلات خاص موفق بوده‌اند را به نمایش بگذارید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ارزشیابی را به‌طور مستمر و شفاهی انجام دهید. فعالیت‌های تصویرخوانی و تکمیل فعالیت‌های کتاب را در ارزشیابی لحاظ کنید.
- از ارزشیابی عملکردی استفاده کنید. شما می‌توانید یک فرم به دانش‌آموزان بدهید تا کامل کنند یا از آن‌ها بخواهید بایستند و درباره علاقه‌مندی‌ها و کارهایی که دوست دارند یاد بگیرند، برای دیگران توضیح دهند.

مشخصات فردی

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- مشخصات شناسنامه‌ای (فردی) خود را بیان کنند.
- ۲- مشخصات فردی افراد را با هم مقایسه و متفاوت بودن آن را درک کنند.
- ۳- موارد استفاده از شناسنامه و کارت ملی را بیان کنند.
- ۴- یک نمونه فرم مشخصات فردی را کامل کنند.
- ۵- اهمیت مراقبت از شناسنامه و کارت ملی خود را بدانند و رعایت کنند.

وسایل مورد نیاز :

شناسنامه و کارت ملی و یا تصاویر آن‌ها - یک نمونه فرم مشخصات فردی - کتاب درسی

(روش‌های پیشنهادی: نمایشی، بازی، ایفای نقش، مستقیم)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

با هماهنگی معاون مدرسه یک پرونده تحصیلی و مدارک داخل آن خصوصاً تصویر شناسنامه و فرم ثبت‌نام را به دانش‌آموزان نشان دهید. با کمک بچه‌ها نمایشی اجرا کنید که یکی از دانش‌آموزان همراه با پدر و مادر خود برای ثبت‌نام به مدرسه مراجعه کرده و مدارک خود را آورده است. حالا از آن‌ها بخواهید که حدس بزنند چه کارهایی باید انجام شود.

توجه داشته باشید که گفت‌وگو مرحله بالاتری از شناسایی می‌باشد. پس حتماً با دانش‌آموزان صحبت کنید و واژه‌های جدید مانند کپی، قطعه، پوشه، فرم و ... را در گفت‌وگو به کار ببرید و کمی در مورد آن‌ها توضیح دهید. با این کار دایره واژگان دانش‌آموز را افزایش دهید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

دانش‌آموزان را در گروه‌های دو یا سه نفره قرار دهید و از آن‌ها بخواهید ابتدا ایستاده و نام و نام خانوادگی خود را بگویند، سپس به تصویر شناسنامه خود نگاه کنند. از خانواده‌ها بخواهید در منزل شناسنامه و کارت ملی دانش‌آموز را به او نشان بدهند اما برای آن که این‌ها گم و کثیف نشوند، دانش‌آموزان فقط کپی شناسنامه را با خود بیاورند. حالا از آن‌ها بخواهید که نام و نام خانوادگی را پیدا کرده و بخوانند. از آن‌ها بپرسید که نام و نام خانوادگی چه کسی

در شناسنامه نوشته شده است؟ توجه آن‌ها را به این نکته که نام و نام خانوادگی خودشان در شناسنامه نوشته شده است جلب کنید. از آن‌ها بخواهید موارد دیگر مانند نام پدر، شماره شناسنامه و ... را از روی شناسنامه یا تصویر آن بخوانند. توضیح دهید که به این موارد مشخصات فردی گفته می‌شود. اکنون از آن‌ها بخواهید که به شناسنامه اعضای دیگر گروه خود نگاه کرده و از آن‌ها بپرسید که آیا نام و نام خانوادگی و ... او هم در شناسنامه خود او نوشته شده است؟ بعد از پاسخ به این سوال، توضیح دهید که مشخصات فردی مخصوص به خود شخص است و در شناسنامه خود او نوشته می‌شود. سپس از آن‌ها بخواهید که تصاویر شناسنامه‌ها را با هم عوض کرده و همین موارد را بخوانند. از آن‌ها بپرسید آیا نام و نام خانوادگی ما مثل هم است؟ توجه آن‌ها را به این نکته جلب کنید که مشخصات فردی افراد باهم فرق دارد. در ادامه کارت ملی و یا تصویر آن و شناسنامه افراد دیگر را در اختیار آن‌ها گذاشته و از آن‌ها بخواهید مشخصات فردی نوشته شده روی آن را بخوانند. توجه آن‌ها را به یکسان بودن فرم مشخصات در شناسنامه و کارت ملی جلب کنید. به دانش‌آموزان یادآوری کنید که ما برای انجام خیلی از کارها مانند ثبت نام در مدرسه، ثبت نام در کلاس‌های آموزشی، افتتاح حساب در بانک، خرید بلیط هواپیما و ... باید فرم‌هایی را تکمیل کنیم که نیاز به مشخصات فردی دارد و باید آن‌ها را به خاطر بسپاریم. فعالیت صفحه ۱۶ کتاب را انجام کنید.

نوشتن و تکمیل صحیح فرم، فعالیت مهمی در آموزش این درس است. پس با دقت و حوصله آموزش دهید و زمان کافی برای آن در نظر بگیرید.

حالا از روی درس بخوانید در مورد مشخصات فردی سارا سوال کنید و از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به تصویر شناسنامه پاسخ دهند. کادر پایین صفحه را بخوانید و از دانش‌آموزان بخواهید که زیر آن خط بکشند. از آن‌ها بپرسید که چگونه شناسنامه را نگهداری می‌کنند؟ یک جلد شناسنامه به آن‌ها نشان دهید و بگویید که اگر شناسنامه را داخل آن بگذاریم بهتر است. هم چنین تأکید کنید که شناسنامه و کارت ملی را نباید به افراد غریبه داد. در مورد این که نباید شناسنامه و کارت ملی گم یا کثیف شود توضیح دهید.

به پایان برید:

از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت شماره ۲ را در کلاس انجام دهند و بر انجام صحیح فعالیت نظارت کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- از دانش‌آموزان بخواهید هر شب تکلیف خود را امضا کنند. این کار حس خوشایندی در آن‌ها ایجاد می‌کند. پیش از آن ابتدا امضا کردن را با دانش‌آموزان تمرین کنید. به آن‌ها بفهمانید که فرم امضا نباید تغییر کند و همیشه یکسان و یک مدل باشد. تمرین امضا کردن ممکن است به چند جلسه نیاز داشته باشد.
- ۲- یک نمونه دیگر فرم مشخصات در اختیار دانش‌آموزان قرار داده و از آن‌ها بخواهید بدون استفاده از شناسنامه

یا کارت ملی آن را تکمیل کنند و آن را امضا کنند.

۳- با اولیا صحبت کنید که هنگام کارهایی مانند کارهای بانکی کودک را همراه خود برده و فرم‌ها و نحوه تکمیل آن را نشان دهند.

۴- با بازی خبرنگار که خود شما و یا یکی از دانش‌آموزان نقش خبرنگار را بازی می‌کند، از دانش‌آموزان بخواهید خود را معرفی کنند و کاری که دوست دارند انجام بدهند را بگویند. با میکروفن این کار را انجام داده و صدای ضبط شده را پخش کنید. این کار به دانش‌آموز اعتماد به نفس خوبی می‌دهد.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ارزشیابی شامل فعالیت‌های کلاسی بوده و به صورت شفاهی و عملکردی و مستمر انجام می‌شود.
- به صورت شفاهی مشخصات فردی خود را بیان کنند.
- یک نمونه فرم ساده مشخصات فردی خود را کامل کنند.

برنامه‌های من

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- اوقات فراغت را تعریف کنند.
- ۲- درباره فعالیت‌های اوقات فراغت چند مثال بیان کنند.
- ۳- مفهوم برنامه‌ریزی را درک کنند و بتوانند در یک زمینه برنامه‌ریزی کنند.
- ۴- به برنامه‌ریزی و استفاده صحیح از اوقات فراغت ترغیب شوند.

وسایل مورد نیاز: کتاب درسی - فیلم‌ها یا کلیپ‌هایی در زمینه کارها و فعالیت‌های اوقات فراغت - تصاویری از مکان‌های ورزشی و برنامه‌های مکان‌هایی مثل فرهنگ‌سرا

(روش‌های پیشنهادی: گردش علمی، مستقیم، نمایشی، پرسش و پاسخ، بارش مغزی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

بهتر است درس را به روش بازدید علمی اجرا کنید. یک بازدید علمی از برنامه تئاتر یا موسیقی یا گردش در طبیعت تدارک ببینید. با مدرسه و اولیاء دانش‌آموزان هماهنگی‌ها را انجام دهید. این بازدید را به عنوان یک فعالیت اوقات فراغت معرفی کنید. برای آن که دانش‌آموزان با مفهوم برنامه‌ریزی آشنا شوند، قبل از گردش علمی تقسیم کار، ساعت حرکت، نوع لباس، آداب رفتار در محیط برای آن‌ها توضیح دهید تا مفهوم برنامه‌ریزی را درک کنند. سپس در مورد کارهایی که در تابستان گذشته انجام داده‌اند سوال کنید و اول خودتان بگویید که چه کاری انجام داده‌اید. فعالیت‌هایی را به همراه نمایش تصاویر آن‌ها و یا بدون تصویر نام ببرید که برای دانش‌آموزان ملموس باشد. توجه کنید که دانش‌آموزان حتماً فعالیتی را نام ببرند.

یکی از مشکلات کودکان کم‌توان ذهنی سریع فراموش کردن است با انجام این صحبت‌ها و نمایش عکس‌ها خاطرات آن‌ها یاد آوری شده و به گفتار آن‌ها کمک می‌شود. در ضمن دانش‌آموزان آموزه‌های جدید می‌آموزد.

می‌توانید از آن‌ها بخواهید که چند جمله کوتاه درباره فعالیت‌های تابستانی خودشان بنویسند.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

از دانش‌آموزان بپرسید در تابستان امسال (سال آینده) دوست دارند چه کاری انجام دهند؟ و سپس پاسخ‌ها را روی

تخته کلاس بنویسند. آیا برنامه‌های شما مثل هم است؟ آیا شما در زمان مدرسه این کارها را انجام می‌دهید؟ پاسخ صحیح به این پرسش‌ها مهم است. بنابراین با تشویق و باز خورد مناسب مطالب صحیح را تقویت کنید. توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کنید که برنامه‌ها و فعالیت‌های آن‌ها با هم فرق دارد. البته برخی از دانش‌آموزان با گفتن فعالیت‌هایشان مثل شنا، کلاس نقاشی و ... به دانش‌آموزان دیگر ایده می‌دهند. زیرا نیازها و توانایی‌های آن‌ها با هم فرق دارد (نیاز چیزی است که من ندارم ولی دوست دارم که داشته باشم، توانایی چیزی است که دارم). اکنون برسید که آیا ما می‌توانیم هر وقت که خواستیم کاری را انجام دهیم؟ آیا در کلاس بدون برنامه درس می‌خوانیم؟ توجه دانش‌آموزان را به برنامه کلاس جلب کنید و به آن‌ها بگویید همان‌طور که برای درس‌هایمان برنامه‌ریزی می‌کنیم، برای کارهای دیگر هم باید برنامه‌ریزی کنیم تا کارهایمان به خوبی انجام شود. سپس از روی متن کتاب بخوانید (دانش‌آموزان هم می‌توانند این کار را انجام دهند). توجه دانش‌آموزان را به تصویرهای درس جلب کنید و بگویید که احمد و مجید در تابستان گذشته که مدارس تعطیل بوده است، این فعالیت‌ها را انجام داده‌اند و این برنامه‌ها را داشته‌اند. از دانش‌آموزان بخواهید در مورد نوع فعالیت فکر کرده و صحبت کنند. از آن‌ها بپرسید که آیا احمد و مجید فعالیت و یا کارهای خوبی انجام داده‌اند؟ روی مفید بودن هر دو فعالیت و کار تأکید کنید و بگویید که آن‌ها از وقت خود زمانی که در مدرسه نبوده‌اند به خوبی استفاده کرده‌اند. سپس در ادامه کارهای تابستان امسال (سال آینده) امیر و سامان را بخوانید. از دانش‌آموزان بخواهید که زیر یا دور کلمه برنامه‌ریزی خط بکشند. تصویر صفحه ۱۹ را به بحث بگذارید و از دانش‌آموزان بخواهید که هر کدام از فعالیت‌ها را نام ببرند و بگویند که به کدام یکی از آن‌ها علاقه دارند و برای انجام آن چه برنامه‌ای باید داشته باشند. به ثبت نام و مدارک مورد نیاز و تکمیل فرم مشخصات اشاره کنید فعالیت‌های دیگری را هم می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که مثال بزنند. اوقات فراغت و برنامه‌ریزی را با توجه به کادر پایین صفحه تعریف کرده و روی اهمیت برنامه‌ریزی با انجام پرسش‌های گوناگون و مثال‌های زیاد تأکید کنید. سپس از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت (۱) را انجام دهند. به آن‌ها کمک کنید که علاقه‌مندی‌های خود را بشناسند و بیان کنند.

به پایان برید:

درس را جمع‌بندی کنید. روی اوقات فراغت و برنامه‌ریزی برای آن تأکید کنید. برای انجام فعالیت ۲ قبلاً با اولیا صحبت کنید و آن‌ها را توجیه کنید. بخش اول فعالیت ۲ که برنامه‌های دانش‌آموز در مدرسه است را در کلاس انجام دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- کاربرگی تهیه کرده به دانش‌آموزان بدهید تا از افراد خانواده درباره فعالیت‌های اوقات فراغت سوال کرده و آن را تکمیل کنند.
- ۲- فهرستی از مراکز نزدیک به محل سکونت دانش‌آموزان مانند فرهنگ‌سرا، خانه‌های محلات و ورزشگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی و تفریحی که برای اوقات فراغت این گروه از دانش‌آموزان، بویژه دانش‌آموزان کم‌توان برنامه دارند را تهیه کنید و به خانواده‌ها بدهید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ابزارهای ارزشیابی و پرسش و پاسخ شفاهی و انجام فعالیت‌ها به صورت کتبی است.
- ارزشیابی را به طور مستمر و عملکردی انجام دهید. به طورمثال از دانش‌آموز بپرسید روز جمعه دوست دارد چه کارهایی انجام دهد.

خانه من

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- مفهوم نشانی را بدانند و چند مورد کاربردهای آن را بیان کنند.
- ۲- آدرس یا نشانی خانه خود را از حفظ بگویند (به طور کامل).
- ۳- بتوانند برخی مکان‌های واقع در مسیر خانه و مدرسه را به خاطر بسپارند و بیان کنند.
- ۴- از روی نقشه کروکی، مسیر درخواستی را دنبال کنند.

وسایل مورد نیاز:

کتاب درسی و تصاویر مربوط به آن

(روش‌های پیشنهادی: نمایشی، ایفای نقش، مستقیم)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

با دانش‌آموزان به حیاط مدرسه بروید و مسیر رفتن از حیاط به کلاس را به دانش‌آموزان بگویید و نشان دهید. مثلاً حیاط، راهرو و ... دانش‌آموزان را توجیه کنید که کلاس آن‌ها یک شماره یا اسم دارد و در جای خاصی از راهرو واقع شده است.

مفهوم نشانی یا آدرس را به آن‌ها بفهمانید و بگویید اگر آدرس یا نشانی کلاس خود را بلد نباشیم، آن را گم می‌کنیم و ممکن است اشتباهاً به کلاس دیگر برویم.

بنابراین خانه ما هم نشانی دارد. شما می‌توانید نمایشی در کلاس اجرا کنید. از یک پدر و مادر و بچه که می‌خواهند به خانه جدید یکی از آشنایان بروند و هدیه‌ای برای او خریده‌اند و آدرس را می‌پرسند و سپس در کوچه دنبال نشانی می‌گردند و آن را پیدا می‌کنند.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

متن کتاب را بخوانید و از دانش‌آموزان در مورد تصویر صفحه ۲۲ کتاب سوال کنید. پدر چه کاری انجام می‌دهد؟ مادر چه کاری انجام می‌دهد؟ چرا به منزل جدید رفتند؟ از دانش‌آموزان علت کار مادر (درنوشتن نشانی) را بپرسید. توجه دانش‌آموزان را به این سمت ببرید که راننده سرویس منزل جدید ما را بلد نباشند. سپس توجه آن‌ها را به این نکته جلب کنید که با جابه‌جایی‌ها، ممکن است افرادی آدرس یا نشانی خانه ما را بلد نیستند پس باید به آن‌ها نشانی و یا آدرس جدید را بدهیم. کادر پایین صفحه را بخوانید. مواردی که در آدرس به آن نیاز داریم مانند نام خیابان، کوچه، شماره پلاک و طبقه ساختمان (واحد) روی تخته نوشته و از روی متن کتاب آن را تکمیل کنید و

نشانی کامل را بنویسید. حالا بگویید که مادر، نشانی را نوشت و در کیف دانش آموز قرار داد تا دانش آموز فقط آن را به راننده سرویس بدهد. نقشه مسیر را به دانش آموزان نشان دهید و از آن‌ها بخواهید از روی آن نام میدان، خیابان و کوچه را بخوانند و نقشه مسیر برگشت را پیدا کرده و با انگشت امتداد داده و یا با مداد خط بکشند. توجه دانش آموزان را به کادر پایین صفحه جلب کنید و سوال پایین صفحه را بخوانید و از آن‌ها بخواهید که نشانی منزل را حفظ کنند. از خانواده‌ها بخواهید حتماً نشانی کامل خانه را با دانش آموزان تمرین کنند و آن را در اختیار شما هم قرار دهند. هر از گاهی نشانی خانه دانش آموزان را از آن‌ها بپرسید و سعی کنید که آن‌ها تا پایان سال بتوانند به طور کامل نشانی خود را از حفظ بیان کنند.

به پایان برید:

فعالیت ۱ را توضیح دهید و از دانش آموزان بخواهید که در هنگام رفتن به منزل به نام خیابان و کوچه دقت کنند و فعالیت را در خانه انجام دهند. در مورد این تکلیف با اولیا صحبت کنید. از والدین بخواهید که در مواقعی که با فرزند خود به مدرسه مراجعه می‌کنند، توجه دانش آموز را به نام خیابان و کوچه و ... جلب کنند. بعد به فعالیت ۲ بپردازید. این فعالیت را می‌توانید در جلسه بعدی و در کلاس انجام دهید. ابتدا مورد اول را انجام دهید، مورد به مورد خوانده تا دانش آموزان هم‌زمان خط بکشند. برای مورد دوم دانش آموزان را به راهروی مدرسه ببرید. از آن‌ها بخواهید که بگویند کلاس خود در سمت راست قرار دارد و یا چپ؟ از پنجره کلاس به بیرون نگاه کرده و چه چیزهایی می‌بینند؟ جزئیات را بپرسید سمت راست حیاط چه چیزی است؟ با هم تعداد کلاس‌های مدرسه را بشمارید سپس دانش آموزان را تشویق کنید که به طور مستقل پاسخ سوالات را بگویند. نیازی به نوشتن پاسخ‌ها نیست. از اولیا در انجام این تکلیف کمک بگیرید. این فعالیت به تفکر زیادی نیاز دارد بنابراین در انجام آن دقت کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- از دانش آموزان بخواهید نشانی خانه خود را روی یک کاغذ بنویسند و تمرین کنند.
- ۲- از خانواده‌ها بخواهید هنگام تردد در مسیرهای منتهی به خانه‌شان در خیابان‌ها مکان‌های مهم مثل پل، سینما و مسجد را به دانش آموزان نشان دهند.
- ۳- در صورت بردن دانش آموزان به گردش علمی و یا بازدید در طول مسیر توجه دانش آموزان را به نام خیابان‌ها و مکان‌های مختلف جلب کرده و نام آن‌ها را بپرسید.
- ۴- به دانش آموزان بگویید دوست شما یک توپ خریده و شما می‌خواهید مثل آن را بخرید. از او می‌پرسید توپ را از کجا خریده؟ دوست شما باید چه چیزی را به شما بگوید؟

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ارزشیابی را به طور مستمر و با استفاده از سوالات شفاهی و سنجش عملکردی انجام دهید.

- نوشتن نشانی منزل و بیان شفاهی آن از محورهای مهم ارزشیابی این درس است.

فعالیت‌های پایان فصل:

به فعالیت‌های پایان فصل یک جلسه کامل را اختصاص بدهید. این فعالیت‌ها به منظور مرور فصل طراحی شده‌اند. شعر پایان فصل را با آهنگ و لحن زیبا هم‌خوانی کنید. از بچه‌ها بخواهید تصویر را نگاه کرده و درمورد آن با هم صحبت کنید.

فعالیت‌های آن چه یاد گرفتیم باعث تقویت و تحکیم موارد یاد گرفته شده می‌شود پس در انجام آن کوشا باشید. صفحه اول را در کلاس انجام دهید. می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که خودشان سوالات را بخوانند. ابتدا پاسخ را گفته و سپس بنویسند. شما نظارت کنید و بعد از نوشتن، به رفع مشکل بپردازید. **جست و جو کن** را با کمک تصویر انجام دهید. از دانش‌آموزان بخواهید خود را به جای کودک و دانش‌آموز داخل تصویر گذاشته و بگویند به چه چیزهایی نیاز دارد. نوشتن دو مورد نیز کفایت می‌کند. این فعالیت را می‌توانید به عنوان تکلیف شب در نظر بگیرید اما قبل از آن با اولیا صحبت کنید و نحوه انجام آن را توضیح دهید.

فکر کن و انجام بده نیز جزء فعالیت‌های منزل است.

فعالیت دوم صفحه ۲۹ در واقع یک خود ارزیابی است. ابتدا از دانش‌آموزان بپرسید و چنانچه پاسخ را می‌دانند به آن‌ها بفهمانید که موضوع را به خوبی یاد گرفته‌اند و می‌توانند روی برگه علامت بزنند. فعالیت کارگروهی، که یک فعالیت هنری آموزشی است که می‌توانید آن را در زنگ هنر انجام دهید و از قبل وسایل آن را تهیه کنید و از دانش‌آموزان بخواهید یک قطعه عکس با خود بیاورند. انجام این فعالیت به هماهنگی دست و چشم کمک شایانی می‌کند.

فصل ٢

محلّہ ما

یک روز با خویشاوندان

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- یکی از آداب و رسوم مردم ایران (مهمانی رفتن) را نام ببرند.
- ۲- نسبت خانوادگی عمو، عمه، دایی و خاله را بفهمند و نام این خویشاوندان را درست بیان کنند.
- ۳- شجره‌نامه و یا درخت خانوادگی خود را کامل کنند.
- ۴- نسبت به احترام به خویشاوندان درجه یک و دیدار آن‌ها ترغیب شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

کتاب درسی - تصاویر و عکس‌های خانوادگی - کاربرگ درخت خانوادگی - کلیپ یا تصاویر و فیلم‌هایی از مهمانی‌ها و دورهمی‌های فAMILI - وسایل پذیرایی - کتاب داستان و ...

(روش‌های پیشنهادی: ایفای نقش، قصه‌گویی، نمایشی، پیش‌سازمان دهنده، توضیحی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع درس از خانواده دانش‌آموز بخواهید که عکس دانش‌آموز و عکس پدر و مادر و برادر و خواهر را در پاکتی گذاشته و در کیف دانش‌آموز قرار دهند و به کلاس بفرستند. سپس از دانش‌آموزان بخواهید که تصویر پدر و مادر را در مقواهایی که در اختیار قرار داده‌اید در جای مناسب قرار دهند و سپس تصویر خود و برادر و خواهر (اگر دارند) را در ذیل عکس پدر و مادر قرار دهند و به ترتیب نام پدر و مادر و برادر و خواهر خود را بگویند. چنانچه دانش‌آموز برادر یا خواهر ندارد، جای آن را در کادر به صورت خالی بگذارد.

		عکس پدر	عکس مادر		
		مجید	زهرا		
عکس برادر	عکس برادر	عکس دانش‌آموز	عکس خواهر	عکس خواهر	
.....	امیر	فاطمه	نرگس	

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

از صفحه‌عنوانی شروع کنید عنوان فصل را بخوانید. توجه دانش‌آموزان را به موارد مهم تصویر مثل نقشه،

ساختمان‌ها و مکان‌هایی که در تصویر دیده می‌شود جلب کنید و از آن‌ها درباره این موارد پرسش کنید. سپس به صفحه بعد بروید و توجه دانش‌آموزان را به تصویر جلب کنید. هم‌زمان با خواندن درس از دانش‌آموزان بخواهید سارا را نشان دهند و بگویند که روز جمعه بعد از انجام تکلیف و کمک به مادر، به خانه مادربزرگ و پدربزرگ آمده است و برای این کار برنامه‌ریزی کرده است. از دانش‌آموزان در مورد افراد دیگر در تصویر سوال کنید. مادربزرگ کدام است؟ و ... و برای دیگر افراد اسم بگذارید (مثلاً عمو). فعالیت‌های مادربزرگ و پدربزرگ در این مهمانی را شرح دهید. سپس از دانش‌آموز بپرسید که آیا پدربزرگ و مادربزرگ دارند؟ سپس با تصویر کاردستی که دانش‌آموز درست کرده جای پدربزرگ و مادربزرگ را در بالای تصویر پدر و مادر به صورت کادر بکشید و از آن‌ها بخواهید نام پدربزرگ و مادربزرگ را در منزل با کمک اولیاء در جای خالی بنویسند.

پس از آن که مطمئن شدید دانش‌آموزان تا این مرحله، نسبت‌های پدر و مادر و خواهر و پدربزرگ و مادربزرگ را فهمیده‌اند، جلسه بعد را به سایر نسبت‌ها یعنی عمو و عمه و خاله و دایی اختصاص دهید. به صفحه بعد بروید از روی درخت خانوادگی نسبت‌ها را بگویند و تصاویر افراد خانواده را نشان دهید و تأکید کنید که زمانی تمام افراد خانواده باهم زندگی می‌کرده‌اند اما بعد از ازدواج و تشکیل خانواده خودشان از پدربزرگ و مادربزرگ جدا شده‌اند. کادر پایین صفحه را توضیح دهید و نسبت خانوادگی افراد با پدر و مادر را بگویند.

به پایان برید:

درس را جمع‌بندی کنید. یک درخت خانوادگی روی تابلو ترسیم و با تکمیل آن نسبت‌ها را مرور کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- فعالیت ۱ را در کلاس انجام دهید.
- ۲- کاربرگ‌هایی همانند درخت خانوادگی، تهیه و از دانش‌آموزان بخواهید که نام خویشاوندان خود را بنویسند و در صورت امکان عکس آن‌ها را بچسبانند.
- ۳- فعالیت ۲ را در کلاس انجام دهید، اما قبل از آن بخواهید خانواده‌ها، درباره یاد گرفتن اسم عمو، عمه، دایی و خاله با دانش‌آموزان تمرین کنند. قبل از پاسخ دادن دانش‌آموزان باید نام پدر و مادر را بنویسند. جلوی هر یک دو خط رسم کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- درس را شفاهی و عملکردی ارزشیابی کنید.
- فعالیت‌های کلاسی کامل کردن درخت خانوادگی و گفتن نسبت‌های خانوادگی در نمایش از موارد ارزشیابی است.

محلۀ خود را بهتر بشناسیم

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- نام محلۀ زندگی خود را بگویند.
- ۲- برخی مکان‌های خدماتی محلۀ را بشناسند و نام ببرند.
- ۳- روی نقشه فرضی یک محلۀ، مسیرها و برخی مکان‌های محلۀ را نشان بدهند.

مواد و وسایل آموزشی:

نقشه شهر و محلۀ در صورت امکان - کتاب درسی - ماکت یک محلۀ - تصاویر و یا فیلم‌هایی از مکان‌های محلۀ

(روش‌های پیشنهادی: گردش علمی، مستقیم، نمایشی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

بهترین شروع برای درس یک گردش علمی کوتاه در محلۀ ای است که مدرسه در آن واقع شده است. از قبل مکان‌های این محلۀ را شناسایی کنید. برای مثال مسجد، ایستگاه اتوبوس و تاکسی، دکه روزنامه فروشی، درمانگاه، آتش‌نشانی، فرهنگسرا، پارک و ... سپس به همراه دانش‌آموزان یک پیاده روی کوتاه در محلۀ داشته باشید و نام محلۀ را به آن‌ها بگویید و مکان‌های تجاری و خدماتی آن محلۀ را به آن‌ها نشان بدهید و معرفی کنید. با اولیای دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه برای همراهی و مراقبت از دانش‌آموزان در حین گردش علمی هماهنگی لازم را انجام دهید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

پس از انجام گردش علمی و بازگشت به کلاس از دانش‌آموزان درباره محلۀ مورد بازدید چند سوال بپرسید. اسم این محلۀ چه بود؟ چه مکان‌هایی در این محلۀ دیدید؟ آیا می‌دانید محلۀ ای که منزل شما در آن واقع است، چیست؟ و ...

درس را با خواندن عنوان ادامه دهید. محلۀ را تعریف کنید و از دانش‌آموزان بخواهید زیر تعریف محلۀ خط بکشند و خودشان نام چند مکان را از روی کتاب بخوانند. ادامه درس را بخوانید و درمورد رفتن به مکان‌های مختلف به دانش‌آموزان توضیح دهید و توجه آن‌ها را به این نکته که برای رفتن به هر جا و مکان احتیاج به نقشه و نشانی داریم جلب کنید. نقشه کتاب را به آن‌ها نشان داده و از آن‌ها بخواهید مسیر حرکت را با انگشت دنبال کنند و یا با مداد خط بکشند.

در صورت امکان مقوایی آماده کنید و روی آن خیابان‌ها و کوچه‌های اطراف مدرسه را رسم کنید و سپس با مقوا، نمادهایی از آن چه بازدید کرده‌اید بسازید. مثلاً: ایستگاه آتش‌نشانی، دکه روزنامه‌فروشی و ... از دانش‌آموزان کمک بگیرید و همکاری آن‌ها را در ساختن ماکت جلب کنید. شما می‌توانید این فعالیت را در زنگ هنر انجام دهید.

یکی از مواردی که تمامی افراد به آن نیاز دارند پیدا کردن مکان‌های خاص با توجه به نقشه می‌باشد. این امر در کودکان کم‌توان ذهنی با توجه به ضعیف بودن درک فضایی در آن‌ها مهم‌تر است. بنابراین حتماً نقشه خوانی را مکرراً انجام دهید.

به پایان برید:

همراه با دانش‌آموزان درس را جمع‌بندی کرده، به نکات مهم درس اشاره کنید. روی نقشه شهر محله زندگی خود را نشان دهید و نزدیک‌ترین مکان‌ها را روی آن پیدا کنید و نام ببرید. فعالیت‌های ۱ و ۲ را انجام دهید. فعالیت ۱ را حتماً در کلاس انجام دهید. می‌توانید به صورت گروهی هم این فعالیت را انجام دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- از اولیا بخواهید که بچه‌ها را به مکان‌هایی مانند مسجد، فروشگاه و ... و گردش در محله ببرند و در صورت امکان از آن‌ها عکس بگیرند.
- ۲- کاربرگی طراحی کنید. روی کاغذی یک محله با خیابان و کوچه رسم کنید و نمادهایی از مکان‌های مختلف، روی آن بگذارید و پرسش‌هایی برای نقشه‌خوانی، زیر آن طراحی کنید و به دانش‌آموزان بدهید تا در منزل این فعالیت را انجام دهند.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ارزشیابی را حتی‌الامکان به صورت عملکردی و شفاهی انجام دهید. مثلاً تصاویری از مکان‌های مهم محله را تهیه و نام آن را پرسید.
- بیان نام محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند و محله مدرسه و نام بردن مکان‌های مهم یک محله و همچنین فعالیت نقشه‌خوانی از محورهای مهم این درس است.

همسایه‌ها در محله

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- وظایف همسایه‌ها را نسبت به یکدیگر و نسبت به محیطی که در آن زندگی می‌کنند، بیان کنند.
- ۲- وظایف دوستان و هم‌بازی‌ها را نسبت به یکدیگر بیان کنند.
- ۳- نسبت به رفتار مناسب با همسایه‌ها ترغیب شوند.
- ۴- از رفتن به خانه همسایگان بدون اطلاع والدین خودداری کنند.
- ۵- از سروصدا کردن و آزار همسایه‌ها بپرهیزند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

کتاب درسی - تصاویر یا فیلم‌هایی از رفتار همسایه‌ها و دوستان با هم - وسایلی مانند شکلات و یا هدیه‌های کوچک - کتاب‌های داستانی درمورد رفتار با همسایه‌ها

(روش‌های پیشنهادی: مشارکتی، نمایشی، ایفای نقش، شبیه‌سازی، قصه‌گویی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

برای ایجاد آمادگی، از قبل از خانواده‌ها بخواهید همسایه‌های خود به‌ویژه آن‌هایی را که رفت‌وآمد و روابطی با ایشان دارند به دانش‌آموز معرفی کنند. درس را با همسایه شما کیست؟ شروع کنید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

از دانش‌آموزان بخواهید که دو به دو کنار هم ایستاده و یا بنشینند و هدایای کوچکی را آماده کنند. سپس هدایای تهیه شده را به کلاس کناری برده، ابتدا در زده و اجازه گرفته و هدایا را به دانش‌آموزان بدهند. می‌توانید نمایشی اجرا کنید که یکی از دانش‌آموزان کلاس بیمار است و احتیاج به کمک دارد و یا هنگام نوشتن تکلیف به مشکل برخورد کرده است و بقیه فکر می‌کنند که چگونه به آن‌ها کمک کنند. دقت کنید که حتماً عنوان کنید که شما همسایه ما هستید و ما با شما دوست هستیم و به شما کمک می‌کنیم.

از روی کتاب وظایف همسایه‌ها را بخوانید و یکی‌یکی با توجه به تصاویر از دانش‌آموزان در مورد آن سوال کنید. این آقا چرا در بیمارستان است؟ همسایه‌ها برای چه کاری به نزد او آمده‌اند؟ برای او چه چیزی آورده‌اند؟ حالا متن کنار تصویر را بخوانید. تصویر دوم درمورد پاکیزگی است. همسایه‌ها باید چه کار کنند؟ از دانش‌آموزان بخواهید تصویر را شرح دهند. تصویر سوم را به بحث بگذارید از بچه‌ها بخواهید فکر کنند که این افراد در مورد چه مشکلی با هم صحبت می‌کنند؟ راه‌حل آن چیست؟ توجه کنید که حتماً راه‌حلی برای مشکل بگویند این امر

به دانش‌آموزان در مهارت حل مسئله کمک زیادی می‌کند. از دانش‌آموزان بخواهید به سوال پایین صفحه جواب بدهند، تا بتوانید نتیجه‌گیری کنید که ما باید همسایه‌های خود را بشناسیم. به صفحه بعد بروید اینجا به اهمیت همسایه‌ها اشاره کنید که افراد ممکن است از میان فرزندان همسایه‌های خود دوست هم سن انتخاب کنند. از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به تصاویر رفتارهای دوستانه را بیان کنند. در تصویر اول با هم بازی می‌کنند. در تصویر دوم با هم دست می‌دهند پس به هم احترام می‌گذارند و در تصویر سوم با هم در خواندن درس همکاری می‌کنند. توجه دانش‌آموزان را به کادر پایین صفحه جلب کرده و تأکید که در انتخاب دوست باید از پدر و مادر کمک بگیریم و توضیح دهید که همه افراد برای دوستی مناسب نیستند. به آن‌ها آموزش دهید که هرگز بدون اطلاع و اجازه خانواده نباید به خانه همسایه و دوست بروند و بر این موضوع تأکید و آن را در جلسات مختلف تکرار کنید.

به پایان برید:

درس را جمع‌بندی کنید. در مورد دوستان خوب و روابط آن‌ها با هم صحبت کنید. تأکید کنید که بدون اجازه والدین به خانه همسایه‌ها نروند و اگر دوستان آن‌ها کاری از آن‌ها خواستند حتماً به اولیا خود بگویند. فعالیت‌های ۱ و ۲ را در صورت امکان به صورت گروهی در کلاس انجام دهید. تصاویر فعالیت ۱ را حتماً ابتدا توضیح دهید، سپس از دانش‌آموزان بخواهید که آن‌ها را با هم مقایسه کنند. یکی دیگر از نکاتی که باید بر آن تأکید کنید موضوع پرهیز از آزار همسایه‌ها است.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- توجه و همکاری اولیا را جلب کنید و از خانواده‌ها بخواهید که هدیه کوچکی تهیه و همراه با دانش‌آموز آن را به همسایه خود تقدیم کنند.
- ۲- نام همسایه‌ها و در صورت زندگی در آپارتمان، مقررات مربوطه را برای دانش‌آموز توضیح دهند.
- ۳- داستانی از رفتار پیامبر و امامان با همسایه‌های خود بخوانید و در مورد آن صحبت کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- ارزشیابی را به گونه‌ای انجام دهید که از یادگیری عملکردی دانش‌آموز اطمینان حاصل کنید.
- با قرار دادن دانش‌آموز در موقعیت‌های فرضی او را بسنجید. برای مثال:
 - ۱- فرزند یکی از همسایه‌ها از شما می‌خواهد به خانه‌اش برود. شما چه می‌گویید؟ اول باید
 - ۲- همسایه طبقه بالای شما مریض است و استراحت می‌کند. شما چه رفتاری باید داشته باشید؟
 - ۳- مجید برای آن که همسایه‌شان را اذیت نکند، صدای تلویزیون را

کارگاه خیاطی

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- وسایل شغل خیاطی را نام ببرند.
- ۲- مفهوم دستمزد را بیان کنند.
- ۳- چند نمونه پوشاک تولیدی یک کارگاه خیاطی را نام ببرند.
- ۴- مراحل تولید پوشاک (برش زدن پارچه، دوختن، اتوکردن و ...) را به ترتیب درک و بیان کنند.
- ۵- نسبت به داشتن یک شغل در آینده ترغیب شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

نخ - سوزن - پارچه - قیچی - متر - تصاویری از کارگاه خیاطی - کتاب درسی - چند نمونه پوشاک مثل پیراهن، مانتو و کت و ...

(روش‌های پیشنهادی: گردش علمی، شبیه‌سازی، نمایشی، مستقیم، ایفای نقش، مهارتی الگوی E5)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

نمایشی ترتیب بدهید که بچه‌ها به همراه والدین برای خرید لباس می‌روند. لباسی را انتخاب و برای خرید آن پول می‌دهند. نمایش را طوری ترتیب دهید که پدر یا مادر از داخل کیف خود پول را درآورده و به فروشنده می‌دهد. در قسمت دوم نمایش پدر یا مادر برای خرید پولی در کیف خود ندارند و به بچه‌ها می‌گویند باید صبرکنیم تا دستمزد (حقوق) بگیریم. سپس از آن‌ها بخواهید که فکر کنند که چرا باید پول داشته باشیم و چگونه پول به دست می‌آوریم. تمام دانش‌آموزان را در بحث شرکت دهید و گفت‌وگوها را به سمتی ببرید که برای به دست آوردن پول، باید شغلی داشت و کار کرد.

کودکان کم‌توان ذهنی در فکر کردن و نتیجه‌گیری، عملکرد ضعیفی دارند، بنابراین برای پاسخ دادن به آن‌ها فرصت و راهنمایی‌های لازم را بدهید. مهارت فکر کردن و سپس پاسخ دادن باید در این کودکان تقویت شود.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

وسایل خیاطی را به کلاس ببرید و به دانش‌آموزان نشان دهید. در صورت امکان از یکی از دانش‌آموزان بخواهید پارچه مربعی را که شما روی میز گذاشته‌اید با سانتی‌متر اندازه بگیرد. سپس با اندازه‌های به دست آمده یک پارچه مربع دیگر ببرید و با کمک یکی از دانش‌آموزان که توانایی دارد سه طرف آن را بدوزید و بگویید این یک کیف

است و اگر یک زیپ بر لبه آن بدوزیم می‌توانیم وسایلی را در آن جا دهیم. در ضمن خیاطی توجه دانش‌آموزان را به مراحل کار جلب کنید: اندازه‌گیری، برش، دوختن و ... سپس از آن‌ها سوال کنید این لباس‌هایی که بر تن شما است چگونه تولید می‌شوند؟ چه کسانی آن‌ها را می‌دوزند؟ در کجا؟

سپس توجه دانش‌آموزان را به تصویر کتاب جلب کنید و از آن‌ها بپرسید که آقای خیاط چه کاری انجام می‌دهد؟ و غیر از آقای خیاط چه کسانی در تصویر هستند و چه کاری انجام می‌دهند؟ از دانش‌آموزان بخواهید وسایل شغل خیاطی را از روی میز و یا تصویر کتاب نشان داده و اسم آن‌ها را گفته و کاربرد آن‌ها را بگویند. مراحل شغل خیاطی را به صورت مختصر شرح دهید و وظایف افرادی که در کارگاه خیاطی کار می‌کنند را بیان کنید. انواع لباس‌های تولید شده را نشان داده نام ببرید و با توجه به تصویر، از دانش‌آموزان بخواهید که بگویند برای تهیه لباس به کجا مراجعه می‌کنند؟ و وقتی می‌خواهند لباس بخرند چه چیزی باید پرداخت کنند؟ اکنون توجه دانش‌آموزان را به این سمت ببرید که ما برای خرید نیاز به پول داریم و برای به دست آوردن پول باید شغل داشته باشیم (کار کنیم). از بچه‌ها بخواهید چند شغل نام ببرند. شغل خود را هم بگویند. به کادر پایین صفحه اشاره کرده و دستمزد را (گرفتن پول در صورت داشتن شغل) توضیح دهید. اشاره کنید که ما باید به شغل خود علاقه داشته باشیم.

به پایان ببرید :

فعالیت ۱ و ۲ را در کلاس انجام دهید. ابتدا دانش‌آموزان به طور شفاهی پاسخ می‌دهند و سپس پاسخ را در کتاب می‌نویسند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- در صورت امکان بازدید از یک کارگاه تولیدی لباس به عمل آورید و از دانش‌آموزان بخواهید روز بعد در کلاس در مورد هرچه دیده‌اند صحبت کنند.
- ۲- می‌توانید از اولیا بخواهید با کمک دانش‌آموز یک لباس کوچک با نخ و سوزن دوخته و دانش‌آموز آن را به کلاس بیاورد.
- ۳- کاربرگی طراحی کنید و تصویر مراحل تولید پوشاک را بچسبانید و از دانش‌آموزان بخواهید شماره‌گذاری کنند.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای مهم ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
 - فعالیت‌های کلاسی، شرکت در گفت‌وگو و پاسخ به پرسش‌ها به طور شفاهی در اولویت است. در صورت لزوم می‌توانید از آزمون‌های موقعیت محور کوتاه پاسخ استفاده کنید.
- مثال:

۱- کدام یک از وسایل زیر در کارگاه خیاطی وجود دارد؟ علامت بزنید.

شکر قیچی سوزن چکش

۲- مراحل تولید لباس را در کارگاه شماره گذاری کن.

دوختن اتو کردن برش زدن پارچه فروش

فعالیت‌های پایان فصل:

- شعر پایان درس را بخوانید و معنی آن را با توجه به تصویر بگویید. آن چه یاد گرفتیم، جست‌وجو کن و فکر کن و پاسخ بده را به صورت گروهی انجام دهید.
- فعالیت ساخت کاردستی را در کلاس در زنگ هنر و با همکاری تمام دانش‌آموزان انجام دهید. انجام دادن یک فعالیت هنری به صورت گروهی، شادی بسیاری برای آن‌ها به دنبال دارد.

فصل ۳

زندگی در شهر و روستا

زندگی در شهر

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- با مقایسه بین جمعیت شهر و روستا، به بیشتر بودن جمعیت شهر اشاره کنند.
- ۲- مشاغل مردم شهرنشین را نام ببرند.
- ۳- برخی وسایل نقلیه شهری را نام ببرند.
- ۴- دلایل آلودگی هوای شهرهای بزرگ و یک راه مقابله با آن را بیان کنند.
- ۵- یک مورد وظیفه شهرداری را بیان کنند.
- ۶- برخی مکان‌های یک شهر را بشناسند و نام ببرند (با توجه به تصویر).
- ۷- نام شهر محل زندگی خود را بدانند و بیان کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

فیلم و کلیپ و تصاویری از شهر و مکان‌های شهری - تصاویری از روستا - کتاب درسی - آرم شهرداری

(روش‌های پیشنهادی: گردش علمی، مستقیم، نمایشی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

ابتدا دو تصویر بزرگ یکی از شهر و دیگری از روستا را روی تابلو بچسبانید یا با پروژکتور نشان دهید. در صورتی که امکان این کار نبود تصاویر شهر و روستا را در ابعاد بزرگ روی مقوا بچسبانید و روی میزی که دانش‌آموزان در آن نشسته‌اند بگذارید.

سپس از آن‌ها بخواهید هرچه را در تصویر شهر می‌بینند، نام ببرند (فعالیت عکس‌خوانی). آپارتمان، خیابان‌ها، اتوبوس‌ها، مغازه‌ها، اتومبیل، چراغ راهنمایی، خط‌کشی خیابان و ... هر چه را در تصویر روستایی می‌بینند نام ببرند، خانه روستایی، مزرعه سرسبز، کوه، رودخانه، کشاورزان، چهارپایان و ... به این ترتیب دانش‌آموزان را متوجه تفاوت شهر و روستا کنید.

یکی از مهارت‌های مهم مقایسه‌کردن و نتیجه‌گیری درست از مقایسه این است که تمام افراد خصوصاً افراد با نیازهای ویژه به این مهارت نیاز دارند. پس صحبت‌کردن در این موارد را به‌طور جدی پیگیری کنید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

تصاویری از شهر به دانش‌آموزان نشان دهید (ترجیحاً شهر محل زندگی دانش‌آموز). با روش پرسش و پاسخ

دانش آموزان را به این نکات برسانید. جمعیت شهرها زیاد است، تعداد زیادی وسیله نقلیه مثل اتوبوس، تاکسی، اتومبیل، موتورسیکلت در خیابان‌ها در رفت‌وآمد هستند.

در شهرها مغازه‌های مختلف وجود دارند و مردم در مغازه‌ها، اداره‌ها یا کارخانه‌های اطراف شهر کار می‌کنند. اگر در شهری زندگی می‌کنید که در آن مترو وجود ندارد، با تصویر مترو یا قطار زیر زمینی را به آن‌ها معرفی کنید. سپس با نمایش تصویر آرم شهرداری، رفتگران در حال تمیز کردن خیابان، فرهنگسرا با آرم شهرداری و ... شهرداری را معرفی کنید.

در صورتی که ساختمان شهرداری در اطراف و محدوده مدرسه قرار دارد از راننده سرویس بخواهید ساختمان شهرداری را به دانش‌آموزان نشان بدهد. آلودگی هوا در شهرهای بزرگ که وسایل نقلیه زیاد در آن‌ها رفت‌وآمد می‌کنند وجود دارد و برای این منظور با تصویر، از روزهای صاف و روزهای آلوده، آلودگی هوا را برای آن‌ها تفهیم کنید.

به پایان برید:

درس را جمع‌بندی کرده و فعالیت ۲ و ۱ را در کلاس انجام دهید. در انجام فعالیت ۱ و ۲ دانش‌آموزان به طور شفاهی و سپس کتبی به سوال‌ها پاسخ دهند. ممکن است یک جلسه کامل را به انجام فعالیت ۲ اختصاص دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- بازدید و یا گردش علمی از مکان‌های دیدنی شهر ترتیب دهید و اداره‌ها، مغازه‌ها، میدان‌های مهم، ساختمان شهرداری و ... را به آن‌ها نشان دهید.
- ۲- کاربرگی طراحی کنید. عکس یک شهر را وسط آن بچسبانید از بچه‌ها بخواهید اجزای عکس را نام ببرند. مثلاً خیابان و ... این فعالیت تقویت مهارت مشاهده کردن نیز هست.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- با طرح سوالات شفاهی کوتاه پاسخ از یادگیری دانش‌آموزان اطمینان حاصل کنید.
- به طور مثال چند نمونه وسیله نقلیه عمومی در شهر را نام ببرند.
- تصویرخوانی یکی دیگر از محورهای مهم ارزشیابی این درس است.

زندگی روستایی

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- چند مورد ویژگی‌های زندگی روستایی را بیان کنند.
- ۲- چند شغل مردم روستایی را نام ببرند.
- ۳- چند نمونه محصولات کشاورزی روستایی را نام ببرند.
- ۴- برخی ویژگی‌های زندگی عشایری را بدانند و بیان کنند.
- ۵- تولید و مصرف را با مثال توضیح دهند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

چند نمونه محصولات کشاورزی - صنایع دستی روستایی - فیلم‌هایی درمورد زندگی عشایری و روستایی - تصاویر روستا - لباس‌های محلی - غذای محلی - کتاب درسی

(روش‌های پیشنهادی: نمایشی، مستقیم، گردش علمی، تفحص گروهی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

چند نمونه از محصولات خوراکی روستایی (ترجیحاً محصولات روستایی شهرستان محل زندگی دانش‌آموز) اعم از میوه و خشکبار و لبنیات و ... و چند صنایع دستی روستاهای اطراف را به کلاس بیاورید. اجازه دهید دانش‌آموزان محصولات کشاورزی خوراکی را بچشند و نام منطقه روستایی که این محصولات در آن‌ها تولید شده را بیان کنند. نمونه‌هایی از صنایع دستی روستاهای اطراف محل زندگی را نمایش دهید و بگذارید دانش‌آموزان محصولات را مشاهده و لمس کنند.

استفاده از حس‌های گوناگون در تدریس و آموزش به قوی‌تر شدن این احساسات در کودکان کم‌توان ذهنی کمک می‌کند و در نهایت باعث قوی‌تر شدن ادراک می‌شود. بنابراین از دانش‌آموزان در مورد زبری یا نرمی گلیم یا نمد، و مزه‌های میوه‌ها و لبنیات سوال کنید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

از یکی از دانش‌آموزان بخواهید عنوان درس را بخواند. توجه آن‌ها را به تصاویر جلب کنید. از آن‌ها بخواهید در تصویر اول به هوای پاک، عبور گوسفندان و فرد توجه کنند. شغل فرد داخل تصویر را بگویند. در تصویر دوم توجه آن‌ها را به درختان و میوه‌ها جلب کنید. از روی متن درس

بخوانید به کوچک بودن و کم بودن جمعیت روستا اشاره کرده و روی روابط خویشاوندی و آشنا بودن افراد با هم تأکید کنید. مشاغل روستایی را معرفی کنید و محصولات کشاورزی را نام ببرید و از بچه‌ها بخواهید زیر آن خط بکشند. از دانش‌آموزان بپرسید چرا مردم روستا محصولات خود را به شهر می‌برند؟ و چرا مردم شهر محصولات تولیدی شهر را می‌خرند؟ دو خط آخر صفحه را بخوانید و توضیح دهید. سپس به صفحه بعد بروید.

قبل از شروع آموزش مربوط به زندگی عشایر، حتماً فیلم یا کلیپ‌های کوتاهی از زندگی عشایری و یا تصاویری از زندگی عشایر را در کلاس نمایش دهید تا ذهن دانش‌آموزان آمادگی لازم را پیدا کنند. از تصاویر کتاب برای زندگی عشایری استفاده کنید. در تصویر اول توجه دانش‌آموزان را به حرکت افراد جلب کنید، سپس علت کوچ کردن را بیان کنید. در تصویر دوم به نوع محل زندگی (چادر) و نوع روابط افراد با هم اشاره کنید. در تصویر سوم شغل آن‌ها و تولیدات آن‌ها را نام ببرید و درباره نحوه ارائه محصولات توضیح دهید. کادر پایین صفحه را کاملاً توضیح دهید و مفهوم تولید و مصرف را با ذکر مثال‌های مختلف و سوالات گوناگون تمرین و تکرار کنید.

به پایان برید:

خلاصه درس و نکات مهم آن را همراه با دانش‌آموزان مرور کنید. زندگی روستایی و عشایری را باهم مقایسه کرده و در مورد آن توضیح دهید. فعالیت ۱ را در کلاس انجام دهید. سعی کنید دانش‌آموزان ابتدا به طور شفاهی به سوالات پاسخ دهند و بعد به طور انفرادی فعالیت‌ها را بنویسند. فعالیت ۲ را می‌توانید به صورت گروهی انجام دهید و دانش‌آموزان قبل از نوشتن جواب‌ها را با هم مرور کنند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- از دانش‌آموزان بخواهید نقاشی از یک روستا بکشند و یا در صورتی که نمی‌توانند، یک نقاشی بدون رنگ به آن‌ها بدهید تا رنگ‌آمیزی کنند.
- ۲- در صورت امکان گردش علمی و بازدید از یک روستا داشته باشید.
- ۳- با همکاری اولیا غذایی محلی از روستاهای همان شهرستان محل زندگی دانش‌آموز تهیه کنید و با لباس محلی به کلاس بیاورید. از امکانات بوم‌گردی هم می‌توانید استفاده کنید. تورهایی مجازی در فضای مجازی می‌تواند خیلی موثر باشد.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- سنجش به صورت عملکردی و شفاهی انجام می‌گیرد. به طورمثال:
- ۱- تصاویری از زندگی‌های شهری، روستایی و عشایری تهیه و از دانش‌آموزان بخواهید آن‌ها را دسته‌بندی کنند.
- ۲- اجزای یک عکس روستا را نام ببرند و روی تصویر نشان دهند.

.....

.....

دو مورد از محصولاتتی که در روستا تولید و به شهر فروخته می شود در جای خالی بنویسید.

بازیافت

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- انواع زباله را نام ببرند.
 - ۲- زباله‌های تر و خشک و کاغذی را از یکدیگر تشخیص بدهند و مثال بزنند.
 - ۳- بازیافت را تعریف کنند.
 - ۴- یکی از وظایف شهرداری (جمع‌آوری زباله) را بدانند.
 - ۵- ساعت مشخص قرار دادن کیسه‌های زباله در داخل سطل زباله (بیرون منزل) را بیان کنند.
 - ۶- برای کار رفتگران و مامورین جمع‌آوری زباله (شهرداری) ارزش قائل شوند.
 - ۷- یک کاردستی با مواد بازیافتی درست کنند.
 - ۸- نسبت به پاکیزه نگاه داشتن محیط زندگی و جدا سازی زباله‌ها ترغیب شوند.
- مواد و وسایل مورد نیاز: زباله‌های خشک، تر و کاغذی - کیسه زباله - ۳ سطل زباله - دستکش یکبار مصرف - فیلم و انیمیشن‌های بازیافت - کتاب درسی

(روش‌های پیشنهادی: مهارتی، مستقیم، نمایشی، E5)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

از دانش‌آموزان بخواهید میوه‌ای را به کلاس بیاورند. از آن‌ها بخواهید که میوه‌ها را خورده و پوست آن را در ظرفی قرار دهند. سپس از دانش‌آموزان بخواهید که مداد خود را بتراشند و در همان ظرف بریزند. بعد به آن‌ها کیک یا بیسکویت و شیر پاکتی تعارف کنید و از آن‌ها بخواهید کاغذ یا سلفون بسته‌بندی کیک را نیز در آن ظرف بریزند. مفهوم زباله یعنی باقی‌مانده‌های چیزهایی که پس از مصرف دور می‌ریزیم را به دانش‌آموزان یادآوری کنید. در مقدمه دانش‌آموزان با مفهوم زباله آشنا می‌شوند. بپرسید آیا ما زباله‌ها را پخش می‌کنیم؟ چرا؟ چه باید بکنیم؟

یکی از مشکلات آموزش کودکان کم‌توان ذهنی عدم کاربرد آموخته‌ها در زندگی روزمره است. با نام‌بردن موارد مشابه به کاربردی کردن آموزش کمک زیادی می‌شود. بنابراین روی این مسئله با دقت بیشتری کار کنید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

دستکش‌ها را همراه با دانش‌آموزان دست کنید و همراه با آن‌ها زباله‌ها را از هم تفکیک کرده، آن‌ها را با هم مقایسه کرده و برای هر کدام اسم‌گذاری کنید (تر، خشک و کاغذی). هر دسته را در سطل جداگانه قرار دهید.

به دور انداختن آن‌ها از محل زندگی و کار اشاره کنید. اکنون عنوان درس را بخوانید و شروع به خواندن متن درس کنید. سارا را در تصویر نشان دهید و توجه آن‌ها را به محل مورد نظر و سطل‌های زباله جلب کرده و از دانش‌آموزان بخواهید که بگویند سارا در سطل کاغذی چه چیزهایی می‌اندازد؟ و در سطل‌های دیگر چه نوع زباله‌ای می‌اندازد. از بچه‌ها بپرسید که وقتی زباله‌ها زیاد شوند چه خطری دارند؟ از روی کتاب خطرناک بودن زیاد شدن زباله‌ها را توضیح دهید و در مورد چگونگی خارج کردن زباله از خانه و گذاشتن آن‌ها در سطل زباله کنار خیابان صحبت کنید. جمله‌های کادر پایین صفحه را خوانده و از دانش‌آموزان بخواهید که زیر آن خط بکشند. به صفحه بعد بروید و متن را بخوانید و بازیافت را توضیح دهید. از دانش‌آموزان بخواهید تصویر بالای صفحه را شرح دهند. به زیاد شدن زباله‌ها و جانورانی که از این زباله‌ها استفاده می‌کنند و باعث بیماری می‌شوند اشاره کنید. توجه دانش‌آموزان را به یکی از وظایف مامورین شهرداری که جمع‌آوری زباله‌هاست جلب کنید و ساعت مشخص بیرون بردن زباله‌ها را بگویید. اهمیت کار مامورین و لزوم احترام گذاشتن به آن‌ها و قرار دادن زباله‌ها در سطل زباله به طور صحیح و در ساعت مشخص که باعث راحتی کار آن‌ها می‌شود را بیان کنید.

به پایان برید:

همراه با دانش‌آموزان یک بار دیگر درس را مرور کنید. فعالیت ۱ و ۲ را در کلاس انجام دهید. مورد دوم فعالیت ۱ را حتماً انجام دهید و از دانش‌آموزان بخواهید که زباله‌های کاغذی را در سطل مخصوص زباله‌های کاغذی بریزند. برای این کار باید در کلاس و همچنین در حیاط مدرسه حتماً سه سطل مخصوص قرار دهید. در طی سال دانش‌آموزان را زیر نظر بگیرید و نظارت کنید تا نسبت به آشغال نریختن در کلاس و حیاط و جداسازی زباله‌ها در سطل‌های مخصوص حساس شده و این کار را به خوبی یاد بگیرند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- فیلم یا انیمیشن‌های مربوط به بازیافت را نمایش دهید.
- ۲- سطل‌های سه‌گانه را در گوشه کلاس قرار دهید که روی هر کدام نوع زباله مشخص باشد.
- ۳- در زنگ هنر یک کاردستی با وسایل بازیافتی درست کنید.
- ۴- در صورت تمایل یکی از فعالیت‌های جشنواره جابر را به بازیافت اختصاص دهید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- با سنجش عملکردی و پرسش سوالات کوتاه پاسخ و موقعیت محور از یادگیری دانش‌آموزان اطمینان حاصل کنید.

مثال:

- ۱- هنگامی که به پارک می‌روی و کیک و شیر پاکتی خورده‌ای، برای آن که پارک کثیف نشود چه می‌کنی؟
- ۲- چه ساعتی در شب زباله‌ها را از خانه بیرون می‌گذاریم؟ ساعت
- ۳- چرا به رفتگران احترام می‌گذاریم؟

ایمنی در کوچه و خیابان

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- کار پلیس را بدانند و نسبت به کمک گرفتن از پلیس در موقعیت‌های مقتضی حساس شوند.
- ۲- مقررات عبور و مرور و نکات ایمنی را بیان کنند.
- ۳- با همراهی بزرگترها به طور ایمن از خیابان عبور کنند.
- ۴- شماره تماس پلیس را بگویند و در صورت نیاز تماس بگیرند.
- ۵- رنگ‌های چراغ راهنمایی مخصوص عابرین را تشخیص داده و مفهوم هر کدام را بیان کنند.
- ۶- نکات ایمنی سوار و پیاده شدن از اتومبیل را بدانند و رعایت کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

تصاویری از مامورین راهنمایی و رانندگی - تصاویر، فیلم، کلیپ و انیمیشن‌های گوناگون از کار پلیس - ماکت چراغ راهنمایی - تصاویر تابلوهای راهنمایی و رانندگی - کتاب‌های داستانی و مستند در مورد مقررات عبور و مرور و نکات ایمنی که توسط ناشران مختلف و معاونت راهنمایی و رانندگی منتشر شده است.

(روش‌های پیشنهادی: شبیه‌سازی، پرسش و پاسخ، مستقیم، نمایشی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

آموزش این درس از اهمیت زیادی برخوردار است. سالانه کودکان زیادی در اثر عدم رعایت نکات ایمنی و عبور و مرور از کوچه و خیابان دچار حادثه می‌شوند و افراد کم‌توان ذهنی نیز به شدت در معرض این آسیب‌های ناشی از حوادث عبور و مرور هستند. لذا روی آموزش این درس باید دقت کافی بگذارید. برای ایجاد انگیزه می‌توانید فیلمی یا تصاویری از فرمان پلیس یا توقف اتومبیل‌ها پشت چراغ قرمز نشان دهید و به بچه‌ها بگویید چرا اتومبیل‌ها در هنگام قرمز شدن چراغ ایستادند؟ با پرسش و پاسخ توجه آن‌ها را به موضوع درس جلب کنید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

یک موقعیت شبیه‌سازی در حیاط مدرسه ایجاد کنید. وسط حیاط با گچ خط وسط خیابان را ترسیم کنید. نمایش را این گونه شروع کنید که یکی از دانش‌آموزان کنار خیابان ایستاده و آقای پلیس او را راهنمایی می‌کند که ابتدا سرخود را به سمت راست برگرداند. از نبودن وسایل نقلیه مطمئن شود به وسط خیابان برود و آن‌جا بایستد سپس به سمت چپ نگاه کرده از نبودن وسایل نقلیه اطمینان حاصل کرده و به آن طرف خیابان برود. در هنگام نمایش توجه آن‌ها را به خطراتی که آن‌ها را تهدید می‌کند جلب کنید. سپس شروع به خواندن متن کتاب کنید. به وظایف پلیس که رسیدید ابتدا آن را شرح دهید سپس از دانش‌آموزان بخواهید زیر آن خط بکشند. روی این مسئله

که همه جا قانون و مقرراتی دارد و اجرای این قوانین از وظایف همه مردم است تأکید کنید. سپس به وظایف مردم در اجرای قوانین و مقررات عبور و مرور اشاره کنید. تصاویر اول کتاب را بررسی کنید توجه دانش‌آموزان را به خط عابر پیاده و چراغ راهنما جلب کرده و کودک داخل تصویر را نشان دهید که از روی خط عابر پیاده از خیابان عبور می‌کند. متن کنار تصویر را هم بخوانید. در تصویر دوم توجه دانش‌آموزان را به رنگ و شکل چراغ راهنمایی جلب کنید. رنگ سبز نشان می‌دهد که افراد می‌توانند از خیابان عبور کنند اما با دیدن رنگ قرمز چراغ توقف کنند. متن کنار تصویر را هم بخوانید. در تصویر سوم کودک را نشان داده و بگویید که او در پیاده‌رو حرکت می‌کند. به طور اختصار پیاده‌رو را شرح دهید (جایی که مخصوص عبور عابرین است). با پرسش‌های ساده توجه دانش‌آموزان را به خطراتی که در خیابان ممکن است پیش بیاید جلب کنید (اگر در خیابان راه برویم و ماشین به سمت ما بیاید چه اتفاقی می‌افتد؟). به صفحه بعد بروید دو خط بالا را بخوانید و سپس تصاویر کتاب را توضیح دهید. در اولین تصویر به سمت راست نگاه می‌کنیم و از نبودن وسایل نقلیه مطمئن می‌شویم. در تصویر میانی تا خط وسط خیابان می‌رویم و می‌ایستیم. در تصویر سوم به سمت چپ نگاه می‌کنیم، از نبودن وسایل نقلیه مطمئن شده به آن طرف خیابان می‌رویم. ممکن است دانش‌آموزان در حرکت سر خود به سمت راست و چپ مشکل داشته باشند. پس از روی حرکت دست آموزش دهید. اول دست سمت راست را باز کرده و سر را به آن سمت بچرخانید و در مورد دست چپ هم، همین گونه عمل کنید.

توجه کنید که دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که همیشه از در سمت راست اتومبیل وارد و خارج شوند. برای آن که این موضوع را به خوبی بفهمند تأکید کنید هیچ وقت در سمت راننده را موقع پیاده شدن باز نکنند چون خطرناک است.

حالا به تصویر داخل کادر توجه کنید و توجه دانش‌آموزان را به تعداد زیاد وسایل نقلیه و شلوغ بودن خیابان جلب کنید. خطرات عبور از خیابان‌های بزرگ که وسایل نقلیه سرعت زیادی دارند را با پرسش و پاسخ‌های مناسب آموزش دهید و تأکید کنید که از پل عابر پیاده (هوایی) استفاده کنند. به تصویر پل هوایی اشاره کرده و به اختصار نحوه حرکت از روی آن را بیان کنید. کادر پایین صفحه را بخوانید و روی کمک گرفتن از پلیس با تماس گرفتن از طریق شماره ۱۱۰ تأکید کنید.

به پایان برید:

درس را با گفت‌وگو درباره وظایف پلیس و چگونگی عبور از خیابان با دانش‌آموزان به پایان ببرید. شماره تماس پلیس را در معرض دید دانش‌آموزان قرار داده و با آن‌ها در مورد مسائلی که ممکن است در خانه، خیابان و دیگر جاها با آن برخورد کرده و احتیاج به کمک پلیس داشته باشند صحبت کنید. فعالیت‌های ۱ و ۲ را در کلاس انجام دهید. مورد اول فعالیت ۱ را حتماً در فضای باز انجام دهید اما قبل از انجام فعالیت ۲ حتماً در مورد نکات گفت‌وگوی گروهی با دانش‌آموزان داشته باشید و مورد سوم و رنگ‌های چراغ راهنمای مخصوص وسایل نقلیه را از روی تصویر توضیح دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

۱- تمرین عملی عبور از خیابان و پیاده و سوار شدن از اتومبیل به‌طور امن در این درس ضروری است. با

هماهنگی مسئول و کارکنان مدرسه تمرین عملی عبور از خیابان و پیاده و سوارشدن ایمن از در سمت راست سرویس را انجام دهید. از اولیاء بخواهید حتما این موارد را با دانش‌آموز تمرین کنند و به شما گزارش بدهند.

۲- در حیاط مدرسه و با روش ایفای نقش و اجرای نمایش، عبور از خیابان را تمرین کنید. اگر امکان دارد از مامورین راهنمایی و رانندگی کمک گرفته و در خیابان، نحوه عبور را تمرین کنید.

۳- از شبیه‌سازها در فضای مجازی نیز می‌توانید کمک بگیرید و بازی‌هایی طراحی کنید که در مورد عبور از خیابان باشد.

۴- مقررات راهنمایی و رانندگی و تابلوهای مهم علائم عبور و مرور را در معرض دید دانش‌آموزان قرار دهید و اگر بنر عبور از خیابان را در اختیار دارید در راهروی مدرسه نصب کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.

- به صورت عملکردی و شفاهی و کتبی ارزشیابی کنید. نحوه عبور از خیابان را نشان دهند. کاربرگی مانند فعالیت ۱ طراحی کنید و از دانش‌آموزان بخواهید که رفتارهای درست را علامت بزنند. از سوالات موقعیت محور استفاده کنید.

۱- اگر بخواهی با پلیس تماس بگیری چه شماره‌ای را می‌گیری؟

۲- اگر در خیابان گم شدی سعی می‌کنی به چه کسی بگویی؟

فعالیت‌های آخر فصل:

- شعر آخر فصل را با دانش‌آموزان تمرین کنید و از آن‌ها بخواهید که در خانه بخوانند. از دانش‌آموزان بخواهید که تصویر را توضیح دهند. چه می‌بینند؟ چه کسانی در تصویر هستند و ...

- آن‌چه یاد گرفتیم، جست‌وجو کن، فکر کن و انجام بده را در کلاس با دانش‌آموزان انجام دهید. فعالیت کارگروهی را حتماً اجرا کنید و سطل‌ها را در راهروی مدرسه قرار دهید و از دانش‌آموزان بخواهید که دیگر دوستان خود را راهنمایی کنند.

فصل ۴

کشور ما

کشور ما ایران

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- استان و مرکز استان را روی نقشه نشان دهند.
- ۲- از روی نقشه نام استان محل سکونت خود و مرکز آن را بیان کنند.
- ۳- نام پایتخت ایران و یکی از مهم‌ترین نمادهای آن را بگویند.
- ۴- چند نشانه مهم کشور ایران را نام ببرند.
- ۵- نام رهبر ایران و انتظار ایشان از دانش‌آموزان را بگویند.
- ۶- رنگ‌های پرچم را نام ببرند و به سرود ملی و پرچم ادای احترام کنند.
- ۷- سرود ملی را به‌طور دسته‌جمعی از حفظ بخوانند.
- ۸- زبان، خط و دین رسمی کشور ایران را بگویند.
- ۹- ارزش مهربانی را بدانند و برای کمک کردن به یک‌دیگر ترغیب شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

تصویر رهبر- نقشه ایران - پرچم ایران - سرود جمهوری اسلامی ایران - تصاویری از نمادهای مهم پایتخت - مقوا برای درست کردن پرچم، مدادهای رنگی، وسیله‌ای برای پخش سرود ملی

(روش‌های پیشنهادی: نمایشی، مستقیم، مشارکتی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

توجه کنید که این درس در دو بخش ارائه شده، یک بخش مربوط به نقشه و تقسیمات کشوری ایران و بخش دیگر مربوط به نمادهای ملی کشور ایران است. بهتر است درس را با نمادهای ملی (سرود و پرچم) آغاز کنید. ابتدا به‌طور گروهی با دانش‌آموزان پرچم درست کنید. مقوایی به صورت مستطیل ببرید و آن‌ها را با خط به سه قسمت تقسیم کنید و از دانش‌آموزان بخواهید به ترتیب به رنگ سبز، سفید و سرخ رنگ‌آمیزی کنند یا از کاغذهای رنگی استفاده نموده و آن‌ها را روی مقوا بچسبانند و سپس مقوای مستطیل را با چسب به یک دسته چوبی کوتاه یا یک وسیله مشابه بچسبانند.

تعداد پرچم‌ها باید به اندازه تعداد دانش‌آموزان باشد و هر دانش‌آموز یک پرچم را در دست بگیرد. اکنون از همه بچه‌ها بخواهید پرچم به دست از جای خود برخیزند و بایستند، سرود جمهوری اسلامی را از طریق پخش صوت یا گوشی تلفن همراه پخش کنید. بعد از اتمام سرود پرچم‌ها را روی میز بگذارند و بنشینند.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش آموز)

تدریس را از صفحه‌عنوانی شروع کنید. توجه دانش‌آموزان را به نقشه ایران که با پرچم پوشانده شده است جلب کنید. از دانش‌آموزان رنگ‌های پرچم را بپرسید. نوشته‌های روی پرچم را بخوانید و به این نکته اشاره کنید که پرچم هر کشوری مخصوص به خود آن کشور است. پرچم را در تصویر کتاب نشان داده و از دانش‌آموزان بخواهید در مورد آن صحبت کنند و آرم الله را نشان دهند. به پرچم به‌عنوان یکی از نمادهای مهم کشور اشاره کنید و از دانش‌آموزان بخواهید تصویر سمت چپ را توضیح دهند. به بالا بردن پرچم اشاره کنید. به صفحه بعد بروید و نشانه مهم دیگر (سرود) را معرفی کنید و خاطر نشان کنید که در مراسم مختلف سرود ملی را پخش می‌کنند و اشخاص برای احترام می‌ایستند و دست خود را روی سینه می‌گذارند. سرود را خوانده و به اختصار معنی آن را شرح دهید. تصویر نقشه و افراد که همه باهم یک پرچم را در دست دارند را نشان دهید و بگویید که ما ایرانی‌ها همه باهم یک پرچم داریم و در کنار هم هستیم. به صفحه بعد بروید تصویر رهبر را نشان داده و نام ایشان را از دانش‌آموزان بپرسید و انتظارات ایشان را از دانش‌آموزان بیان کنید. دین، زبان و خط رسمی مردم ایران را بازگو کرده و با توجه به تصویر (جشن نیکوکاری) به مهربانی و یاری کردن مردم ایران به هم‌دیگر تأکید کنید. خواندن سرود ملی به‌طور دسته‌جمعی و حفظ کردن آن را با دانش‌آموزان تمرین و برخی روزها تکرار کنید.

برای آموزش نقشه استان‌ها بهتر است نقشه دیوارکوب استان‌های کشور را به تابلو نصب کنید و به دانش‌آموزان بگویید مشاهده کنند که کشور ایران به قسمت‌های مختلف تقسیم شده است. مثال مدرسه را بزنید و بگویید در مدرسه چند کلاس داریم. بعضی بچه‌ها در کلاس اول نشسته‌اند، بعضی در کلاس دوم و الی آخر ... همه دانش‌آموزان در یک مکان قرار نگرفته‌اند. در کشور ما هم مردم در بخش‌های مختلف زندگی می‌کنند و هر بخش یک استان نام دارد. سپس از بچه‌ها بخواهید پای تابلو بیایند و هرکدام یک استان یا استان محل زندگی خود را نشان دهند و نام آن را بخوانند. بعد آن‌ها را به تصویر صفحه ۷۶ نقشه استان‌ها مراجعه دهید. برای فعالیت نقشه‌خوانی به آن‌ها کمک کنید با انگشت استان محل زندگی خود را نشان دهند. چند استان و شهر مرکز استان را بخوانند و نشان دهند.

سپس برای تعمیق یادگیری فعالیت ۱ صفحه ۸۰ را در کلاس انجام دهید.

به پایان برید:

نکات مهم درس را خلاصه کرده و روی تخته بنویسید. روی یادگیری نام استان و مرکز استان محل سکونت خود تأکید کنید. فعالیت ۲ را در کلاس به صورت گروهی انجام دهید و قسمت دوم را با همکاری هم تکمیل کنید. ابتدا دانش‌آموزان به طور شفاهی پاسخ می‌دهند و سپس نظارت کنید تا به طور صحیح عبارت‌ها را در جای خالی بنویسند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

۱- از پازل نقشه استفاده کنید که مفهوم استان بهتر درک شود. می‌توانید به صورت بازی بخواهید قطعه استان خودشان را در پازل قرار دهند.

۲- یکی از دانش‌آموزان کلاس، در مراسم صبحگاه پرچم ایران را بالا برده و تمام دانش‌آموزان باهم، سرود ملی را بخوانند.

۳- می‌توانید فیلم یا کلیپ هم در مورد مکان‌های مهم پایتخت به نمایش بگذارید. در صورت امکان بازدید از برج میلاد و یا مکان‌های مهم استان خود به صورت مجازی و یا حضوری ترتیب دهید.

۴- کاربرگ نقشه‌خوانی مانند فعالیت (۱) طراحی کنید و در اختیار دانش‌آموزان بگذارید تا در منزل انجام دهند.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.

- از سنجش عملکردی، شفاهی و کتبی استفاده کنید. برای مثال سرود ملی را بخوانند یا در هنگام پخش سرود بایستند. رنگ‌های پرچم ایران را بگویند. روی نقشه استان‌ها، استان محل زندگی خود را علامت بزنند و ...

سفر به جاهای دیدنی ایران (۱) مشهد

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- شهر مشهد را روی نقشه نشان دهند.
- ۲- چند وسیله نقلیه برای سفر نام ببرند.
- ۳- نام امامی که مرقد ایشان در مشهد می‌باشد را بگویند.
- ۴- آداب زیارت را بیان کنند.
- ۵- چند مکان دیدنی شهر مشهد را نام ببرند.
- ۶- سوغات را توضیح داده و چند سوغاتی شهر مشهد و منطقه محل زندگی خودشان را بیان کنند.
- ۷- به حفظ پاکیزگی و نریختن زباله در محیط‌های گردشگری ترغیب شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

کلیپ، فیلم و یا تصاویری از شهر مشهد و حرم امام رضا(ع) - زرشک - زعفران - نبات - نخود و کشمش - فیلمی از سفر با قطار - نقشه ایران - یک نمونه بلیط قطار - وسایلی که در سفر نیاز داریم

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، قصه‌خوانی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

تصاویر و یا کلیپی از حرم امام رضا(ع) به نمایش بگذارید. از دانش‌آموزان بپرسید که آیا به مسافرت رفته‌اند؟ چه وسایلی همراه خود برده‌اند؟ آیا تاکنون به مشهد سفر کرده‌اند و به زیارت رفته‌اند؟

بیان خاطرات و صحبت در مورد سفر رفتن، حس خوب و شادی بخشی را در افراد خصوصاً افراد با نیازهای ویژه ایجاد می‌کند و باعث می‌شود که احساسات منفی در آن‌ها کاهش پیدا کند.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

زرشک، زعفران، نخودچی و کشمش و مهر و تسبیح را روی میز قرار دهید و بگویید بچه‌ها، سارا یکی از دوستان من این‌ها را از مشهد برای من سوغاتی آورده است. کاربرد زرشک و زعفران را توضیح دهید و مقداری نخودچی و کشمش به دانش‌آموزان بدهید تا بخورند. بعد بگویید امروز داستان سفر سارا به مشهد را برایتان می‌خوانم (این درس به صورت داستان طراحی شده و از روش قصه‌خوانی استفاده کنید). متن داستان کتاب را با صدای بلند و زیروبم مناسب داستانی بخوانید. در حین خواندن داستان تصاویر مربوط به

مشهد و مطالبی را نمایش دهید و یا آن‌ها را به تصاویر کتاب ارجاع دهید. در حین خواندن داستان از دانش‌آموزان سوال‌هایی بپرسید تا مطمئن شوید موضوع را خوب درک کرده‌اند. مثلاً قبل از رفتن به حرم وضو گرفتند. آیا می‌دانید برای چه کار دیگری وضو می‌گیریم؟ یا خانواده سارا چه سوغاتی‌هایی می‌خریدند؟ یا به آرامگاه کدام شاعر رفتند؟ و از طریق پرسش و پاسخ مفاهیم داستان را در زمینه‌های مختلف برای آن‌ها قابل درک کنید. در پایان با توجه به نقشه استان‌ها در درس قبلی، محل استان خراسان رضوی و شهر مشهد را روی نقشه به آن‌ها نشان دهید و از آن‌ها بخواهید روی نقشه علامت بزنند.

به پایان برید:

با دانش‌آموزان درس را مرور کنید. فعالیت ۱ و ۲ را در کلاس انجام دهید. فعالیت ۱ را کاملاً توضیح دهید و علت همراه بردن وسایل را به اختصار بگویید.

فعالیت‌هایی جهت تعمیق یادگیری:

- ۱- با استفاده از تصاویر یک پاورپوینت درباره معرفی مشهد و مرقد امام رضا(ع) تهیه کنید و از آن در مراحل تدریس استفاده کنید.
- ۲- از تورهای مجازی (سایت گردشگری سازمان جغرافیا و سایت‌های معتبر) نیز می‌توانید استفاده کنید.
- ۳- در صورت امکان دانش‌آموزان را به یک مکان زیارتی ببرید و آداب زیارت را به طور عملی تمرین کنید.
- ۴- تصاویری از مشهد و دیدنی‌های آن نمایش دهید و اجازه بدهید دانش‌آموزان، نام مکان‌ها و موضوع تصویر را حدس بزنند.

محورها و نکات ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- کلیه فعالیت‌های کلاسی در حین تدریس و انجام فعالیت‌های کتاب و آزمون‌های شفاهی و کتبی کوتاه پاسخ در ارزشیابی مد نظر قرار می‌گیرند.

مثال:

- ۱- اگر به مشهد بروی، چه سوغاتی برای دوستان می‌آوری؟
- ۲- حرم امام رضا(ع) در شهر واقع است.

سفر به جاهای دیدنی ایران (۲) سفر به اصفهان

انتظار می‌رود دانش‌آموزان در پایان درس بتوانند:

- ۱- مفهوم هتل و نحوه اقامت در آن را توضیح دهند.
- ۲- چند مورد مکان‌های دینی شهر اصفهان را نام ببرند.
- ۳- نام رودخانه‌ای که از میان شهر اصفهان می‌گذرد را بیان کنند.
- ۴- نکات ایمنی درباره رفت و آمد در مکان‌های شلوغ را بدانند و رعایت کنند.
- ۵- چند نمونه صنایع دستی مثال بزنند.
- ۶- چند نمونه سوغات اصفهان را نام ببرند.

مواد و وسایل مورد نیاز:

نقشه ایران - بلیط اتوبوس - فیلم، تصاویر و کلیپ‌هایی از شهر اصفهان - صنایع دستی و سوغات شهر اصفهان - گز، آب‌نبات، پولکی

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، قصه‌خوانی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

درس را با سوغاتی‌های اصفهان شروع کنید. مقداری گز، آب‌نبات و پولکی تهیه کنید و اجازه بدهید بچه‌ها بخورند. نمونه‌هایی از صنایع دستی اصفهان، خاتم‌کاری و معرق‌کاری را به کلاس ببرید و به آن‌ها نشان بدهید و بگویید این‌ها سوغاتی‌های مریم است که از اصفهان آورده است.

نمایش فیلم و تصویر از مکان‌ها و موقعیت‌ها به افزایش دقت و توجه کمک زیادی می‌کند. بنابراین از نکات مهم فیلم یا تصویر سوال بپرسید و توجه دانش‌آموزان را به جزئیات افزایش دهید. هنگام انجام فعالیت به دادن بازخوردهای مناسب توجه داشته باشید.

آموزش دهید: (فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز)

این درس نیز مانند درس قبل به روش قصه‌خوانی و پرسش و پاسخ اجرا می‌شود. در حین خواندن قصه، فیلم یا عکس‌های مربوطه را روی تابلو یا رایانه نشان دهید. با توجه به تصاویر کتاب (میدان نقش جهان، مسجد امام و ...) مکان‌های دیدنی اصفهان را نشان داده و نام ببرید.

نام رودخانه و پل روی آن را هم بگویید. به صفحه بعد بروید. مکان بازار را تعریف کنید (جایی برای خرید) سپس مفهوم صنایع دستی را توضیح دهید (وسایلی که هنرمندانه با دست ساخته می‌شوند). از نمونه‌های صنایع دستی دیگر هم که به کلاس آورده‌اید می‌توانید کمک بگیرید. در ادامه خواندن متن رفتار مناسب داخل بازار را بیان کنید و روی این مطلب که بچه‌ها نباید از خانواده جدا شده و کنار آن‌ها بمانند مانور دهید. با گفت‌وگو و انجام نمایش تأکید کنید که در صورت جدا شدن از خانواده فقط به پلیس مراجعه کرده و یا در سر جای خود بایستند و به افراد غریبه اعتماد نکنند. دوباره سوغاتی‌های اصفهان را نام برده و خوراکی‌ها را نشان دهید و در صورت امکان به دانش‌آموزان بدهید و حتماً تأکید کنید که بعد از خوردن، مسواک بزنند.

به پایان ببرید:

درس را خلاصه و جمع‌بندی کنید. برای مرور یک بار دیگر تصاویر مکان‌های دیدنی اصفهان را به آن‌ها نشان داده و نام آن‌ها را چند بار تکرار کنید تا در ذهن آن‌ها بماند. این درس و درس قبل به افزایش معلومات عمومی دانش‌آموزان کمک می‌کند. فعالیت ۱ و ۲ را در کلاس انجام دهید. توجه داشته باشید که فعالیت‌ها را در جلسات بعدی می‌توانید انجام دهید.

فعالیت‌هایی جهت تعمیق یادگیری:

- ۱- از دانش‌آموزان بخواهید با کمک اولیا در اینترنت جست‌وجو کرده و مطالبی در مورد چند مکان شهر اصفهان پیدا کرده و نحوه بازدید و نگهداری از این مکان‌ها را بنویسند.
- ۲- تصاویری از مکان‌های دیدنی و سوغاتی‌های اصفهان تهیه و چاپ کنید و به کمک دانش‌آموزان روی مقوا بچسبانید و به دیوار کلاس نصب کنید.

محورها و نکات ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است.
- با سنجش شفاهی، عملکردی، کتبی، فعالیت‌های کلاسی و نمونه آزمون‌های شبیه به فعالیت ۱ و ۲ کتاب را در ارزشیابی مدنظر قرار دهید.

فعالیت‌های پایان فصل:

فعالیت آن چه یاد گرفتیم را انجام دهید. با اولیا صحبت کرده و از آن‌ها بخواهید که جست‌وجو کن را انجام دهند. البته می‌توانید خودتان هم دانش‌آموزان را به بازدید از یک مکان دیدنی ببرید. کار گروهی را با حوصله انجام دهید و هر کدام از دانش‌آموزان مرحله‌ای را انجام دهند. نقشه تهیه شده را حتماً در معرض بازدید همگان قرار دهید و از آن استفاده کنید. بعد از انجام آن، از مدیر مدرسه درخواست کنید که به دانش‌آموزان هدیه دهند.